

EN DANSK POLAREXPEDITION
I DET 17. AARHUNDREDE.

JENS MUNKS
NAVIGATIO SEPTENTRIONALIS.

MED INDLEDNING, NOTER OG KORT.

PAA NY UDGIVEN

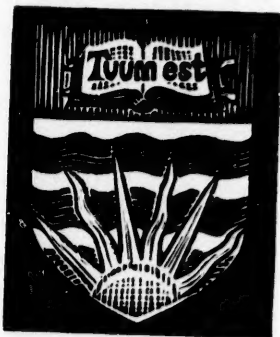
AF

P. LAURIDSEN.

KJØBENHAVN,
GYLDENDALSKE BOGHADEL'S FORLAG.
1883.

HR
G650
1619
M8
1883

THE LIBRARY



THE UNIVERSITY OF
BRITISH COLUMBIA

Berling

JENS MUNKS
NAVIGATIO SEPTENTRIONALIS.



JENS MUNKS
NAVIGATIO SEPTENTRIONALIS.

MED INDLEDNING, NOTER OG KORT.

PAA NY UDGIVEN

AF

P. LAURIDSEN.

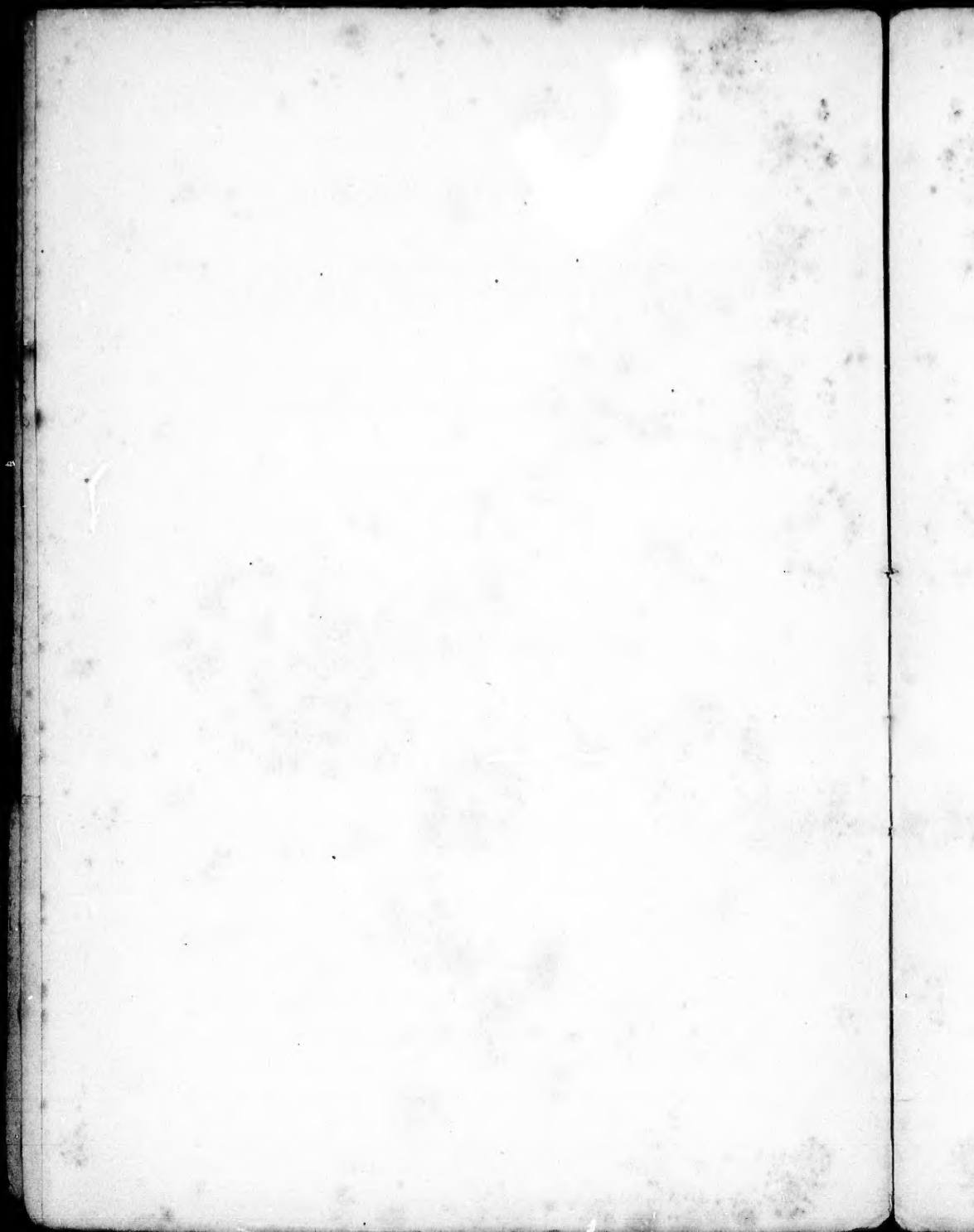


KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG. (F. HEGEL & SØN.)

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1883.





INDLEDNING.

Jens Munk er den danske Marines Repræsentant blandt de store Søfarere i det 17de Aarhundredes første Halvdel. Han er *Hudsons* og *Baffins* samtidige og arbejder i de samme Havdele og med de samme Formaal for Øje, som de. Han er saaledes den eneste Dansker, der har knyttet sit Navn til Nordvestpassagens tidligere Historie; men han har kun opnaaet en tragisk Berømmelse. Grunden til hans ringe Lykke maa dog hovedsagelig søges i den ham stillede Opgave, der ikke kunde løses af nogen, thi selv havde han mange Betingelser som Arktiker. Han var en født Sømand, fra Barnsben havde han plasket til Søs, og om han end ikke var en videnskabelig Navigator som *Baffin*, havde han dog gennemgaaet en dygtig Skole i praktisk Sømandskab og indhøstet rige Erfaringer ved Aar efter Aar at færdes i de arktiske Egne mellem Island og Novaja Semlja, dengang Tærskelen til Polarhavets ukjendte Dele. Han var desuden en dygtig Kriger, en vidtberejst Mand, der havde set en stor Del af Verden og befundet sig i de mest forskjellige Forhold, og sin Konges betroede Mand, der havde røgtet mangt et Ærende rundt omkring i Evropa. Ikke des mindre er den

gamle Søfarer, til hvis Navn Historien knytter en af de mest tragiske Begivenheder i den arktiske Gransknings Aarbøger, og hvis Død Sagnet har omgivet med en romantisk Interesse, kun lidet kjendt og langt fra saa godt kjendt, som hans Liv og Virksomhed fortjener. Vore nyere Historikere have ikke stort andet at fortælle om ham, end hvad *Holberg* efter en samtidig, men upaalidelig Kilde meddeler; *Schlegels* og *Nyrups* Afhandlinger ere forlængst glemte, og om vi end i Dr. *C. Pingels* Rejser til Grønland have en fortrinlig Udsigt over Arbejderne i vort vigtigste arktiske Felt, ligger det i Sagens Natur, at han kun i forbigaaende kunde omtale en Rejse, der falder uden for hans Ramme. I den nyeste Tid er *Jens Munks* Historie, saavidt os bekjendt, kun bleven behandlet én Gang, nemlig af Hs. Excellence Marineminister (daværende Lieutenant) *Ravn* i Dansk Maanedsskrift 1860, hvor der vil findes flere værdifulde Oplysninger om hans store Rejse til Hudsonsbugten. Men forøvrigt maa Stoffet til hans Levnedsbetænelser samles dels fra vidtspredte Meddelelser omkring i den trykte Literatur, dels fra en Række hidtil utrykte Oplysninger om ham i Gehejmearkivet, og det er paa Grundlag af dette saaledes tilvejebragte Stof, der indeholder adskilligt nyt og paa flere væsentlige Punkter ændrer eller forklarer den gængse Opfattelse, at den efterfølgende Afhandling er bygget.



I.

Jens Eriksøn Munk er født den 3. Juni eller Juli 1579 paa Gaarden *Barbo* i Nedenæs Len ved Arendal i Sydnorge.¹⁾ Begge hans Forældre vare danske. Faderen, *Erik Nielssøn Munk*, hørte til en fremragende Selvejerslægt paa Gaarden Hjørne i Halland, hvor Farfaderen, Niels Munk, nævnes som Ejer 1548,²⁾ og Moderen, *Anna Bartholomæidatter*, nedstammede fra en Bardskær i Kolding eller Helsingør³⁾. Faderen, *Erik Munk til Hjørne*, som han sædvanlig kaldes, var en brutal og usympathetisk Natur, der har efterladt sig et meget slet Minde i det sydlige Norge; men han var en dygtig Sømand og en stor Kriger »til Lands og til Vands«, og saavel i Retning af Karakter som i Skæbne minder han stærkt om sin samtidige, *Mogens Heinesøn*. Paa Grundlag

¹⁾ Ikke Barby i Keneslen, som der fejlagtigt staar i Biografien i Oktavudgaven af *Navigatio Septentrionalis* 1723. Angaaende Fødselsdagen, se en Pakke i Gehejmearkivet, mærket M. specialia. Nr. 22.

²⁾ Niels Munk i Hiørne. Tegnelser over alle Lande 1548. Dansk Mag. IV. 2. 98.

³⁾ Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie I 256. Anm.

VIII

af nogle virkelige Fortjenester under den nordiske Syvaarskrig lykkedes det ham længe, trods aabenbare Forbrydelser og grove Retsbrud, at holde sig i Kong *Frederik den Andens* Gunst. Han var ikke af Adel, men ikke desmindre beklædte han adelige Stillinger. Ved Krigens Udbrud var han saaledes Slotsfoged paa Vardøhus, og efter at han under *Erik Ottosøn Rosenkrands'* Overkommando havde tilbagevist Svenskernes Angreb paa Throndhjem og Stenvigsholm og senere kæmpet drabeligen i Vigen, fik han meget betydelige Forleninger i det sydlige Norge, hvor han først havde *Nonnesøter Kloster* ved Oslo og senere *Bratsberg* Len samt endelig *Nedenæs* Len og Raabygdelaget.¹⁾ Her sammenskrabede han en betydelig Formue i Jordegods. Saaledes ejede han *Barbo* Gaard, paa hvis Jorder Arendal senere byggedes, *Borregaard* i Smaalenene, *Hjørne* i Halland, og alene i Aaret 1580 fik han Skjøde paa 12 Gaarde i Norge »for sig og Arvinger til evindelig Ejendom«. ²⁾

Endnu samme Aar ophøjede *Frederik den Anden* ham i Adelstanden, »efterdi os Elskelige *Erik Munk* i sidst forleden langvarig Fejde, som var paa nogle Aar mellem Danmark og Sverrig, har tjent os, og trolig og flittig ladet sig bruge baade til Lands og Vands, mod Vores og Rigens Fjender, naar Behov gjordes, som en ærlig Mand bør, sømmer og vel anstaar.« ³⁾

¹⁾ Dansk Mag. III. 5. S. 332. Samlinger til det norske Folks Historie I. 191 ff. Norske Rigsregistrarer II, III. B. Resen: Fred. II.s Krønike. S. 127. Nyt Dansk Magazin 2. 183.

²⁾ Norske Rigsregistrarer. III.

³⁾ Adelsdiplomet findes i Gehejmearkivet i en Pakke mrk. M. specialia Nr. 22.

Men dette betegner ogsaa Højdepunktet i *Erik Munks* Liv, og hans gode Forhold til Kongen fandt snart en ligesaa brat som voldsom Afslutning. Han var en gjerrig og tyrannisk Lensmand, der drev Bønderne fra deres Gaarde, paalagde dem ulovhjemlede Ydelser og Arbejde, flyttede Markskjel efter eget Tykke og søgte ved Hjælp af underordnede Lovtrækkere, der stode i hans Sold, at legalisere sine Handlinger. *Baden* sammenligner ham med en tyrkisk Pascha, og vor Historie har kun faa større Procesmagere at opvise. Men han skaanede heller ikke Kronen. Kongsgaarden i Nedenæs lod han forfalde, Lenets Skove lod han omhugge til eget Forbrug, og flere af Kongens strængeste Befalinger sad han overhørig, og da hans Privatliv desuden frembød store Uregelmæssigheder — han synes blandt andet at have gjort sig skyldig i Drab — var der al Grund for Regeringen til at gribe ind. Allerede 1572 sendte *Frederik den Anden* sin Mand og Tjener *Mogens Svale* »at lade for^{ne} *Erik Munk* fængkligen paa-gribe, antage og hid nedføre.«¹⁾ Men her som ved flere senere Lejligheder maa det være lykkedes ham at slippe bort fra det truende Uvejr, ja! der findes endogsaa Antydning af, at han ligesom Mogens Heinesøn har søgt at befæste sig i Kongens Gunst ved Løfte om at ville opsøge Grønland.²⁾

Ved den norske Herredag 1585 havde han et Utal af Rets-trætter med sine undergivne, og samtidig bleve Bøndernes Kla-

¹⁾ Norske Rigsregistrarer. II.

²⁾ Gehejmearkivet. En Pakke, Grønlands Handel vedkommende. Nr. 126. Heri findes en meget lang Skrivelse med Udskrift: Erik Munks Undskyldning for ikke at have opsøgt Grønland o. s. v.

ger saa højrøstede, at Regeringen maatte tage sig af dem. Den 30te September 1585 blev Lenet taget fra ham og givet til *Hans Pederson Little* til Sæm, og Dagen efter udnævnte Kongen en Kommission af Lens- og Lagmænd i Sydnorge til at undersøge hans Forhold ¹⁾ Dermed var hans Skæbne afgjort. Han blev ført til Kjøbenhavn, hans Gods og Ejendom konfiske-
redes, og han selv indsattes som Statsfange paa Dragsholm Slot, ²⁾ hvor han skal være død endnu før Slutningen af 1586, uden at Dødsdagen eller nærmere Omstændigheder synes kjendte.

Den 25. Aug. 1586 skriver *Frederik den Anden* til ovennævnte Hans Little: »Vid, at efterdi *Erik Munk*, som vi med vort og Kronens Len, Nedenæs Len, udi vort Rige Norge forlenet og i andre mange Maader megen Naade og Gunst bevist haver, befindes udi adskillige Stykker baade imod vore Undersaatter og Kronens Tjenere, saa og imod os utilbørlig og utaknemmelig at have mishandlet, for hvilken hans Mishandling vi og ere til Sinds hannem til sin Tid og Lejlighed at ville stille for Rette, og over hannem at lade gaa hvis Dom og Ret kan give. Og paa det vi kunne vide og Opretning for hvis han baade os og vore Undersaatter bevist haver: da bede vi dig, ville og befale, at du strax anseendes dette vort Brev paa vore Vegne annammer alt hans Gods, rørendes og urørendes, og retter dig efter, saa du for den visse eller uvisse Indkomst kan herefter gjøre os gode Rede og Regnskab, og dersom han

¹⁾ Norske Rigsregistrarer. III.

²⁾ Omstændighederne ved hans Fængsling fortælles vidtløftigt i Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie I. Dansk Mag. III. 5. 332.

eller den løse Kvinde, med hvilken han en Tid lang haver brugt sin onde, forargerlige Levnet, noget Gods og Løsøre af hans Gods haver forført, at du da derom med Flid ransager og efter-spørger, og hvor det kan befindes enten paa hans Gaard eller hos hans løse Kvinde, eller hvor han eller hun det kan have henført, findendes, udspørgendes, bekommendes og annammendes vorder, at vi derom kunde fange nøjagtig Besked at vide.«¹⁾

Disse voldsomme Slag, som saaledes traf *Erik Munk*, ramte dog hans Familie haardest. Fru *Anna Munk* med mindst to Børn, *Niels* og *Jens Munk*, hvoraf den yngste (Jens) var 7 Aar gammel, maatte endnu i 1586 fraflytte Gaarden Barbo og boede senere i 37 Aar i Smaalenene i eller ved Fredriksstad, hvor hun ligger begravet ved Hvaløernes Kirke. Da der næppe er gaaet Dom over *Erik Munk*, kan det ikke oplyses, hvormedget eller hvorlidet hun har beholdt af hans Formue, men, at dømme efter *Jens Munks* Ungdomshistorie, kan det ikke have været meget.

I hvert Fald inddrog Kronen alle hans Jordegodser, der i det følgende Aarhundrede hørte til Nedenæs Len og endnu

¹⁾ Norske Rigsregistrarer. III. Da Kongen i dette Brev ikke omtaler Erik Munks Hustru, som dog lettest kunde bortskaffe noget af hans Gods, synes det ret sandsynligt, at Erik Munk har levet i et uregelmæssigt Forhold med Anna Bartholomæidatter, og at hendes Børn ere fødte udenfor Ægteskab. Dette stemmer med, at Jens Munk ingensteds, saavidt bekjendt, nævnes som Adelsmand eller selv gjør sin adelige Byrd gjældende. Sagen kan dog ikke afgjøres ved Hjælp af de sparsomme Kilder, som have staaet til Forfatterens Raadighed.

under Fredrik den Tredje ved en Forlening¹⁾ nævnes som *Erik Munks* Gods, og endvidere synes Afviklingen af hans Retstrætter, der først tilendebragtes ved Aarhundredets Slutning, at have forvoldt Regeringen betydelige Bryderier og Udgifter.²⁾

I Frederiksstad søgte *Anna Munk* at give sine Sønner nogen Undervisning; men dette har formodentlig været hende uoverkommeligt, thi allerede efter 2 Aars Forløb sendtes den 9aarige *Jens* ned til en Faster i Aalborg, *Anna Munk*, gift med Byens Borgmester, *Frederik Christensen*. Og nu begyndte *Jens Munks* Vandring over den halve Jord, og hans Kamp for at hæve sig selv og Familien op til den Højde, hvorfra den ved Faderens Forbrydelse var styrtet ned. Hans Livshistorie vilde derfor være meget interessant, hvis vi endnu havde Adgang til detaillerede Oplysninger om hans Karakter og Skæbne, men desværre maa vi nøjes med det aandløse Omrids af hans Ungdomsliv, som den anonyme Udgiver af *Navigatio Septentrionalis 1723* har uddraget af hans »egenhændige Journaler«, der forlængst ere forsvundne.

Efter tre Aars Skolegang i Aalborg gik *Jens Munk* tilbage til Norge, tog her som 12 Aars Gut Hyre hos en frisisk Skipper, *Jakob Gerbrantzen*, og foer med ham først til England og senere til Portugal, hvor han for at lære det portugisiske Sprog tog Ophold hos en Kjøbmand, *Duart Duez*, i Oporto. Hos denne forblev han et Aar, men tog da efter Prin-

¹⁾ Budstikken. 6. Aarg. Nr. 27. S. 207. Anm.

²⁾ Norske Rigsregistranter. III. I Gehejmearkivet findes en Pakke Retsdokumenter i Afskrift om ham.

cipalens Raad til Brasilien for hos en Broder af ham, *Miguel Duez* i Bahiz, at uddanne sig videre. For at komme over Atlanterhavet maatte Munk tage Hyre som Kahytsdreng hos den hollandske Skipper *Allert Jansen* af Einkhusen, men da de naaede Bahia, fik han at vide, at *Duez* var rejst hjem til Evropa, og han forblev da hos *Jansen*. Men ud for Brasiliens Kyst overfaldtes deres Skib og 12 andre hollandske og portugisiske Skibe af franske Fribyttere, *Jansens* Fartøj skødes i Brand, *Jens Munk* og 6 andre af Besætningen dreve omkring paa Vragstumper og Luger, indtil Kampen var endt, og, efter at have fisket dem op, satte de franske dem i Land paa den brasilianske Kyst og overlode dem til deres Skæbne. Med megen Møje slog Munk sig igjennem til Bahia og maatte her give sig i Lære først hos en Skomager i 11 Maaneder og senere hos en »Contrafayer« i et halvt Aar, indtil Kjøbmanden *Miguel Duez* vendte tilbage fra Evropa; denne tog ham da strax i sin Tjeneste, hvilket vel med andre Ord vil sige, at han lærte Handelen.

I Bahia forblev han paa 6te Aar, men kom forøvrigt derfra paa en ligesaa æventyrlig Maade, som han var kommen dertil. 1698 søgte to hollandske Koffardimænd at drive Handel paa Bahias Rhed uden at være forsynede med Kongen af Spaniens Pas, hvorfor de stedlige Myndigheder besluttede at gjøre Skibene til Priser. Der opstilledes Vagter langs Stranden, al Forbindelse mellem Skibene og Land afbrødes, og 7 Fartøjer laa færdige til at foretage et Overfald. Da svømmede *Jens Munk*, paa *Duez'* Opfordring og skjult af Nattens Mørke, ud til Hollænderne og underrettede dem om den overhængende Fare. Disse kappede

øjeblikkelig Anker, stode til Søs og undslap, men efter denne Bedrift turde *Munk* ikke atter vise sig i Bahia. Han maatte derfor gaa med Hollænderne til Amsterdam, hvor han for »sin tro beviste Tjeneste blev vel opklædt og beskjenket«, og modtog Tilbud om Ansættelse i Rhederiets Tjeneste, hvilket han dog afslog, da han ønskede at gaa til Kjøbenhavn.

Jens Munk var ved sin Hjemkomst omtrent 20 Aar gammel og gjorde i de følgende Aar en Række Handelsrejser paa Spanien og Østersøen for den bekendte Adelsmand *Henrik Ramel*, indtil det 1605 lykkedes ham at faa sit eget Skib og at foretage Handelsrejser paa egen Regning. Nogle Aar efter indledede han sine arktiske Foretagender.

De norsk-danske Nordøstfarter i det 16de og 17de Aarhundrede ere aldrig blevne gjorte til Gjenstand for en indtrængende Undersøgelse, og vi kunne heller ikke her skjænke dem nogen Omtale, men af de vidtspredte og sparsomme Oplysninger i den trykte Literatur fremgaar dog, at det ikke saaledes som nu udelukkende vare Nordmænd, men ogsaa Danskere, der foretog saadanne arktiske Fangstrejser. Baade i Kjøbenhavn og Flensborg udrustedes dengang Skibe til Ishavet. 1609 gik *Munk* saaledes i Kompagni med den kjøbenhavnske Borger *Jens Hvid* for at foretage en Fangstrejse med to Skibe til Novaja Semlja, men Togtet løb meget uheldigt af for *Munk*. Under Øen Kolgudjew, midtvejs mellem Kola og Waigatz, kom hans Skib i Besæt og gjordes til Vrag, saa at han selv og Besætningen maatte søge ned til Archangelsk for at naa hjem. Ikke des mindre dannede dette Uheld, der kostede ham flere Tusinde

Rigsdaler, Indledningen til hans fremtidige Løbebane, idet Kong *Christian den Fjerde* derved blev opmærksom paa ham.

I Foraaret 1610 afsendte Kongen nemlig 2 Skibe, „*Angelibrand*“ og „*Rytteren*“, til det murmanske Hav, og han betroede *Munk* Ledelsen af det første. Kongens Instrux er skreven med megen Sagkundskab. Fra en Havn paa Nordlandet af Norge, hedder det, skulle »for^{ne} Skibe ungefær d. 10. el. 12. Juni segle østover og søge Novam Semblam paa 69 eller 70 Grad, og siden forfølge Landet op paa 74, 75 og paa 76 Grad, saa langt de mest kan komme for Iis, og der søge efter Tran, og andet hvis der kan falde, indtil d. 1 (10) September, om de ikke tilforn kunne bekomme deres fulde Ladning. . . . Desligeste skulle de paa samme foretagne Reise med for^{ne} Skibe (saafremt Leiligheden kan sig saa give, og de for Iis kunne komme frem) indløbe udi Waygadt (o: den kariske Port) en Dags Seilads eller to og forfare vis Beskeden om samme Lands Leilighed, saa de til deres Igjenkomst underdanigst kunne gjøre os en vis og udførlig Relation om altingest. Og naar Skipperen for samme Skib agter sig paa Hjemreisen igien fra Nova Sembla, da skal for^{ne} Skib med det andet vort Skib, *Angelibrand*, som og paa samme Reise er medsendt, saafremt de formedelst Storm og Uveir ikke altid undervejs blive tilhobe, forsamle dennem udi Kostin Saurk (Scharr), og siden følges derfra til vort Slot Vardøhus.« ¹⁾

Hvor langt *Munk* naaede paa denne Rejse, er ikke bekjendt, thi Isen standsede ham, formodentlig før han naaede

¹⁾ Norske Rigsregistrarer. IV. 363.

Novaja Semlja, og da Folkene ikke vare tilstrækkeligt forsynede med Skindklæder, maatte »Angelibrand« løbe ind til Kilden (Kildøen), en dengang livlig besøgt Handelsplads paa Halvøen Kolas Kyst, og der lades med Fisk.

I de nærmest følgende Aar tjente *Jens Munk* med Berømmelse under Kalmarkrigen som Kaptajn paa den danske Flaade, og navnlig fandt han Lejlighed til at vise sig som en tapper Kriger ved de store Foretagender mod Gøteborg og Elfsborg, ledede af Admiral *Jørgen Daa*. Kong Christian den Fjerde sparede ikke sine Folk, og strax efter Krigen se vi da ogsaa Munk paa Farten fra den ene Ende af Evropa til den anden. Kort efter Fredsslutningen 1613 gik han med *Jakob Ulfeldts* store Gesandtskab til Spanien som Furér og Tolk, 1614 førte han et russisk Gesandtskab Norden om til Archangelsk, ¹⁾ og i de to efterfølgende Aar var han paa Togt i Nordhavet mod Fribyttere, først som *Jørgen Daas* Lieutenant ²⁾ og senere i 1616 med en selvstændig Flaadeafdeling; men endnu samme Aar maatte han atter rejse til Sydvest-Evropa for at hiverse biscoiske Fangstmænd for et Hvalfangerselskab, der paa denne Tid dannedes i Kjøbenhavn, og hvori han var Interessent.

Aarene 1618 og 19 ere meget betydningsfulde for Christian den Fjerdes Kolonialpolitik. I det første udrustedes den store ostindiske Expedition under *Ove Gjedde*, og efter den første Bestemmelse skulde *Munk* have været Deltager i samme. Den

¹⁾ Sjællandske Register. Nr. 16. S. 48.

²⁾ Om dette Togt findes en Relation af *Jørgen Daa* i Gehejmearkivet.

XVII

20. Februar 1618 blev det ham paalagt at færdiggjøre de tre Skibe: »Christian, Kjøbenhavn og Øresund« for Togtet, men da der senere indtraadte nogle Rivninger mellem ham og Foretagendets Ledere, fritog Kongen ham for denne Tjeneste og overdrog ham kort efter at udruste den store Expedition til Nordvestpassagen 1619—20.

II.

Vi staa her ved det interessanteste Punkt i *Jens Munks* Liv og ved det Foretagende, der vedvarende vil sikre ham en Plads i den danske Søfarts Historie. Ved *Ove Gjeddes* Expedition 1618 var Kongen bleven opmærksom paa de Fordele, som den danske Magtstilling og Handel kunde opnaa ved Opdagelsen af en kortere Søvej til China og Indien Norden om Amerika, og uden at oppebie Udfaldet af *Gjeddes* Togt besluttede han at udruste en Expedition i det nævnte Øjemed. Desværre ere Kilderne her meget sparsomme, og det er ikke muligt at komme til fuld Klarhed over flere vigtige Punkter ved Planens Undfangelse og Udførelse. Det synes dog sikkert, at Tanken oprindelig er udgaaet fra *Munk*. I sin *Christian den Fjerdes* Historie siger *Slange* udtrykkelig: »Til denne Sejlads og Rejse havde *Jens Munk* selv givet Anslag og Ansøgning gjort.«¹⁾ Men Kongen maatte gribe

¹⁾ *Slange*: Christian d. Fjerdes Historie. III. S. 424.

XVIII

dette Forslag med Begjærighed. Han hævdede for den dansk-norske Krone en Højhedsret over de arktiske Farvande, der i højeste Grad vilde styrkes ved en saadan Plans heldige Gjen-nemførelse, og siden det ved *Lindenows* Togter (1605—7) var lykkedes at opdage det gamle Grønland, maatte han med Op-mærksomhed og muligvis ogsaa med Skinsyge følge de Frem-skridt, som den engelske Polarforskning gjorde umiddelbart der-efter. Thi ikke alene opdagede *Henry Hudson* 1610 det store indlandske Hav, der endnu bærer hans Navn, og som en Tid lang lovede Nordvestfarerne, hvad de søgte, nemlig en kort og isfri Vej til Indien, men Englænderne fortsatte samtidig de danske Opdagelser langs Grønlands Vestkyst op paa saa høje Breder, at disse først i den nyeste Tid ere blevne overskredne. Efter 1616, da *Baffin* kom hjem fra sin store Rejse i Baffinsbugten, indtraadte der vel en Standsning i de engelske Nordvestfarter, og Begejstringen for dem kølnedes betydeligt, da han erklærede det for umuligt at finde en brugbar og nogenlunde isfri Vej Norden om Amerika til Levanten.¹⁾ Men dels var denne ædrue-

¹⁾ Efter sin Hjemkomst fra Rejsen til Hudsonsbugten skrev *Baffin*: „And now it may be that som expect I should give my opynion conserninge the passadge. To those my answare must be, that doubtles theare is a passadge. But within this strayte, whome is called Hudson's Straytes, I am doubtfull, supposinge the contrarye. But whether here be, or no, I will not affirme. — Men efter sin Rejse op i Baffinsbugten 1616 skriver han uden For-behold i et Brev til Sir *John Wolstenholme* følgende: „Therefore briefly thus, and as it were in the fore-front, I intend to shew the whole proceeding of the voyage in a word: there is no passage nor hope of passage in the north of Davis Straights“. Se: *The voyages of William Baffin*. Edited by Clements Markham. London. 1881. S. 137 og 150.

lige Synsmaade ikke almindelig udbredt, dels er det vel tvivlsomt, om den overhovedet naaede Danmark før *Munks* Afrejse. Det er ligeledes ganske betegnende, at der samtidig med ham afgik ogsaa en engelsk Expedition til Hudsonsbugten under *Hawkrigde*, uden at denne forøvrigt udrettede det mindste.

Desværre mangle vi det vigtigste Middel til at kunne bedømme Kongens og *Munks* Kjendskab til de engelske Togter og det valgte Expeditionsfelt, nemlig Kongens Instruktion til *Munk*. Denne synes at være tilintetgjort; thi i Gehejmearkivet findes kun Passet, der ikke giver nogen Oplysning. Det fremgaar dog af Navigatio Septentrionalis, at *Munk* maa have kjendt Hovedtrækkene i *Hudsons* Rejse og søgt Vejledning enten i selve *Hudsons* Kort, der 1612 udgaves første Gang af den ansete hollandske Geograf *Hessel Gerritz*, eller i Søkort, baserede paa dette. *Hudsons* Opdagelsesrejse til det fjærne Nordvesten og hans tragiske Endeligt vakte almindelig Deltagelse og Opsigt, og en latinsk Pjece¹⁾ om samme af *Gerritz* oplevede i Aarene 1612 og 13 ikke færre end 5 Oplag, og da *Purchas'* »His Pilgrimage« ligeledes udkom 1613, savnedes ingeniunde let tilgængelige Oplysninger, der med den livlige Forbindelse, som dengang fandt Sted mellem Danmark, Holland og England, og med den stærkt vakte Sands herhjemme for arktiske Foretagender snart maatte naa Kjøbenhavn. Paa sit Kort har *Munk* dog kun anført et Navn, der utvivlsomt er laant fra *Hudsons*, nemlig *Digses*

¹⁾ *Hessel Gerritz*: Detectio Freti. Amsterodami. Anno 1612.

Island; men i Hovedtrækkene er der en saa stor Lighed mellem de to Kort, at denne umulig kan være tilfældig.

Den historiske Continuitet mellem *Munks* Togt og de forudgaaende engelske Togter kan dog ogsaa paavises ad anden Vej. Kongen havde forhyret en engelsk Styrmand ved Navn *William Gourdon* eller *Gordon*, der den 29. Marts 1619 fik Styrmands Bestalling paa den danske Flaade, og som, foruden en aarlig Løn af 50 Rdl., lovedes, »saafremt for^{ne} *Willumb Gourdon* den Passage, som wi hannem Naadigst befallendis worder, at opsøge ved Gudtz Allmæchtichstis Hiellp og Ledsagelse kand finde, haffer wi naadigst bewilliget hannem til Recompense, at skulle have tho Thusind Rixdaler.« ¹⁾ Denne *William Gordon* eller den »engelske Styrmand«, som Munk kalder ham, var personlig kjendt med den Tids mest fremragende Polarforskere og nævnes nogle Gange i *Baffins* Rejseberetninger som hans Ledsager. Saaledes deltog han som første Styrmand (Masters mate) i Kaptajn *James Halls* ²⁾ Expedition 1612 til Grønland med Skibene »Patience« og »Heart's Ease«, og ligeledes var han ombord i den Flaade, som The Muscovy Compagny 1613 sendte paa Hvalfangst under Spitsbergen, medens *Baffin* derimod ikke nævner ham i Beretningen om sit Togt til Hudsonsbugten 1614 ³⁾, og det er derfor tvivlsomt, om han har deltaget i dette og har havt personligt Kjendskab til disse Egne.

¹⁾ Sjællandske Register. Nr. 16. Gehejmearkivet.

²⁾ Denne *James Hall* er bekjendt i den danske Historie som Styrmand under de danske Togter til Grønland 1605—1607.

³⁾ The voyages of William Baffin. London. 1881. S. 23, 26, 52.

Men selve det valgte Expeditionsfelt taler ligeledes i høj Grad til Gunst for *Christian den Fjerdes* og *Munks* Sagkundskab; thi saalænge Amerikas Vestkyst ikke var kjendt op over den 45de Bredegrad, og saalænge det var muligt — med enkelte af Datidens Kartografer — i de store kanadiske Søer at se en østlig Forgrening af Stillehavet, maatte Hudsonsbugten nødvendigvis betragtes som den naturligste Gjennemgang til dette Hav. Europas Geografer beherskedes dengang, som mange Gange senere, af en bedragerisk Indbildning. Af et misforstaaet Sted i *Marco Polos* Beretning sluttede de, at Asien og Amerika skiltes fra hinanden ved et smalt Sund, ikke højt imod Nord, hvor Beringsstrædet senere opdagedes, men i langt sydligere Egne, og at dette Sund, det berømte *Anianstræde*,¹⁾ maatte føre Søfareren til Cathay's Rigdomme. Anianstrædet blev derfor Nordvestfærernes stadige og lidenskabelig efterstræbte Maal og søgtes snart i Nord gennem Baffinsbugten og snart i langt sydligere Egne, i Hudsonsriver, Sct. Lawrencefloden og, efter Hudsonsbugtens Opdagelse, dennes nord- eller sydvestlige Forgreninger. Da Hudson første Gang saa dette store Indhav, der har Middelhavets halve Omfang og af ham døbt *Mare Magnvm*, troede han allerede at staa ved Maalet, og denne Tro blev senere almindelig. *Hessel Gerritz*, *Furhus* og alle de, der optraadte som Talsmænd for *Hudson* efter hans tragiske Endeligt, og som i geografiske Spørgsmaal maa betragtes som Datidens ledende Mænd, vare overbeviste om, at *Hudson* 1610 havde opdaget en

¹⁾ Henry Hudson, the Navigator. By G. M. Asher. London. 1860. CLXXIV.

Gjennemgang til China og Japan,¹⁾ og denne Overbevisning afkræftedes saa lidet af de nærmest efterfølgende Togter, at den holdt sig endog gennem de næste halvandet Hundrede Aar og fremkaldte en Række engelske Expeditioner.

Allerede 1612 afsendtes *Ingram* og *Sir Thomas Button* for at opsøge den nye Handelsvej, men, da de kun naaede at besejle de nordvestlige Kyster ned til Nelsonfloden, og da *Bylot* og *Baffin* væsentlig rettede deres Undersøgelser mod Fox Kanalen, laa hele den sydvestlige Del af det store Indhav endnu udforsket 1619, og det er netop imod denne, at *Munk* retter sine Bestræbelser. Derfor søger han allerede fra de øvre Salvageøer imod Syd ned i Ungava Bay, og senere, inde i selve Hudsonsbugten, styrer han efter sine egne Opgivelser i Syd-Sydvest. Men derved faar Munks Togt en almen-historisk Betydning, idet han fortsætter de engelske Forskninger og 12 Aar før *Luke Fox* og *James* søger at opdage en Gjennemgang i disse sydlige Dele af Hudsonsbugten.

Munks Togt er en af de mere betydelige Ishavsexpeditioner, der ere udgaaede fra Danmark. Det udførtes med to af Flaadens mindre Skibe, „*Enhiørningen*“ og Jagten „*Lamprenen*“, som tilsammen havde en Besætning paa 64 Mand. Men allerede under Oprejsen til Norge mistede *Munk* to Mand, hvorfor han i Karmsund maatte paamønstre 3 andre, saa at den derefter talte 65 Deltagere. Af disse naaede dog kun de 64 Vinterhavnen i Hudsonsbugten og kun 3 tilbage til Danmark.

¹⁾ Henry Hudson. CCXIII.

Det hele Tab af Menneskeliv under Togtet bliver saaledes 64. Mærkelig nok gik ogsaa begge Skibene til Grunde under *Munks* Førelse, thi som bekjendt maatte han efterlade »Enhiørningen« i Vinterhavnen, og 1626, da han som »Admiral« laa paa Weseren med 6 Skibe for at passe paa de kejserlige, forsvandt »Lamprenen« med Mand og Mus.

Den 9. Maj 1619 lagde Munk ud i Sundet for at tiltræde Rejsen, men af Modvind opholdtes han her til Pintsedag d. 16. s. M. Paa den nævnte Dag har Kong *Christian den Fjerde* indført følgende i sin Dagbog: »Sejlede »Enhiørningen« og »Lamprenen« paa den Sejlads norden om. Den almægtigste give det til Lykke.«

Navigatio Septentrionalis indeholder en udførlig Beretning om den følgende Rejse, og det er derfor overflødigt her at dvæle ved den. I Hovedtrækkene er det ikke vanskeligt at følge *Munk* paa hans besværlige Rejse igjennem det isopfyldte Hudsonsstræde, om det end paa den anden Side er umuligt at nedlægge hans Kurslinje, da han ikke havde noget som helst Middel til at bestemme Længden.¹⁾ Fra Sydspidsen af Grønland stod han tværs over Davisstrædet, gik ind i Frobisher's Strait, dublerede sydgaaende Kap Best paa Resolution Island og fulgte Kysten af Meta Incognita op igjennem Hudsonsstrædet til de øvre Salvage Øer. Men herfra gik han tværs over Strædet sydpaa, vildledet af sin engelske Styrmand, og sejlede dybt ned i Ungava Bay,

¹⁾ Paa sin Rejse i Hudsonsbugten 1615 havde *Buffin* foretaget de første Længdebestemmelser til Søs. Se: *Markham*; W. Batfin, S. XLIX.

formodentlig til Hope's Advance Bay. I den sidste Halvdel af August gik han atter tilbage imod Nordvest og naaede i Omegnen af Salisbury Øen sit nordligste Punkt paa $63^{\circ} 20'$ n. Br., hvorfra hans Hovedretning vedvarende er Sydvest.

III.

Jens Munks Vinterhavn. I Slutningen af August naaede *Munk* ind i den nordlige Del af Hudsonsbugten, der nu fik Navnet *Mare Christian*, og fra Nordspidsen af Mansfield Øen styrede han i sydvestlig Retning imod de hidtil ukjendte Egne paa Bugtens Vestsiden, og kun delvis vare blevne undersøgte af *Button*, men allerede efter 3 Etmaals Sejlads naaede han ind under det nordamerikanske Fastland og løb den 7./17. September under en stærk Storm med Snetykning op i en Flodmunding, som han senere gav Navnet *Jens Munks Vinterhavn* eller *Jens Munks Bay*. Efter et afholdt Skibsraad og efter nogle Undersøgelser mod Øst og Vest langs Kysten fra Flodmundingen, besluttede han at overvintre her, da den indtrædende Kulde gjorde det tilraadeligt at søge Vinterkvarter. Da *Munk* imidlertid ikke angiver Vinterhavns Brede, og da hans efterladte Beretning kun indeholder en tarvelig topografisk Beskrivelse af samme, er det gaaet med ham som med *Hudson*, idet man ikke har været istand til med Sikkerhed at paavise Overvintringens Plads, og

man har derfor søgt den i flere af Hudsonsbugtens mange Flodmundinger lige fra *Chesterfield Inlet* paa 63° og ned til *Severn-floden* paa 57° N. Br. Den første Antagelse strider dog saa bestemt imod *Munks* egen Kursangivelse, at den strax bør forkastes, og den har i det hele taget kun kunnet fremstaa ved en Misforstaaelse af *La Peyrere*¹⁾, der forvexler Bredden paa Vinterhavnen med *Munks* nordligste Punkt paa $63^{\circ} 20'$. *Peyrere's* Antagelse er bleven opfrisket af *J. Barrow*²⁾ og *Hugh Murray*³⁾ og senere i vor egen Literatur af *C. Fingel*⁴⁾ og *Tuxen*⁵⁾, men uden anden Begrundelse end *Peyrere's* Misforstaaelse. Om Sejladsen til Vinterhavnen siger *Munk*: »Item fra den Norde ende aff det Øeland, som nu kaldis Digses Eyland (Mansfield Øen), oc til Jens Munckes Vindterhaffn vdi Nova Dania, er Cursen

1) Relation du Groenland. A Paris. 1647. S. 246.

2) *J. Barrow*: A Chronological History of Voyages into the Arctic Regions. London 1818. S. 231.

3) *Hugh Murray*: Narrative of Discovery in the Polar Seas. Edinburgh. 1832. S. 248.

4) *C. Fingel*: Om de vigtigste Rejser til Grønland. Kbhvn. 1845. S. 82.

5) *J. G. Tuxen*: Den Danske og Norske Sømagt. Kbhvn. 1875. S. 245: „Havnen blev kaldet Munks Vinterhavn; men Stedet, hvor den har ligget, kan ikke med Bestemthed angives, da de Instrumenter, Munk havde med sig til at anstille Observationer med, vare altfor ufuldkomne til at give nogen paalidelig Stedbestemmelse. Bredden maa have været henimod $63\frac{1}{2}$ Grad, og Længden, der tilnærmelsesvis kunde beregnes efter en af Munk den 10. December iagttagen Maaneformørkelse, som samtidigen observeredes i Paris, maa have været omtrent 105 Grader vest for dette Steds Meridian.“ Forfatteren følger her *Peyrere*, der dog hverken med Hensyn til Brede eller Længde har havt virkelige Data at støtte sig til. Se: Navigatio Septentrionalis Note 33 samt Dansk Maanedsskrift 1860. S. 92.

Sydvest til Syden oc Sydvest 3 Etmaal seglads, oc naar hand begynder at faa grund 30 Fauffne oc mindere, da kand man holde sin Gang noget syderlig, indtil saa længe hand fanger det syndre Land vdi sigte, som er it laugt Land met Schouff.« Efter disse Forskrifter maa Vinterhavnen søges i de sydvestlige Dele af Hudsonsbugtkysten, og selv en flygtig Gjennemlæsning af Navigatio Septentrionalis maa overbevise enhver om, at *Munk* aldrig med den Kurs kunde naa Chesterfield Inlet, der ligger Nordvest for Mansfield Øen paa omtrent $63\frac{1}{2}^{\circ}$, medens han selv bestemmer Breden for »Diges Øeland« (Mansfield Øen) til 63° , hvilket tilmed er noget for nordligt. Vi se derfor ogsaa, at Forfatteren i Dansk Maanedsskrift,¹⁾ der væsentlig lader sig lede af disse *Munks* egne Forskrifter, er tilbøjelig til at søge Vinterhavnen i Severnfloden paa omtrent 57 Graders n. Br. eller i en endnu længere imod Øst liggende Flodmunding. Da *Munk* imidlertid naaede i Havn under et forrygende Snevejr, som endogsaa skilte Skibene fra hinanden, og da det sikkerlig har ligget i hans Interesse at tro sig sydligere, end han nogensinde naaede, og næppe kan frikjendes for i Navigatio Septentrionalis med Forsæt at have udeladt Vinterhavns Brede, kunne hans Kursangivelser heller ikke have nogen aldeles afgjørende Beviskraft. Savnet af enhver astronomisk Bestemmelse for Vinterhavns Beliggenhed er en paafaldende og mistænkelig Lacune i hans Rejsebeskrivelse; thi for alle de øvrige Afsnit af Togtet findes en Række taalelig gode Bredebestemmelser,

¹⁾ Dansk Maanedsskrift, 1860.

hvor Fejlen ofte kun er nogle faa Minutter. Han bestemmer saaledes Bredden for Isefjordene, Munkenæs, Hudson Strædets Indløb, Salvage Øerne, Søndre Bugt, ja endog for temmelig betydningsløse Punkter, og selv paa Tilbagerejsen, efter den skrækkelige Overvintring, angiver han Bredden for enkelte Steder. Men for Vinterhavnen, hvor han naaede hen med godt Helbred og usvækket Mod, og hvor Expeditionen opholdt sig i hele fire Maaneder, før den overvældedes af Sygdommen, haves end ikke den svageste Antydning af Brede, og dog er det næsten utænkeligt, at *Munk* og hans Styrmand ikke skulde have kjendt denne, men den maa være bleven udeladt ved den endelige Redaktion af *Navigatio Septentrionalis* enten af *Munk* selv, eller, hvad der synes sandsynligere, efter Kongens Ordre, da han 1624 endnu muligvis kunde haabe paa at faa »Enhjørningen« tilbage, og ledet af den vidtdrevne Mistænksomhed, som dengang raadede i alle Forhold, ikke har ønsket at give fremmede Søfarere Anvisning paa, hvor Skibet skulde søges.

Af disse Grunde bliver det nødvendigt at se sig om efter andre Hjælpemidler til at kunne bestemme Vinterhavnen Plads, og der foreligger da i saa Henseende en hel Række Kjendsgjeringer, dels af historisk og dels af topografisk Natur, der i Forening turde føre til et sikkert Resultat.

Først 48 Aar efter *Jens Munks* Overvintring i Hudsonsbugten blev »Nova Dania« koloniseret, idet Hudsons-Bay-Compagniet 1668 satte sig i Besiddelse af Landet og begyndte Anlæggelsen af en Række Forter ved de store sydvestlige Flod-

mundinger.¹⁾ Men under de store Kampe mellem England og Frankrig i det 17de Aarhundredes Slutning erobrede Fransk-mændene under Anførsel af *D'Iberville* næsten hele Hudsonsbugt-Territoriet. Deres Støttepunkt i Kampen om *Fort York* ved Nelsonfloden var en noget nordligere liggende Flod²⁾, som de kaldte *Revière Danoise*, men Englænderne Churchill River eller The english River (dens indianske Navn er Missinippi). De franske holdt sig i Landet til Freden i Utrecht 1714, og dette styredes i denne Tid først af *M. Serigny* og fra 1708 af *M. Jeremie*, der ved Fredsslutningen overgav Fort York og de øvrige franske Besiddelser til England³⁾. *M. Jeremie*, den sidste franske Guvernør, har i en Bog⁴⁾, som han udgav kort efter, omtalt *Jens Munks* Togt til Hudsonsbugten og fører Navnet *Revière Danoise* tilbage til dette, idet han siger, at de danske overvintrede ved denne Flod, som efter hans Beskrivelse aldeles utvivlsomt er Churchillfloden. Fransk-mændene synes saaledes at have været de første Evropæere, der besøgte Vinterhavnen efter *Munk*, og *Jeremies* Bog indeholder blandt andet følgende mærkelige Beskrivelse af de danskes Overvintring: »I Vinterens Løb omkom alle de danske af Kulde og Sygdom, og deres Skib drev bort med Isgangen om Foraaret. Da de indfødte om Sommeren kom til Stedet, bleve de højst forbavsede over at

¹⁾ *Hugh Murray*: Narrative of discovery. Edinburgh 1830. S. 221.

²⁾ *Joseph Robson*: An Account of Hudson's Bay. London 1752. S. 13. App. I.

³⁾ *Ibid.*

⁴⁾ Relation de la baie de Hudson. Da jeg ikke har kunnet finde denne Bog paa vore Bibliotheker, citeres her Dansk Maanedsskrift 1860. II. S. 91. Anm.

se saamange Lig af en dem ukjendt Menneskerace. Efter at have overvundet deres Frygt bemægtigede de sig det for dem overordentlig rige Bytte, som fandtes i de efterladte Sager. Blandt disse var uheldigvis ogsaa et Kvantum Krudt, som antændtes, hvorved mange dræbtes og Huset,¹⁾ som indeholdt de efterladte Gjenstande, opbrændte. Herved tilintetgjordes det meste af Byttet, dog blev en Mængde Jærnsager, hvorimellem en 8-pundig Kanon, tilbage, og de forskellige vilde Stammer, selv de i temmelig lang Frastand boende, forsynede sig længe med Jærn derfra. « *Jeremies* Fortælling, der synes uafhængig af den trykte Literatur og kun baseret paa de indfødtes Overleveringer, er i Hovedsagen rigtig, og her foreligger saaledes den første Beretning om det danske Togt fra anden Haand end *Munks* egen, og havde han ikke naaet hjem, vilde vi formodentlig ikke, før 100 Aar efter, have faaet Underretning om ham og hans Ledsageres Skæbne.

Ved den franske Invasion var Hudsonsbugt-Compagniet bleven opmærksom paa Churchillmundingens militære Betydning, og det anlagde derfor 1718 paa dens vestlige Bred et Træfort, som kaldtes Prince of Wales' Fort.²⁾ Men under dette Arbejde fandt de i en Vig paa Sydsiden af Mundingen en af *Munks* Metalkanoner med Kong *Christian den Fjerdes* Navnetræk

¹⁾ Det ses af *Munks* Træsnit, at han, for Jagtens Skyld, havde opført 2 Træhuse ved Vinterhavnen, og det er saaledes meget sandsynligt, at Indianerne her have truffet paa Krudt.

²⁾ *J. Robson*, S. 13. App. I. Se det her med følgende Kort, hvor dette Fort kaldes det gamle.

(C. IV.), hvorfor de gave denne Vig Navn af *Munks cove*.¹⁾ Den engelske Ingeniør *Joseph Robson*, der i Aarene 1733—36 og 1744—47 opholdt sig i Omegnen af Churchill og ledede Arbejdet ved Opførelsen af det nye Stenfort Prince of Wales, omtaler gjentagne Gange ligeledes dette og flere Fund af Metal-kanoner fra »Enhiørningen«; ogsaa han kalder Churchillfloden *The danish River* og mener, at *Munk* har overvintret i denne Flods Munding.²⁾ I Midten af det 18de Aarhundrede foretog Englænderne en Række Expeditioner gennem Hudsonsbugten for at opdage Nordvestpassagen, og i Beretningerne findes af og til Hentydninger til *Munks* Overvintring i Churchillfloden. Saaledes siger *Kapt. Smith*, Føreren af »Kalifornia«, der kjendte den engelske Udgave af *La Peyrere's Relation*³⁾ og var i Stand til at kritisere hans Fremstilling: »Kaptajn *Monk* overvintrede i Churchillfloden paa 59⁰ n. Br., hvilket fremgaar ikke alene af den Kanon med Kong *Christians* Mærke, C. 4., som fandtes her, men ogsaa af selve Relationen, der omtaler, at disse Folk forsynede sig med Ved; thi medens der paa 63⁰ 20' N. Br., det Sted, hvortil man har villet henlægge deres Vinterkvarter, ikke findes Skov, var der paa den Tid fuldt op af Skov om-

¹⁾ Sir *John Richardson*: The Polar regions. Edinburgh 1861. S. 107.

²⁾ S. 69. ... „The copper brought down by the Indians was not the produce of a mine but broken pieces of brass guns belonging to a Danish wreck, which they found upon some coast.“ App. I. S. 4. „Munk, who was sent by the King of Denmark in 1619, wintered in Churchill or Seal-river; but I rather think in Churchillriver, a brass gun being taken up there some years after Hudson and Button had discovered the Strait and Bay.“

³⁾ Den findes i Churchill's Collection of Voyages.

kring Churchillfloden. Ved den første Bebyggelse omkring Churchillfloden fandtes ligeledes Hytter med Menneskeben i, hvilket ogsaa stemmer med Relationen, der fortæller, at *Monks* døde Folk maatte ligge ubegravede paa Grund af de efterlevenes afkræftede Tilstand. Kapt. *Monk* førte sit Skib i Havn den 7de September bag nogle Klipper i en Bugt ved Udløbet af en Flod, en Beskrivelse, der ogsaa viser hen til Churchill.«¹⁾ Ligeledes holdt Navnet *The danish River* sig jævnsides med Churchill til langt ind i Aarhundredet. I Jesuiterpateren *De Charlevoix'* Pragtværk: *Histoire de la Nouvelle France 1744*, benævnes Churchillfloden saaledes endnu *La Rivière Danoise* og *Rivière de Mouc*²⁾, og *Dobbs*, der skrev samme Aar, har begge Navnene ved Siden af hinanden.³⁾ — Ad historisk Vej vil det formodentlig vise sig umulig at komme denne Sag nærmere, thi at *Forster*⁴⁾ og *Robert Bell*⁵⁾ ligeledes sige, at Munk overvintrede i Churchillfloden, turde være en Gjentakelse af de ovennævnte Forfatteres

¹⁾ An account of a voyage by Hudson's Streights. Performed in the year 1746—47 in the Ship „California“. By the Clerk of the „California“. London. 1748. 2 vol. I. S. 105—6.

²⁾ Se Kortet over Hudsonsbugten i første Bind. Her findes desuden umiddelbart Nord for Churchill indført: „*Port de Mouc ou Monc*“. *Charlevoix* har saaledes henlagt Vinterhavnen til den nuværende Sealriver.

³⁾ *Arthur Dobbs*: Account of Hudson's Bay. London. 1744. S. 8. The Danish or Churchill River, in Lat. 58° 56', a noble River, and a deep, bold Entrance; the Tide flows here from 10 to 14 Feet. Se og Side 18 og flere andre Steder.

⁴⁾ *J. R. Forster*: Geschichte d. Entdeckungen im Norden. Frkft. an d. O. 1784. S. 538.

⁵⁾ Proceedings of the roy. geogr. Society 1881. S. 585.

Udsagn; men saa meget fremgaar af det anførte, at fremragende engelske og franske Forfattere for et Hundrede Aar siden havde en rigtigere Mening om Vinterhavns Beliggenhed, end langt yngre danske Forfattere som *Pingel* og *Tuxen*. Vi skulle dog endnu kaste et Blik paa *Jens Munks* egne topografiske Bemærkninger om Vinterhavnen og sammenligne dem med de tilstedeværende Forhold.

Churchillfloden er noget større end Rhinen. 9 engelske Mile fra sit Udløb i Hudsonsbugten udvider den sig over et 6 engelske Mile bredt Bækken af stenede Flader med meget lavt Vand undtagen ved høj Flod, men dette Bækken indsnævres atter i selve Udløbet ved to fremspringende, klippefulde Halvøer, *Cap Merry* i Øst og *Eskimcaux Point* i Vest, til en Brede af kun $\frac{1}{3}$ engelsk Mil. Derved danner Udløbet, hvad *Munk* kalder et Gab, og der findes i det hele en stærkt iøjnefaldende Lighed mellem *Robsons* Kort over Churchillfloden og *Munks* Billede af Vinterhavnen, som begge meddeles i denne Udgave af *Navigatio Septentrionalis*. *Munk* havde det Held at træffe paa den eneste virkelig gode Havn, som findes i Hudsonsbugten; ¹⁾ store Skibe kunne gaa ind i Mundingen, og de fremspringende høje Næs beskytte dem for alle Vinde. Kun paa den østlige Side findes et blindt Skær, der dog med Lethed kan undgaas. Beskrivelsen i *Navigatio Septentrionalis* passer meget godt paa

¹⁾ Proceedings of the royal geogr. Society 1881. Ifølge *Robert Bells* Afhandling er Churchillmundingen udset til, ved en regelmæssig Dampskibsfart og en Jærnvejslinje til Winnepeg Søen, at danne det store Nordvestens Udførselshavn til Evropa.

de her beskrevne Forhold. Det hedder nemlig om Sejladsen ind i Havnen: »Naar hand fanger det syndre Land vdi sigte, da skal hand finde nogle lauge Klipper, huilcke skiude sig vd som en Aadde, oc der ere opsatte tuende Vardere, vil hand vdi Hauffinen, da skal hand holde Varderne vdi Styrebord, oc seigle saa Sudvest ind, men noget ind vdi Gabet, ligger et blind Sker wnder Vandet, ved den Øster side, saa at mand kand vel gaa det forbi, saa kand hand sætte paa 7. eller 8. Fauffne.« *Luke Fox*, der 1631, kun nogle faa Aar efter *Munk*, var inde i Churchillmundingen, beskriver den paa samme Maade og næsten med de samme Ord ¹⁾, og *E. Chappel* ²⁾ siger: »Ved Indløbet (til Churchill) er der en Fare, kaldet Cap Mary's Klipper, men den kan lettelig undgaaes. Ved at sejle ind i Floden passere Skibene mellem to Landspidser.« Ligeledes vil man finde en mærkelig Overensstemmelse mellem *Munks* og *Chappels* Kursforskrifter fra Mansfield Øen til Churhill. Den første siger nemlig, at naar Loddet viser 30 Favne, skal der styres direkte imod Havnen, og den anden har følgende Oplysning ³⁾: »Man maa lægge Mærke til, at et Skib, der styrer imod Kap Churchill og har 40 Favne Vand, kan være sikker paa at være i Højde med Kappet.«

Det blinde Skær paa den østre Side, som *Munk* omtaler, ses paa det medfølgende Kort under Ordet Rhed, og i dettes Nærhed var det altsaa, at »Enhiørningen« og »Lamprenen« ankrede op fra den 7de til den 19de September.

¹⁾ *Richardson*: The Polar regions. S. 109.

²⁾ *E. Chappel*: Narrative of a Voyage to Hudson's Bay. London 1817. S. 144.

³⁾ *Ibid.* S. 173.

»Da løbe wi met Skibet oc Jagten op i Riweret, det lengste wi kunde komme (vel en Mill bedre op i fiorden). Da nødis ieg at lade korte Skibet 8. Kabeltoug lang ind imod det Wester Land offuer en flacke grund, som er hen ved 900 Fauffne offuer grunden, huor Skibet en stor Fare wdstod, fordi samme grund vaar fuld met Steene, oc Skibet kunde ikke vel sidde formedelst skarphed, oc driff Iisen fick offuerhaand, saa at Skibet bleff hendis paa en Steen, oc bleff heel Lack.« Paa det hosføjede Kort vil det være muligt at følge Skibenes Bevægelse. Fra Cap Merry er der omtrent en Mil op ad Floden til et Punkt, der ligger lige ud for det gamle Fort paa *Robsons* Kort, og fra den egentlig sejlbare Flodseng vil der være en 900 Favne over det stenede Flak til den fremspringende Huk, der højst sandsynligt betegner Stedet for Munks sørgelige Overvintring. Dette stemmer desuden med Billedet af Vinterhavnen.

Omegnen af Churchillfloden er nu skovløs, og dette kunde synes at indeholde et Modbevis imod det ovenstaaende. Men Skovene ere først fuldstændig forsvundne i dette Aarhundrede, væsentlig paa Grund af en ufornuftig Hugst. Endnu 1816 fandt *Chappel* nogle ubetydelige Træer og Buske omkring Floden;¹⁾ paa *Robsons* Tid (1734—47) var der betydelig Skov paa Flodens østlige Bred²⁾, og *Luke Fox*³⁾ beskriver Landet omkring Churchill som »a green, pleasantly wooded coast.« *Munk* fortæller, at han i Begyndelsen af September fandt Multebær, Stikkelsbær,

¹⁾ *Chappel*: Narrative etc. S. 144.

²⁾ *Robson*: An account etc.

³⁾ *Richardson*: The Polar regions. S. 109.

Tyttebær og Kragebær, der vare meget vederkvægende for de syge, og det fortjener da ogsaa at anføres, hvad *Robson* siger, at der gror Stikkelsbær og sorte og røde Ribs nær Havet paa Steder, der synes næsten bare. »De, jeg har set,« tilføjer han, »voxe saa lavt, at Græsset skjuler dem.«¹⁾ — Paa Grundlag af denne Udvikling turde det anses for godtgjort, at *Vinterhavnen er Churchillflodens Munding*.

Munk overvintrede altsaa ikke paa nogen meget høj Bredegrad. Det nuværende Churchill Factory (det gamle Fort paa Körtet), ud for hvilket Overvintringsstedet maa søges, ligger paa 58° 44' 12" ²⁾ eller i Højde med det nordligste Skotland. Men ikke desmindre befandt han sig i et fuldstændig arktisk Klima. I den strængeste Vintertid fryser Kvægsølvet, Jordbunden er stadig frossen til en Dybde af 22—23 Fod (efter andre Beretninger dog kun til 10—12 Fod), og Sommervarmen formaar kun at trænge 3 à 4 Fod ned under Overfladen ³⁾. Træerne stivfryse lige indtil Marven, og Klipper, i hvis Spalter og Revner der kan opsamles Vand, søndersprænges af den stærke Kulde med Drøn som Kanonskud. Selv i vore Dage anses Churchillmunden ikke for et passende Overvintringssted for europæiske Skibsbesætninger, og det Provianteringskib, der i Hudson's-Bay-Compagniets Dage aarlig løb derover, vendte endnu i September

¹⁾ *Robson*: S. 42.

²⁾ Dr. *J. Rae*: Narrative of an Expedition to the arctic Sea. 1846—7. London 1850. S. 13.

³⁾ Contributions to our Knowledge of the Metereologi of the arctic Regions I. London 1879. *Richardson*: The Polar regions. S. 259.

Maaned tilbage. I November lægger Floden til, og Isen trodser endog de store Foraarsoversvømmelser, der hæve sig 10—12 Fod over dagligt Vande, saa at først Junisolens Straaler formaa at bryde Ispanseret.¹⁾ Længe før Nyaar ligger Sneen i en Højde af 6 til 10 Fod for først at smelte bort i Slutningen af April, og i hele denne Mellemtid er det umuligt at færdes i Egnen uden paa Skier eller Snesco. I det hele er Vejrliget ved Hudsonsbugtkysten strængere end i Amerikas Indre paa tilsvarende Breder, hvor Jordbunden ikke er stadig frossen, og navnlig er det langt mere ubehageligt og ustadigt.

Den stærkeste Kulde indtræder med nordlige og vestlige Vinde. Paa de saakaldte „*poudre days*“ er Luften fyldt med tindrende, skarpe Sne- og Ispartikler; da forlader ingen sit Hjem, og at gaa bort fra kjendte Punkter er Døden, thi selv om Morgenens er lys og klar, indhylles alt inden Aften i en rasende Snestorm med en Temperatur af $\div 30^0$. »Dette er Nordens Sirokko.« Men ikke desmindre ere de helt stille og klare Dage de koldeste. Det straalende Sollys og den friske Luft synes at indbyde til Friluftsliv, men desværre er et 15 Minutters Ophold i det fri det samme som 15 Minutters Kamp for Livet. »Et pludseligt Stik, og Næsen er frossen; snart gaa Kinderne samme Vej; man hæver Haanden for at bortgnide de uhyggelige hvide Pletter, men opnaar kun at lade Fingrene dele samme Skæbne. Gnid dem af alle Kræfter, sving Armaene, løb saa stærkt, du kan, det er dog alt til ingen Nytte: de hvide

¹⁾ H. M. Robinson: The Great Fur-Land. London 1879. S. 82—83.

Pletter brede sig, indtil hele Ansigtet er overdraget med disse voxagtige Saar. Den udaandede Luft fryser, næsten før den har forladt Læberne, og falder til Jorden i Steden for at hæve sig. Det er koldt over alle Grænser! Sneen bliver kornet som Sand, Kulden berøver den dens Sammenhængskraft, og det er ligesaa vanskeligt at slæbe en Slæde igjennem den som igjennem en Dyngte Sand *)

Et saadant Klima er naturligvis ødelæggende for en evropæisk Skibsbesætning, der ikke er overdreven godt udrustet med Pelsværk og antiskorbittiske Midler, eller tilstrækkelig nøje kjendt med de Forsigtighedsregler, som det arktiske Rejseliv kræver. *Hudson's*, *Button's* og *James'* Mandskab, der overvintrede i Hudsonsbugten Syd for Churchillfloden, led meget baade af Kulde og Sygelighed, om end Skørbugen ikke tog saa sørgelig Overhaand som paa »Enhiørningen«. 1741—42 overvintrede Captajn *Ch. Middleton* med Skibet »The Furnace« i Churchillflodens Munding, men uagtet hans Folk boede bag to Fod tykke Stenmure, havde fire Ildsteder i hvert Værelse og tilstoppede Røgpiberne, naar Ilden var gaaet ud, ja! uagtet Vinduerne tilstængedes med tætte Træskodder 18 Timer i Døgnet, og der 3 à 4 Gange daglig hængtes hvidglødende Kanonkugler op foran dem, og skjønt Expeditionen var rigelig forsynet med Pelsværk og friske Levnedsmidler og levede, omgivet af en bosiddende Befolkning, led Mandskabet dog i høj Grad af Kulde og Skørbug. 4—5

*) The Great Fur-Land. S. 300 ff. *H. Ellis*: A Voyage to Hudson's Bay. 1746—7. *Rae's* laveste Temperatur i Fort York var $-33\frac{1}{9}^{\circ}$ R. d. 10. Febr. 1847. Se: Arctic Regions etc.

Timer efter at Ilden var gaaet ud, overdroges Væggene og Sengestederne med tommetyk Is, der maatte hugges bort om Morgen, Flasker, Kar eller Kander, ja selv Kobberpottes med Øl eller Vand søndersplittedes i Nattens Løb af Kulden, og i Kaptajnens eget Værelse, hvor et flammende Baal holdtes vedlige den største Del af Døgnet, kunde Øl, Blæk og Vin ikke beskyttes imod Frosten. »Naar det blæste af Nordvest, kom de af mine Folk, der færdedes ude, trods deres varme Pelsklædninger stadig til tage med frygtelige Frostskaar, især paa Armene, Hænderne eller i Ansigtet. De maatte under Lægebehandling, men det efterfølgende Sygeleje fremmede Skørbug i en beklagelig Grad. Mange ere døde af denne Svaghed, og faa ere slupne fri for den. Jeg har anvendt alle de Midler, som dette Land tilbyder om Vintren, saasom fersk Fisk, Ryper osv., og Lægerne have gjort deres yderste Flid, men alt forgjæves; thi jeg indser, at intet uden Legemsøvelser og Ophold i det fri kan standse Sygdommen.«¹⁾

Det var den ovenomtalte stille Frost med klart Solskin, der især gjorde det af med *Jens Munk* og hans Mandskab. Den indtraadte den 1ste Januar 1620 med nordvest Vind og varede omtrent 14 Dage ind i Maaneden. Expeditionen var i enhver Henseende slet forberedt til at tage imod en saadan Kulde, og Besætningen maatte derfor forblive i Kahytterne. Ingen af Mandskabet havde tidligere været med til arktiske Overvintringer; de kjendte næppe tilstrækkelig Nødvendigheden af Bevægelse og

¹⁾ *W. Coats: The Geography of Hudson's Strait. London 1752. App. S. 129.*

frisk Luft, den høje Sne og skarpe Kulde standsede Jagtudflugterne, de fik selvfølgelig heller ikke længere frisk Kjød, men vare udelukkende henviste til den salte og ensformige Skibskost, og saaledes vare alle Betingelser for Skørbug til Stede blandt den ørkesløse og indestængte Skibsbesætning. Expeditionens Sundhedstilstand synes ingensinde at have været rigtig god; i Efteraaret 1619 indtraf flere mistænkelige Dødsfald, men efter den 8. Januar tog Sygdommen saaledes til, at Munk den 21de s. M. havde 13 syge og kunde karakterisere den som Skørbug. Han har haft noget Kjendskab til denne Sygdoms Natur og til de Midler, hvorved den kan modvirkes, men de Forhold, hvorunder han levede, hindrede ham i at forskafe sig disse Midler. Senere skulle vi se, at han ved det tilsigtede Togt 1621 allerførst forlangte: »Gode Medikamenter og i Sønderlighed for Skørbug, noget Kjød i Steden for salt Kjød, Forskindsklæder og Skier at gaa paa i Sneen.» I disse Fordringer ligger skjult hans Kritik af Udrustningen 1619, og havde han været forsynet med tilstrækkelig gode Pelsklæder og Skier, vilde hans Folk sikkerlig ogsaa kunne have optaget Kampen med Vejrliget og Skørbugen paa heldigere Vilkaar, og Resultatet turde være blevet et andet.¹⁾

Men saaledes som *Munk* var stillet i Vinterhavnen, maatte hans Mandskab næsten uundgaaelig blive et Bytte for Skørbug, og de faa Midler, han i sin Fortvivelse greb til for at standse den, og navnlig de store Brændevinsrationer, som han uddelte,

¹⁾ *H. M. Robinson* siger udtrykkelig, at i Vintertiden er det umuligt at færdes omkring Churchillfloden uden Snesko. *The Great Fur-Land*. S. 83.

gjorde kun ondt værre. Da Foraarets noget mildere Vejrlig indtraadte, og Sneen tildels gik af Jorden, var Besætningen allerede saa medtagen af Elendighed, Sygdom og Død, at den slet ikke kunde tænke paa at betragte de nye Chancer. I det Manuskript af *Navigatio Septentrionalis*, der opbevares paa Universitets-Bibliotheket, har *Munk* ud for hver Dag opskrevet Antallet paa de døde. Det er en meget sørgelig Liste. Den 25de Februar 22 Lig, d. 1ste Marts 24 Lig, d. 1ste April 34 døde, d. 10de April 41 døde, d. 28de April 50 døde, d. 19de Maj 57 døde, d. 4de Juni 61 døde. Den 14de April (Langfredag) kunde kun fem af Mandskabet sidde over Ende og høre Prækenen, og i Førstningen af Maj kom ingen af Køjerne uden *Munk* selv og Underkokken, medens Trækfuglene i tusendvis flokkedes omkring Skibet. Til den almindelige Dødsqual og Modløshed kom endnu den store Skuffelse, at Foraar og Sommer ikke indfandt sig til de evropæiske Tider, og at Isen vedvarende holdt Skibet fanget helt ind i Juni Maaned.

»Tilstanden om Bord paa Skibet maa have været skrækelig, og man kan let forstaa, hvilken Følelse der maatte røre sig i en Skibschefs Bryst, som saaledes Dag for Dag saa sit Mandskabs Kræfter tage af og den ene efter den anden bukke under,« — deriblandt hans Officerer, hans kjæreste og dygtigste Baadsmænd, en Brodersøn og begge Bardskærerne — uden Raad og Lindring og uden Udsigt til Frelse for de overlevende. *Munk* kæmpede dog til det sidste og omskabtes fra Chef til Sygeplejer, men holdtes formodentlig oppe netop ved denne stadige og anstrængte Virksomhed. Hans Bog er ikke fuld af Klager. Men

medens hans stoiske Udholdenhed sammen med den døende Besætning, som han, selv dødssyg, ofrede sine sidste Kræfter, staar som et smukt Vidnesbyrd om et mandigt og ædelt Sind, maa hans Sejlads med »Lamprenen« fra Hudsonsbugten til Norge med kun 2 Mands Besætning, der lige vare slupne ud af Dødens Favntag, aftvinge os Beundring, og da Jagten den ^{21. Septbr.}_{1. Oktbr.} 1620 efter 3 Maaneders Sejlads «for en fliffuendis storm oc ube-kiendt» strøg indenskærs i Omegnen af Bergen, havde han udført en Sømandsdaad, der vel fortjener at mindes, og havde Ret til at se tilbage, i det mindste paa denne Del af Rejsen, med berettiget Selvfølelse.

IV.

Munks paatænkte Expedition til Nova Dania 1621.

Jens Munk kom til Kjøbenhavn i December Maaned 1620, ¹⁾ og der foreligger intet som helst om, at han ikke blev modtagen

¹⁾ Han blev opholdt i Bergen. Det fremgaar nemlig af en Skrivelse fra *Christian d. Fjerde* til *Knut Gyllenstjerne* paa Bergenhus, dat. d. 30. Novbr. 1620, at en af *Munks* Folk maa have gjort sig skyldig i Drab kort efter sin Hjemkomst med »Lamprenen« og derefter være undvegen. *Gyllenstjerne* anholdt da *Jens Munk*, hvorover Kongen er vred. „Saadant kommer os fast sælsomt fore, at du en voris bestilte Capitain og Skib saaledes haver ladet opholde. . . . Og bede vi dig og ville, at du forbete *Jens Munk*, med hvis Folk han med sig under Norge medbragt haver, strax heneder lader sig begive.“ Norske Rigsregistrarer. IV. S. 118.

vel af Kong *Christian den Fjerde*, eller at der senere skulde være opstaaet Uoverensstemmelser mellem dem i Anledning af den ulykkelige Rejse. Imidlertid udkom der 1647 en fransk Bog, som kaldes *Relation du Groenland*. Denne Bog er skreven af *J. de la Peyrere*, som ledsagede den franske Ambassadør *De la Thuillerie* til Danmark, der her 1645 optraadte som Mægler ved Fredsforhandlingerne mellem Danmark og Sverrig. I Kjøbenhavn gjorde *Peyrere* sig bekjendt med den nordiske Literatur om Island og Grønland, og, skjønt han ikke forstod det danske Sprog, lykkedes det ham dog ved Hjælp af danske Venner at oversætte og sammenarbejde en Del Efterretninger om tidligere Rejser til Grønland, baade af Islændere og Danske, og han afslutter sit Værk med et Uddrag af *Munks Navigatio Septentrionalis*. Ved Slutningen af dette Uddrag tilføjer han: »Dette syntes at skulle være Slutstenen paa Kaptajnens Ulykker, men hans Skæbne er mærkelig og fortjener at blive kjendt. Han levede nogle Aar i Danmark, men efter at han længe havde tænkt over de Fejl, han havde begaaet paa sin Rejse af Ukjendskab til Stederne og Tingene, og over Muligheden af at finde den Gjennemgang til Levanten, som han søgte, fik han atter Lyst til at gjentage samme Rejse. Og da han ikke havde Midler til at foretage den alene, bevægede han fremragende danske Adelsmænd og Borgere til at træde sammen i et Selskab og at udruste to Skibe til denne lange Rejse under Kaptajnens Kommando. Han havde taget Forholdsregler imod alle de Ubehageligheder og alle de Mangler, som han var bleven opmærksom paa under den tidligere Rejse, og han var paa Nip-

pet til at afsejle for anden Gang, da den danske Konge paa selve Dagen for Afrejsen kaldte ham til sig og efter forskellige Samtaler bebrejdede ham, at han ved sin Malkonduite havde tilsat det Skib, som han havde givet ham. Herpaa svarede Kaptajnen noget studs, hvorfor Kongen blev vred og tillod sig at støde ham for Brystet med sin Stok. Kaptajnen, der blev forbitret over denne Fornærmelse, gik hjem, lagde sig til Sengs og døde 10 Dage efter af Sult og Græmmelse.«¹⁾ Denne Historie blev troet af *Peyrere's* samtidige og gjentages blandt andet i et hollandsk anonymt Flyveskrift, hvor Oprinnet endogsaa er afbildet i et forøvrigt højst maadeligt Træsnit. *Holberg* optog Fortællingen i sin Danmarks Historie, og senere vil man næppe undgaa i noget populært Værk over Christian den Fjerdes Historie at finde en mere eller mindre udsmykket Beretning om det samme, med den sindrige Tilføjelse, »at intet kunde mere trives, som Kong *Christian* i sin Vrede havde rørt ved.«

Mere kritiske Forfattere, som *Schlegel* og *Nyerup*, have dog ikke tillagt den nogen Betydning, og alene det, at Togtet efter *Peyrere's* Fremstilling først skulde have været paatænkt flere Aar efter *Jens Munks* Hjemkomst, er nok til at vække Tvivlen; thi nogle faa Aar efter indvikledes Landet i Trediveaarskrigen, og denne gav Kongen og Landets Rigmænd andet at tænke paa end at sende Expeditioner til Nordvestpassagens Opdagelse. Men i hvert Fald kan det paavises, at den tilsigtede Expedition

¹⁾ *La Peyrere*: Relation du Groenland. A Paris. 1647. S. 269.

²⁾ Drie Voyagien gedaen na Groenlandt. Amsterdam. Uden Aarstal.

og *Jens Munk's* Død ikke staa i nogen som helst Forbindelse med hinanden, thi vi kunne forfølge hans Livshistorie Skridt for Skridt ligefra 1621 og til hans Dødsdag, og vi kjende de Omstændigheder, der gik umiddelbart forud for hans Død.

Den 5te November 1621 sendtes *Munk* til Holland for at hverve Folk til Ostindien, og havde han med sig Kgl. Majestæts Pardons- og Benaadningsbrev for alle dem, der af Hans Majestæts Tjeneste vare undvigte, saa at de, som ikke havde begaaet Blodskam eller Manddrab, sikkert og frit kunde komme i Landet igjen, uden derfor at tiltales.¹⁾ 1622 gik han først til Norge for at udtage Baadsfolk til Flaaden, og da han kom hjem derfra ved Paasketider, sendtes han med Skibet »Neldebladet« at konvojere det indiske Skib »Waterhunden« forbi de kanariske Øer,²⁾ og senere paa Sommeren maatte han gaa med Kongen til Herredagen i Bergen. Den 19de April 1623 udkommanderedes han med 4 Skibe til Vester- og Nordsøen³⁾ for at tage Vare paa Russerne, der havde taget Gods fra det danske Kompagni, bestemt til Petschora, og opkrævet Told paa dansk Søterritorium. Den 3dje Februar 1624 var *Munk* i Pommern, Meklenburg o. a. St. for at hente Tømmermænd til Flaaden,⁴⁾ og den 21de April s.

¹⁾ Sjællandske Register. 1620—24. S. 181.

²⁾ Hans latinske Pas findes i Gehejmearkivet.

³⁾ Sjællandske Register 1620—24. S. 351. Hans Journal over denne Rejse findes i Universitets-Bibliothekets Manuskripts. Additament. Nr. 184. Journalen, der har til Overskrift: *Fortegnelse paa huis sig paa denne foretagne Rejse tildragen*, er skreven sammen med Manuskriptet til Navigatio Sept., som han altsaa har ført med sig 1623.

⁴⁾ Sjællandske Register 1620—24. S. 451.

A. sendtes han til Nordlandene for at bemestre sig Fribyttere.¹⁾ Ved Trediveaarskrigens Udbrud afgik han som Admiral over 6 Skibe til Weserstrømmen, hvor han opholdt sig fra September 1625 til langt ind i 26,²⁾ og endelig udkommanderedes han det følgende Aar, den 12te April 1627, til samme Flod som *Henrik Vinds* Underadmiral.³⁾ Vi staa saaledes ved *Jens Munks* Dødsaar, det afgjørende 1628. I og for sig er det ligefrem umuligt, at nogen herhjemme, allermindst en af Kongens højt-betroede Sømænd, skulde tænke paa at gaa paa Opdagelsesrejser i Hudsons Bugten, medens *Wallenstein* stedte Landet i den største Vaande. Men til Overflod kunne vi ogsaa følge ham i dette Aar og se, hvad han har foretaget sig lige til nogle faa Dage før sin Død. Den 18de Marts var han paa Flaaden under Lolland sammen med Kongen;⁴⁾ den 28de Marts har han ombord paa »Hummeren» i Kattegat modtaget en »Ordonantz« med Kongens egen Haand,⁵⁾ og endelig siger *Slange*: Dette Aars Historie maa nu sluttet med dend brafve og velbekiendte Søeerfarne Capitain *Jens Muncks* dødelige Afgang, som skiede den 3. Juni faa Dage efter at hand hafde viist sin Tapperhed udi Floden (foran Stralsund), som under *Pros Mund* blev anført.⁶⁾ Det bliver saaledes sandsynligt, at han er død ombord

¹⁾ Ibid. S. 483.

²⁾ Sjællandske Register 1625—31. S. 82.

³⁾ Sjællandske Register 1625—31. S. 188.

⁴⁾ *Prof. Nyerup: Jens Munk.* Riises Arkiv. 1821. S. 30.

⁵⁾ Ibid. S. 294.

⁶⁾ *Slange*: Christian IV's Historie. III. S. 643.

paa Flaaden i Østersøen, og *Peyrère's* Fortælling om den at *Christian den Fjerde* udviste Brutalitet og dennes Følger kan derfor kun karakteriseres som rent Opspind.

Men med Hensyn til Hovedsagen i *Peyrère's* Fremstilling, den tilsigtede nye Expedition til Hudsonsbugten, turde det derimod stille sig noget anderledes. *Pingel* har ganske vist Ret, naar han siger, at iblandt de mange Bevillinger, Privilegier og Søpasser, der i denne Konges Regeringstid ere blevne udstedte i Anledning af private Expeditioner til hine nordlige Egne, findes ikke noget, der falder sammen med *Munks* Dødsaar eller engang med de nærmest forangaaende Aar, og han kunde derved mene at have havt Hjemmel for ogsaa at betegne denne Del af *Peyrère's* Fortælling som en ren Fabel eller et grundløst Sagn af en samtidig, men upaalidelig Forfatter¹⁾. — Ikke des mindre har *Peyrère* i Hovedsagen Ret og *Pingel* Uret. *Jens Munk* har ikke alene forberedt, men endogsaa staaet paa Nippet til at afgaa med en ny Expedition til Nordvestpassagen.

I en Pakke i Gehejmearkivet om den grønlandske Handel²⁾ findes paa 3 hele Ark og nogle mindre Papirsstumper en Del Oplysninger om det tilsigtede Foretagende, hvorved Rigtigheden af *Peyrère's* Fortælling stilles uden for al Tvivl. — Det ene af disse Helark har til Udskrift: »Folkis Besoldning paa Fretum Davids« og til Overskrift: »Forbedering Paa Kong: Majst: Naadigste behauff paa dij Skibsfolkis Besoldning, Som y Ner-

¹⁾ *C. Pingel*: Rejser til Grønland. S. 87.

²⁾ Grønlands Handel vedkommende. Nr. 126.

uerrende Aar Anno 1621 Skall Segle med Capitain Jenns Munk paa den Noruest Passage. Endvidere findes en Fortegnelse paa de kjøbenhavnske Handlende, hos hvilke Provianten skal indkjøbes, samt en egenhændig Skrivelse fra *Jens Munk*, uden Underskrift og Datum, stilet til Kongens eller Rigens Kansler, og med Paategning: »*Jens Munks Necessaries*«. Denne Skrivelse meddeles her:

»Fortegnelse Paa Alt huad Som Jeg nu Vdi en Hast kand Vptænkes och högligste for Nøden til dene Reyse kand vere tienlig.

1. Gode Medikuser och i Synderlighed for Skørbug.
2. Item god figtualle och i Plaszen for salt Kiød Røget.
3. Item got øll for folckene och Noget Vin och Brendevin.
4. I Landet for Folckene Mell och Malt och Noget figtualle och gryn och Erter.
5. Item alle Slagsis frødt och Sedt.
6. Item forskindes Kleder til Folcken: hoszer, skou och støffler, haarskou, decker, bolfanger.¹⁾
- 7) Item Skier at gaa Paa i Sneen.
- 8) Item Nogele handtuerkisfolk, Kleinsmed, Skomager, Skreder, Murmester, Bøker, temmermand.
- 9) Brygge Kar, Kieller, handquerne og Nogelle smaa quern stene.
- 10) Syrmand icke forglemmes.

¹⁾ Overkjortel, Busseronne.

XLVIII

- 11) En Ertz kiender och en som kand Ridse.
- 12) En stor Slup och tre Norske Jøller.

Daag her Er Meget Som till Saadan en Reise for Nøden Vdkreffuer, som icke vdi en Ill Kand Komes vdi houe, beder Jeg derfor, at Jeg Maatte faa att Viede En huer Vdi Ser Dell, som skulle forskaffe alt huad til saadan Reise fornøden gøres, at ieg dennem Kunde tiltalle, och af dennem fordre kunde, paa det ieg icke skulle besuere her Cansler for meget, och Att Alting vdi timelig tid Kunde Vere ferdig.

Item. Er Endeligen for Nøden: Att det folck Som der Vdi Landen skall Bliffue, att det Er Saadan folck den største part, som kand iage och fiske och i Skouuen wed Att Omgaaesz Med Diur Att fange, Paa det hanz Majestet i Naagen Maader kand kome till vmkosters Behielpning, thi det lader sig ansee att verre det beste Nering, Tid for Driiff och hanz Majestets Landtog vforkrænket i alle maader; och Endeligen edt west hoffuer øffr denem, paa det Justitia och all Aardering des Beedre kand haffue Sin frembgange. Maa Endeligen were! —

Jeg for Min Person: Er Vnderdanig och Erbødig Konig. Mayetz Min Naadig herr Med Lieff och Blod aat Lade Meg bruge huor och Naar meg til Sigendes Vorder, forhobendes, jeg fattige Mand, Min hustru och Børn¹⁾ Maa forsørges och haffue

¹ *Jens Munk* var to Gange gift. Hans første Hustru var *Kathrine Adriansdatter*, med hvem han havde Sønnen Erik Munk, født d. 18/11 1616 og død 1673 som Brygger og Interessent i det islandske Kompagni i Kjøbenhavn.

det wie kan Leffue aff, och i Lige Maader beder Jeg her Chanseller wille lade befalle *Fetter Pai*¹⁾ heller en Døgter, som wille haffue Nogen Indsent med meg, att ieg Kunde Kome till min Reth helbrede vdi gien. Gud will Eders Strengghedt det igien Beløne.

Det maa herved anses for historisk godtgjort, at *Jens Munk* i Foraaret 1621, umiddelbart efter sin Hjemkomst og paa Kongens Ordre, har været i Færd med at forberede en ny Expedition til de samme Egne. Fra Kongens Side kunde der være noget, som talte for hurtigst muligt at afsende en saadan, thi et af Flaadens Skibe laa i Vinterhavnen i *Nova Dania* med en Del Kanoner og anden Udrustning, og paa Grund af de af *Munk* foretagne Sikringsforanstaltninger vilde det forhaabentlig endnu i Sommeren 1621 kunne findes i god Behold. At »Enhiørningens« Skæbne i de følgende Aar vedvarende har staaet paa Dagsordenen herhjemme, ses blandt andet ogsaa af et Brev mellem *Munks* Papirer, hvori en hollandsk Styrmand 1625 er fremkommen med Tilbud om, »at han wil fly Kong. Maitz. di Støcker igien, som *Jens Munk* lod bliffue epter *In America*«.

Tilmed havde Expeditionen 1619 ikke naaet sit Maal, og de Grønde, der havde bevæget Kongen til at afsende den, vare altsaa endnu til Stede. Desuden er det højst sandsynligt at *Munk* vedvarende troede paa Muligheden af at finde Nordvest-

Anden Gang giftede han sig med *Margrethe Tagisdatter*. Dette Ægteskab var barnløst, og Enken giftede sig senere med Borgmester Christoffer Hansen i Kjøbenhavn. Se en Pakke i Gehejmearkivet, mærket M. specialia.

¹⁾ Formodentlig *Peter Paynck*, en daværende kjøbenhavnsk Apotheker og Hofchemicus. Se: Bricka og Fredericia: Chr. 4's Breve. S. 94.

passagen, ligesom meget fremragende Geografer og Sømænd i England, selv efter *Baffins* nedslaaende Erklæring, fastholdt denne Tro. Og endelig havde han opdaget et nyt Land og taget det i Besiddelse i den danske Konges Navn, men dette vilde forblive en ørkesløs Förmalitet, hvis der ikke fulgte nye Expeditioner efter og blev gjort Nybyggerforsøg. *Munks Nova Dania* var ikke, saaledes som det nylig gjenfundne Grønland, en gold og trøstesløs Ørken, men et vidtstrakt og i visse Henseender rigt Skovland, hvor det vrimlede med kostbare Pelsdyr. Paa enkelte Steder mente han at have fundet brugbare Ertser, hvad vor Tids Kjendskab for øvrigt bekræfter¹⁾. Landets Beliggenhed og stærke Sommervarme lod ham haabe, at Kornavl var mulig i de sydlige Dele¹⁾, og Flodernes og Havets overvældende Fiskerigdom maatte kunne afgive et fortrinligt Støttepunkt for en begyndende Koloni. Det har da været Kongens Plan at anlægge en saadan, formodentlig en Pelsværkstation, omtrent svarende til de Faktorer, som Hudsonsbugt-Compagniet oprettede 50 Aar senere. Dette fremgaar allerede af det ovenanførte. *Munk* ønsker sig forsynet med Bygningshaandværkere, med Smede, Skræddere og Skomagere; de Folk, der skulle forblive i Landet, skulle være jagt- og fiskerikyndige Mænd og væsentlig henvises til Landets egne Frembringelser som den sundeste Næring; de skulle forsynes med alle Slags Frø- og Sædarter, og endelig skal der indsættes en Forstander eller Bestyrer for at holde Justits og

¹⁾ Se Robert Bells Afhandling i Proceedings of roy. geogr. Society. 1881.

Orden i Nybygden og repræsentere Kongen. Men hertil kommer, at i en anden Fortegnelse over, hvad *Jens Munk* skal have med sig, og som øjensynlig er Kancelliets Redaktion af hans oven anførte Skrivelse, nævnes ogsaa »Skindere og Bundtmagere« blandt de Haandværksfolk, som »skulle effertøve der paa Landet«. — Der er dog næppe nogen Grund til at antage, at *Munks* nye Togt kun havde dette Formaal alene og ikke ogsaa skulde forfølge Nordvestpassagens Opdagelse. I hvert Fald findes blandt de her omhandlede Papirer ogsaa en Relation om Sejladsen forbi Grønland til Anianstrædet, der skulde føre til China og Japan. Denne siges at være af den bekjendte Styrmand *Hall*, som var med paa *Lindenows* Togt til Grønland, og heri turde ligge en Antydning af Rejsens Endemaal. — Det fremgaar endvidere af de oftnævnte Manuskripter, at Expeditionens Forberedelse har været betydelig fremmet, før Standsningen indtraadte. Mandskabets Lønninger vare fastsatte med Paategning om, at de første Gang skulde hæves i Sundet. De handlende, hos hvilke Provianten, Vinene, Medikamenterne osv. skulde indkjøbes, vare allerede betegnede fra Cancelliets Side, ja! om en af dem hedder det endog: Housz hannem er bestilt, huis til samme Reise fornøden gøres.«

Peyrere kan derfor muligvis have Ret i sin Paastand, at Munk stod lige paa Nippet til at sejle igjen.

Men hvad standsede da dette Foretagende? Til dette Spørgsmaals Besvarelse indeholde de her benyttede Kilder intet, og da det tilsigtede Togt, saa vidt mig bekjendt, ellers ingensteds omtales i vore hjemlige Kildeskrifter, vil det vel foreløbig

være umuligt at have nogen grundet Mening derom. Det er maaske dog ret sandsynligt, at *Peyrere's* Meddelelser, trods alle Overdrivelser og Fordrejelser, ogsaa paa dette Punkt indeholde nogle Gran Sandhed og et Fingerpeg imod det rigtige. *Munks* svækkede Helbred kan have forhindret ham i at udføre Togtet.

Det kan saaledes ikke negtes, at Kongens Forlangende til *Munk* grænser vel nær op til det ublu. Han var lige sluppen hjem fra sin ulykkelige Rejse; Maaned efter Maaned havde han levet, omgivet af Ligstank, Jammer og Elendighed, og som ved et Under var han selv sluppen ud af Dødens Gab, men næppe har han sat Foden i Land indenfor Kjøbenhavns Vold, før Kongen sætter ham i Lag med at udruste en ny Expedition, hvormed han skal afgaa endnu i Foraarstiden 1621. Selv for en saa stor »Aventurier« som *Jens Munk*, maa dette have været for meget. Det ses tydeligt, at han kun med tilkæmpet Resignation har taget imod Hvervet, og i sin Skrivelse til Kansleren lader han indflyde Bemærkninger om sin Sundhedstilstand, der ikke kunne misforstaas. — Det er jo desuden muligt, at han er bleven angreben af en alvorlig Sygdom, og at dette har standset Foretagendet, der vel næppe kunde overdrages til andre, og dette synes at faa en Art Bekræftelse derved, at han først d. 5te November 1621 modtager et offentlig Hverv af Kongen. — Derimod er der, som allerede paavist, ingensomhelst Grund til at antage, at der er indtraadt et Brud mellem Kongen og *Munk*. Relationens Indledningsord ere affattede i Udtryk, der vise, at Forfatteren har været sikker paa Kongens Yndest. I det følgende Aar vedblev han at staa i *Christian den Fjerdes* Tjeneste

paa de samme Vilkaar som tidligere, nemlig 100 Rdl. og to Hofklædninger aarlig¹⁾, og Aaret efter kom han tilligemed to Kaptajner af Adelen paa dobbelt Lønning²⁾. Han har altsaa bevaret sin Konges Tillid og Yndest lige til sin Død. —

Som geografisk Forsker havde *Munk* kun ringe Lykke, og Nutidens Kartografi har udslettet ethvert Minde om hans Togt. Ikke des mindre hører han med til Nordvestpassagens Pionerer, og hans Togt kan taale Sammenligning med *Hudsons* og *Buttons* Expeditioner, der, væsentlig fordi de udgik fra en stor Nation, ere blevne verdensberømte. I Efteråret 1619 havde han naaet et fremskudt og fortrinligt Udgangspunkt for videre Forskning i aldeles ukjendte Egne, og havde den ubarmhjærtige Sygdom ikke standset ham, vilde han i Forsommeren 1620 kunne have besejlet Vestsiden af Hudsonsbugten.

Det er bleven bebrejdet ham, at han gav Hudsonsbugt-Egnene nye Navne, og enkelte af hans Navneændringer, som *Fretum Regis* og *Fretum Christian*, henholdsvis for *Davi* og Hudsonsstrædet, kunne ikke billiges; men hvad de øvrige angaar, synes det os, at *Schlegel* har truffet det rette, naar han siger: »De Navne, som hine engelske Søfarere tillagde forskjellige Havdele i Nordamerika, have nu vundet Hævd og findes i alle nyere Kort, men da *Jens Munk* kom til disse nylig opdagede Egne,

¹⁾ Klædekammerregnskabet. Kongerigets Arkiv. 1621—24.

²⁾ Sjællandske Register. 1625—31. S. 14.

vare deres Benævnelser kun lidet eller slet ikke kjendte og antagne, hvorfor han i Lighed med andre Opdagere gav dem ny Navne»¹⁾ Det klinger underlig i vore Ører, naar *Munk* kalder Hudsonsbugten *Mare Christian* og *Mare Novum*, men det maa erindres, at Navnet Hudsonsbugten slet ikke fandtes den Gang. *Hudson* selv kaldte Havet *Mare Magnum*, og forøvrigt gjorde han sig skyldig i samme Fejl som *Munk*, thi mange Aar før hans Togt vare baade Strædet og Bugten blevne opdagede af det sydvestlige Evropas Søfarere, og disse havde tillagt dem ganske andre Navne. 1498 fik Hudsonstrædet Navnet *Rio Nevado* af *Sebastian Cabot*, og Portugiserne havde under deres Opdagelsesrejser 1558—70 givet Hudsonsbugten Navnet *Baja dos Medaos*. — Det 17de og tildels ogsaa det 18de Aarhundredes Kartografer vare dog ret fortrolige med *Munks* Rejse, og hans Navne findes endnu hos mange af den Tids Geografer; *Sanson*, *Jaillot*, *Dankert*, *Schenck*, *F.* og *A. F. de Witt* og *Homann* saavel som *Hasius* og *Lowitz* kalde den nordlige Del af Amerika mellem Baffins- og Hudsonsbugten *Nova Dania*, for ikke at tale om, at *Johan Meier* endogsaa har et *Nova Norvegia*, *Finmarkia* og *Lappia*²⁾; men ogsaa Navne som *Mare Christian* findes indtil 1700, om ikke senere, ja! endnu i 1791 kan man træffe paa Navnet Ny-Danmark for den mellemste Del af Hudsonsbugtens Vestkyst³⁾.

¹⁾ *Schlegels* Udgave af *Slange*. III. 126.

²⁾ *J. Meieri*: Karten über den nördl. Ocean. Gl. Kgl. Samlinger Nr. 709—10. Folio.

³⁾ *Ed. Umfreville*: Hudson's bay. Deutsch bei Zimmermann. 1791. S. XVIII.

Da Navigatio Septentrionalis som Helhed aldrig er bleven oversat paa fremmede Sprog, have de her nævnte Forfattere hovedsagelig hentet deres Kjendskab til *Jens Munks* Togt fra *Peyrere's* Relation du Groenland, der igjennem flere Udgaver vandt betydelig Udbredelse og tilmed, i Førstningen af det 18de Aarhundrede, oversattes paa engelsk og indlemmedes i Churchill's Collection of voyages, ligesom der ogsaa haves et hollandsk og et tysk¹⁾ Uddrag af samme.

Den foreliggende Udgave af Navigatio Septentrionalis er et ordret Optryk af Originaludgaven fra 1624. Som allerede omtalt, er *Munks* eget Manuskript endnu tilstede og opbevares paa Universitets-Bibliotheket²⁾. Det har følgende Titel: »Beskriffuelse Om *Jensz Munckes* Reyse, Som hand Anno 1619 begynte Den 9. Mai Paa den Norduest Pasasie, Kiena att Vpsøge, och huad Sig paa Same Reyse hafrt tildraget.« Det giver dog ikke hidtil ukjendte Bidrag til Expeditionens Historie og gaar kun til den 16de Juli 1620, da »Lamprenen« sejlede bort fra Vinterhavnen; det indeholder heller ikke Dedikationen til Kong *Christian den Fjerde*, og flere af de geografiske Navne i Huds-sonsbugt-Egnene staa in blanco, men forøvrigt er det i meget nøje Overensstemmelse med den trykte Fremstilling. — En ny Udgave af *Munks* Bog udkom 1723 i lille Oktav. Det er et temmelig daarligt Optryk. Sproget er ændret efter Datidens

¹⁾ *Chr. Le Blon*: Beschreibung einer Höchst mühseligen und ganz gefährlichen Reyse, durch den Seeverständigen Capitain, Herrn Johann Munchen. 1650.

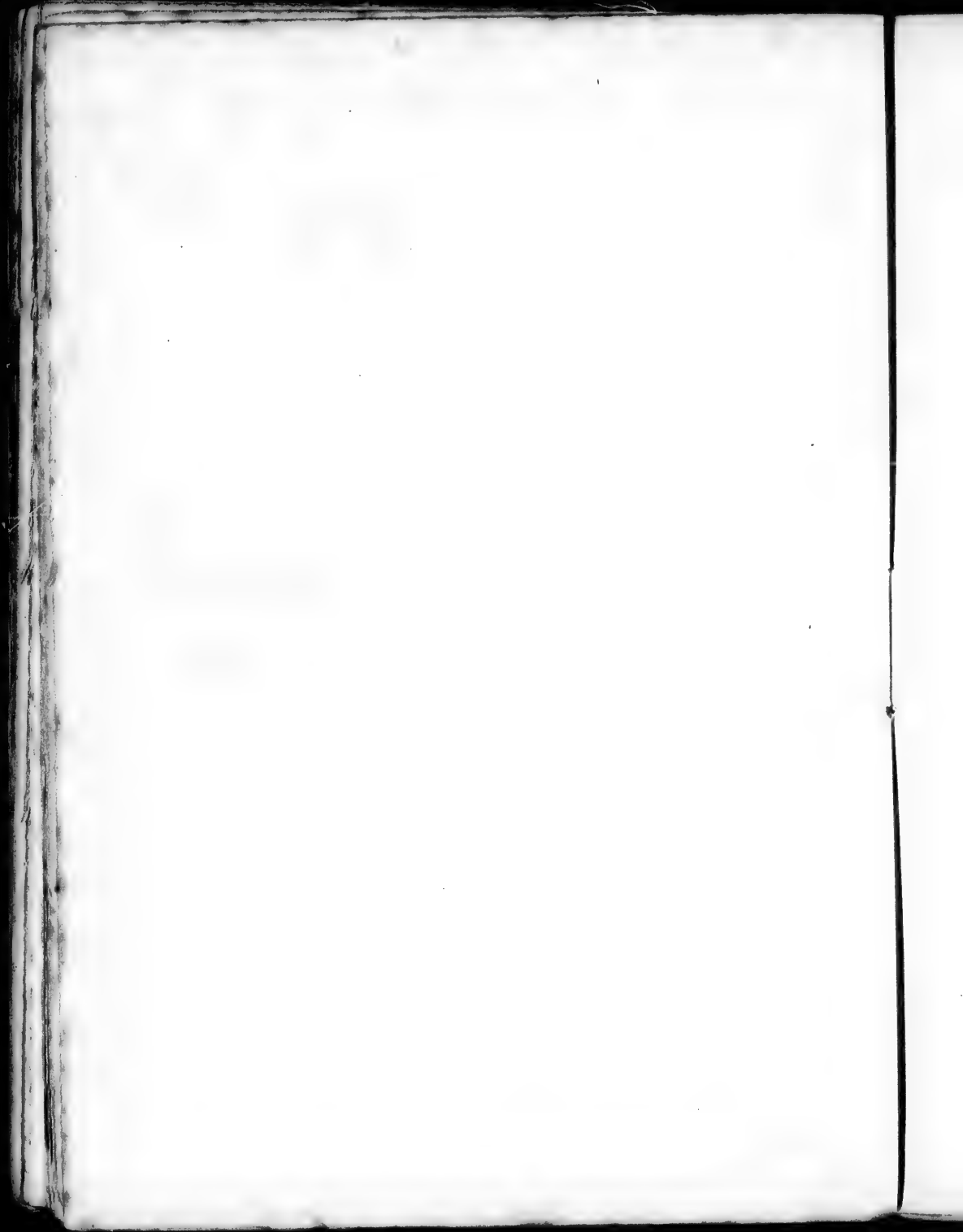
²⁾ Manuskriptsamlingen. Additam. Nr. 184. Kvart.

Brug, der findes mange meningsforstyrrende Trykfejl, og det særdeles vejledende Billede af Vinterhavnen er udeladt. Derimod har den anonyme Udgiver forsynet Bogen med en Levnedsskildding af Munk, der i det hele er ret paalidelig og ikke uden Værd. Han har havt Adgang til Optegnelser og Journaler, som nu synes tabte, og har, navnlig om *Munks* Ungdomsliv, meddelt Oplysninger, som i vor Tid næppe ellers vilde kunne skaffes til Veje. —



et
od
til-
en
er,
iv,
ne

Jens Munks Relation.



NAVIGATIO, SEPTENTRIONALIS.

Det er:

RELATION

Eller Bescriffuelse om Seiglads oc Reyse
paa denne Nordvestiste Passagie, som nu kaldis
NOVA DANIA: Igienmem Fretum Christian
at Opsøge/

Hvilken Reyse/

Voris Allernaadigste Herre Konning Christian den
Fierde vdi det Aar 1619. Naadigst Berammit

De til des Experientz afferdiget haffuer hans Majest: Stibs Captein/
Dens Munck oc hans methaffuendis Gold/ som offuer alt vare 64.

Personer/ met tuende hans Majest: Stibe/

Enhiørningen oc Jagten Lamprenen:

Samme

Seiglads effter metgiffuen Naadigst Instruction,
vdi Vnderdanigst gehørsomhed/ saa meget mueligt være
funde/ er Tenteret, Men Capteinen effter høy Perickel vdstanden
met Jagten/ er icke vden selfftredie Igien til Norge

hiemkommen/

Met Bemelding om alle *Circumstantier*, *Curs*, Kaase oc Tilfald
det farevand oc den Reysis Feilighed anrørendis/

Aff forskreffne/

Dens Munck

Paa Hen oc Hiemsfarten met slid Observeret, De paa Høybemelte
Kong: Majest: Naadigste Behaug vdi Tryck Publiceret.

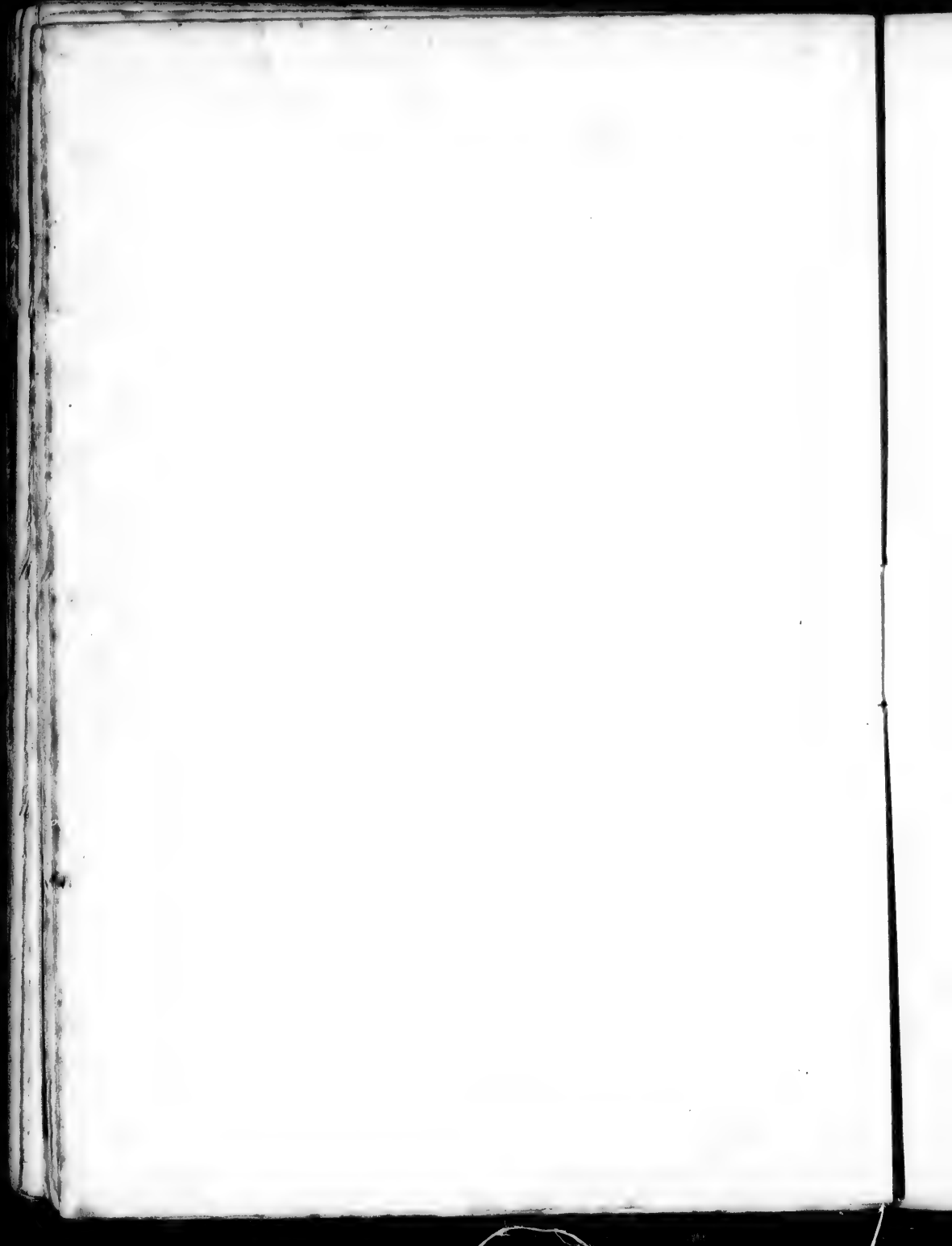
Syr. 43.

Navigantes mare, enarrant ejus pericula.

De som færdis paa Haffuet/ de sige aff den Farlighed/ De wi
som det høre/ forundre off/ etc.

Prentet i Kiøbenhaffu/ hos Henrich Waldkirch/

ANNO M. DC. XXIII.





Stormectigste Høybaarne Første
oc Herre, Herr

Christian den fierde,

Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis

Konning, Hertug vdi Slesvig, Holsten, Stormarn oc Dithmersten,

Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, etc.

Min Allernaadigste Herre oc Konning.

Naade, Lycke oc Fred aff Gud, ved Jesum Christus
stum vor HErre.



Elernaadigste Herre oc

Konning, Effter som E. K. M. vdi for-

gangen Aar 1619. vdi Naadigst betenkende

haffuer befalet, At Jeg met tuende Eders Maj: Skibe,

Enhiørningen oc Jagten Lamprenen, skulle vdsigle, den

Nordvestiske *Passagie* at Opsøge, Oc der paa Naadigst

giffuet mig *Instruction*, huilcken Jeg næst Guds hielp oc

bistand, saa yderlig, som Menniskelig Krafft oc Effne,

paa det farevand oc den vanskelig Seiglads, met mue-

ligste flid, føye kunde, vdi Underdanigst gehørsomhed effterkommet haffuer. Oc enddog Jeg, effter at Jeg aff samme Reyse igien hjemkom, strax stillet mig for E. K. M. til Underdanigst *Resolution* om samme Reyses Leilighed, haffde ieg dog alligeuel vdi Act, siden fremdelis at vilde forskreffne Reyse met alle sine *Circumstantzier* vdi Pennen at lade komme for Dagen, At E. K. M. der om des klarliger *Relation* Naadigst høre kunde, huilcken Jeg lenge siden vel skulle haffue E. K. M. Underdanigst ladet Tilstille, Men ieg dog formedelt andre E. M. Nøduendige Bestillinger, oc Reyser, huor met Jeg E. K. M. er Underdanigst forhaifted, haffuer verit *Occuperet*, saa jeg icke kunde denne *Relation*, før end nu, skriftlig *Publicere*, Thi haffuer Jeg nu *Revideret* og Igjennem seet mine *Observationes*, som ieg den samme Reyse, søefarten, *Fretis*, bekiendte oc wbekiendte Lande, Haffner, Passer, *Curs* oc Kaase, met alt des Leilighed, oc hues sig der vd inden fra Begyndelsen, indtil den sidste *Euentum* er tildraget: Saa viit den mueligste Indsiun oc Randsagelse, paa forne: *Passagie* vaar at søge, Dag fra Dag, effter Fartens forandring oc Reysens Tilstand skriftlig oc sandferdelig forfatted, Oc

det alt vdi denne liden *Tractat* siden beſtreffuit haſſuer,
Vdi Underdanigſt forhaabning, At E. K. M. vil lade ſig
det Naadigſt Befalde, Oc at en huer from, ſom om denne
Keilighed vidſkab Nemmer, jo Retſindeligen Meener oc
dømmer, At det er ſkeed til E. K. M. Naſſns oc Regi-
ments Ære, Oc at E. M. Rigens Gaſſn Naadigſt vil
vide oc ramme, ſaa viit mueligt er, det til Underſaatternis
Beſte nu oc altid tiene Land. Bedendis vnderdanigſt, at
E. K. M. vil Naadigſt Unamme baade mig, oc dette
mit føye Arbeide, vdi ſin gunſt oc Naadigſt Beſkærmelſe,
Oc altid min milde Herre oc Allernaadigſte Konning
være oc bliffue, GUD Allermæctigſte beuare E. K. M.
met Vanguarende Sundhed oc Lyckſaligt Regimente.

Giffuet vdi Kiøbenhaffn den 1. Nouember, 1624.

E. K. M.

Ndmys Pligtvillig Tjener

Jens Munk.

RELATION

Eller Bestriffsuelse, om Seiglads oc Reise, paa den

Nordvestiske *Passagie*, som nu kaldis

NOVA DANIA: Igienem *Fretum CHRISTIAN*

at Opføge:

Huor vdi Bemeldis alle samme Reysis *Circumstantzier*
Soefart, *Freta*, Bekiendte oc ubekiendte Lande, Haffner, Passer,
Curs oc Raase, paa den Fart forekomne, sampt hues, som Vidskab
værd er, sig fra dens Begyndelse, indtil Enden
er Tildraget,

Vdi den Hellig Trefoldigheds Naaffn:

A M E N.



Anno Domini 1619. Effter at Kong: Majest:

voris Allernaadigste Herris Skibe, Enhjørningen oc Jag-
ten Camprenen, effter Høybemelte hans Majest: Naadigst
Anordning met folk, vdreedning *Proviand*, *Munition* oc anden
Nødtørfft til den Seiglads oc Reise paa den Nordvestiske *Passagie*
at Opføge, er vorden tilbørligen Vdreed, forsynet oc forferdiget,
Vdi Guds Naaffn seiglede ieg Jens Munk met for^{re} tuende Skibe
fra Kiøbenhaffn vdi Øresund, den 9. Maij, Oc vaar da paa det
Skib Enhjørningen, Otte oc Fyrretiussue, oc paa Jagten Camprenen,
serten Personer.

Vdi Sundet forvartendis Vinden, indtil den 16. Maij, som Ind-
faldt paa Pinxedag, Da seiglet Jeg aff Sunden.

Den 18. Maij, Imeden wi seiglede fort, om Morgenens betimelig, tildrogs sig, At som en aff mine soldt gick spagerendis paa Offuerslobet, sprang hand hastelig vel toe fassne fra Borde, staa sit Hoffuit wnder Vandet, kunde dog icke komme wnder saa snart, som det siuntis hand gierne vilde, Men formedelst det hart Graaede, kunde der ingen redde hannem, (huilcket ieg gierne haaffde seet) Huor udoffuer hand saa Vndergick oc bleff borte.

Den 25. Maij, vden for lister bleff Jagten laek, saa ieg noddis til at Indløbe vdi Karsund, der Lecken paa samme Skib at Opsøge, oc der Jeg da der om Randsaget, befants tre Naglehuller aff Thimmermendene at være glemte obue, som met Beeg vaare opfyldte, Huorforre ieg samme Breck *Incontinent* til videre fart oc seiglads lod forferdige. Imeden des Jeg vaar vdi Karsund, døde min ene Bødker, da paa det Jeg kunde holde mit fulde Mand tall, forarsagedis ieg i de Afddedis steder tre unge Karle paa Skudenes at Untage.

Den 30. Maij, seiglede Jeg aff Karsund, min Reyse ydermere at fordre, oc satte voris Kaaß Vest Norduest til Heth Land, som wi oc den 2. Junij forbie seiglede.

Den 4. Junij, om Morgenens met en Vestergang, seiglede wi om Øster enden aff Ferrøe, som kaldis Syderroe, noget nær fire Mile Vesten fore, Oc satte saa vor Kaaß Vest og Vesten til Nor, indtil wi kom Grønland om Borde.

Den 11. Junij, Giorde ieg Offuerslag huad *Proviand* som forspiset vaar, Oc giorde ieg da en viß forordning, huorledis met vdspisningen skulle handlis, Nemlig at Kiøldersvendens indtegt Bog paa alt *Proviand* skulle ligge vdi Kayuten, effter min *Instructions* formelding, oc naar hand en Tønde gods opslog, skulde hand den i

ſamme Bog indtegne, oc ved Dag oc ſtund naar den vaar forſpiſet met ſin wge Register forklare, huor længe den haſſde varet met Vegt eller Maall, lige ſom det vaar for gods, eſfter ſom hannem, eſfter den tids Tæilighed bleff *Ordincret* oc befalet at ſkulle ſpiſe, Dermet haſſde ieg altid en rictig *Extract*, huad forſpiſet, oc vdi Forraad vaar, aff allehaande ſlags *Proviand* oc Drick. *Item* ſeiglede wi ſaa Veſterlig hen til den 20. Junij, da forfalt wi nogle Mile Norden det ſønder *Cap* aff Grønland paa 61 Grader 25 *Minuter*¹⁾, dog vel 15 eller 16 Mile fra Landet, huor off da møtte megen Jiſ, ſaa wi maatte legge Øſter at Seen igen, Endeligen holt aff oc till met Storm oc wueier indtil den 30. Junij, da ſick wie det ſøndre *Cap* aff Grønland i ſigte, ſom de Engeliſke kalde *Cap* Farwel, oc ligger paa 60 Grad 30 *Minuter*, Wden tuiſſl, den ſom gaff den ſted ſamme Naſſn, act:de icke meere derhen at komme. Oc er det ſyndre *Cap* aff Grønland it høyt Land, oc meget hæſelig oc wjeſſnd, met høye ſkarpe Fielde, dog kunde ſaadanne høye Fielde icke haſſue deris rette Liſtegnelſe oc wiſe Kiendelſe, for den mangfoldige Jiſ der ligger paa dennem, ſom giør ſamme Lande gandske wkiendelig.²⁾ Oc eſfter ſom wi da vaare komne til *Fretum Davis*, da huad belanger Entringen oc Indgangen vdi for^{ne}: *Fretum Davis*, da mødtis der ſamme ſteds megen Jiſ, huor mand maa acte i ſynderlighed, At mand tager ſig vel vare for Jiſ, Narſagen, fordi Grønland ſtrecker ſig meeſt Nordoſt, vel ſaa Øſterlig paa Øſterſiden, ſaa at all den Jiſ, ſom kommer Øſten fra, den tager ſin drijfſt Sudveſt hen. Ilige maade ſtrecker Grønland ſig ned i *Fretum Davis*, meeſt Nordveſt, oc vel ſaa Norlige, ſom gandske *Fretum Davis*, huor der vdkommer wiſigelig megen Jiſ, oc mødes altſammen vd for for^{ne}: *Cap*, Farwel, ſom giſſuer ſig vd ſom

en Thriangel, thi paa begge sider aff Landet sueffuer det fuld met Jis, som kommer vdaff de mangfoldige store Fiorder, som der vdi Landene ere.

Item dersom mand sætter sin *Curs* for meget Vesterlig imod *Americæ* side, da møder hannem i lige maade mangfoldig Jis, oc kand mand da snart bliffue fast fra sin Reysse, fordi at Strømmen haffuer med Jisen Sudvest hen sin sterckeste driift. Disligeste huo som vil tage sig forre at reyse vd i *Fretum Davis* eller *Regis*³⁾, hand maa holde paa $60\frac{1}{2}$ Grad fra *Cap Farwel*, Oc om mueligt er, at haffue *Cap Farwel* vdi sigte, saa kand hand sætte sin beste *Curs* huort hannem da best siunes, ind vdi for^{ne}: Farevand, oc i synderlighed vocte sig vel, at hand vist *Calculerer* og *Puncterer* huad *Variation* der er, ellers sætter hand en falsk *Curs*, oc det maa hand *Observere* oc haffue grandgiffuelig Act paa, førend hand kommer offuer de 56 grader met en vesterlig *Curs*, at komme til min *Curs* igien, oc Reysen vider at fremme. Der Jeg nu paa $60\frac{1}{2}$ Grad lengden aff *Cap Farwel* er for Jis frikommen, satte ieg min *Curs* Vesten til Nord, effter en ret *Compass Variationen*, toe strege Afftagen, huor off da paa atskillige tider vdi det Farevand møtte megen Jis, dog formedelst den romme Søe wi da haffde, kunde wi vdi nogen maader derforre tage off vare, oc vaar en part stoer Jis vel 40 fauffne offuer Vandet, huilcket aff den som det icke haffuer seet, skulle (maa skee) meenes at være Utroligt, oc er dog saa vdi sandhed.

Den 8. Julij, singe wi Landet paa den *Ameriske* side vdi sigte, dog kunde wi icke for megen Jis komme til Land, Oc samme Mid- dag haffde wi høyden $62\frac{1}{2}$ Grad, oc holdte wi da Aff oc Til vden for Jisen oc kunde intet vdrette.⁴⁾

Den 9. Julij, om Natten vaar det saadan Taage oc stor Kuld, at der hengde Iise Egeler vdi Thackelet, it Quarter langt, saa at ingen aff Folket kunde bierge sig for Kuld. Noch samme Dag førend Klocken vaar Tri effter Middag, skinde Soelen der sammesteds saa heed, at folkene kaste deris Vulfangere⁵⁾, oc en part Throierne met, Saa lod jeg staa ind imellem Iisen vdi en stor Bugt, som Styremendene meente, effter den høygde wi haffde, at skulle været den rette Entring aff *Lomblis* eller *Holson Strede*⁶⁾, huilcken wi da ved lang *Investigation* der icke at være den rette Entring, Erfarede, oc megen Iis for oss der befunde, huilcken kom vdaff trende store Fiorder⁷⁾, huorfor wi haffue kaldet for^{ne}: Plads Iisefiorde, oc maa med rette vel saaledis kaldes, Oc ligger paa sidst forskreffne Høygde, Nemlig $62\frac{1}{2}$ Grad, oc strecker sig der vd for til Munckenes, Sud Sudoest oc Nordnordvest, vel saa suderlig oc nordlig, dermed satte wi vores *Curs* syderlig langs Landet, huor wi befunde alt. Broden Land oc høye Klippe, indtil wi komme til Munckenes⁸⁾ (som nu saa kaldes) huilcket vaar den rette Norside aff Entringen ind vdi *Holson Strede* eller *Lomblis*, som nu kaldes *Fretum Christiani*.

Den 11. Julij om Middagen vaar det skönt klart veirlig oc Soelskin, dog vaar der megen Iis, da bekomme wi den rette høygde som for^{ne}: Munckenes ligger paa, som er 61. Grad, 20. Minuter, Oc det Oland som vdi min *Instruction* er berørt, for findingen vdi Entringen, skulle ligge paa $62\frac{1}{2}$ Grad for^{ne}: Entring haffue wi befundet paa 60. Grad 40. Minuter, dog her vdi Land nogenlunde findis faut, aff Marsag, at wi icke kunde komme saa Naer for^{ne}: Oeland for Iis⁸⁾. Oc er dette vdi sønderlighed her at Acte, At huem som heldst her effter hender for^{ne}: *Fretum Christiani* eller *Holson*

at beseigle, hand sette altid sin *Curs* saa, at hand icke kommer vider end $61\frac{1}{2}$ Grad, Paa det, at den haarde Strøm, som falder haardest Syden hen, hannem icke forsetter, Ilige maade den sterke Ebbe som kommer aff *Freto Christian*, Thi vdi samme *Freto* floer oc falder Vandet met en ret Ordentlig tid fem fauffne oc mere, oc meget dybt Vand, huor effter en huer kand vide at tage sig vare, om nogen acter den fart at Beseigle, Anlangendes Entringen langs igiennem for^{ne}: Farvand *Fretum Christian*, oc huad sig der haaffuer tildraget, huad *Curs* wi haaffue satt, huad Jig, der er fundet, oc huad der vdi *Canalen* er skeed, saa vel som paa Landet paa atskillige Steder vederfare, det alt hendedes, *ut sequitur*.

Den 12. Julij, sende ieg min Eutenandt⁹) med nogle aff Folket til Land ved Munkenes effter Vand at hende, oc huad der fants at forfare, effterdi det suentes en beleilig Plads for finding, Vand at bekomme, Om Afstienen kom de tilbage igien met Vand, oc berette, at der vaare vel Haaffner, men ingen Ancker grund, icke heller vaar der sikert for Jig at ligge, Huorfor wi da aff tuende onde Vilkaar, den beste maatte Vduelge; thi wi ingensteds vdi den gandske *Canal* kunde see aaben Vand, oc en halff Mil fra Munkenes, lod Jeg kaste Lod, oc fik Grund paa 150. fauffne¹⁰). Samme Dag stod ieg toe eller tre fagle met en Bøsse, oc omsider sprang samme Bøsse i støcker, oc tog all Randen for aff min Hat.

Den 15. Julij, imod Afstienen, der wi nu vaar vdi største Nød oc fare, oc off vaar da Wraad *Importeret*, effterdi wi met Loffue- ring icke lenger kunne kunde, Oc Jisen trengde hart ind till off paa alle sider, Da vdi saadan *Perickel*, Ansaae alle *Officererne* for Raadeligst, at tage alle Seiglene ind, oc giøre Jagten Lamprenen

fast ved Skibet Enhjørningen, huilket oc saa skeede, Oc befalede saa alting vdi Guds Haand, oc vdi fortrøstning til Guds Naadige hielp dreffuen saa bort oc Igen vdi Jisen, des Leilighed om Jisens Anfald oc Skibenes trengsel vdi Jiset, kort haff denne *Tractat* føyet, Vduiser.

Nu den stund wi met stor Liffs fare saa dreffue frem oc tilbage vdi Jisen, da stotte Jisen et stort Knæ til den ene side paa Skibet, som sad vnder Penen aff Gallionen, oc vaar met sex store Jernboldte tillslaget, Huorforre Jeg haffde alle mine Thimmermend til verck, at sætte samme Knæ til rette igen, Men det vaar dennem for mectig, saa de intet paa den Sted dermet formaatte, saa lod ieg da sueye oc vende Skibet om, saa at den side som Knæet sad fraaget til, kom imod Jisen at driffue, oc lod saa met Roret gierre oc vende til Jisen, at Knæet i nogen maade kunde komme til rette igen, huilket oc skeede, saa vel som 20. Thimmermend haffde verit offuer det at flye oc igen forferdige, Oc siden dreffue Thimmermendene Boltene ind bedre, som vaare bleffue fraagede.

Den 15. Julij, om Morgenen vdi Dagningen komme wi aff Jisen igen, oc seiglede saa hen vnder det Nørre Land vdi *Canalen*¹¹⁾, Huor wi da aff oc til Loffuerede, vnder den Loffvald¹²⁾, som vaar den Nørre side, som forbemelt. Oc oppaa Dagen føyede Vinden off noget til vilge, da seiglede wi Norduest paa met smaa Seigle, imellem Jisen oc Landet, oc langs Landet paa atskillige Steder, siintes vel at være gode Haffner, Men paa den tid vaare de alle fulde met Jis, Oc effterdi Jisen dreff meget sterck omkring off paa alle sider, torde ieg ey sticke min Baad fra Borde, om nogensteds sands nogen bequommelig Haffn at forsøge. Imod Alftenen komme wi til nogle smaa Øelande, som streckede sig mere Vesterlig vd fra det faste Land¹³⁾,

der møtte oss igen megen Jis, oc hulde wi uden for for^{ne}: Oelande, den heele Nat, Ocsaa fremdelis. Al den 17. Julij, dog wi intet oss til forbedring kunde *Effectuere*. Omsider Ansaae wi for gaat at løbe vdi en Haffn som wi da funde.

Den 17. Julij, lod ieg Jagten løbe for, at forsøge huor der var Setterie¹⁴), oc fulde saa siden efter met Skibet, da funde wi en god Haffn, huor wi vdi Guds Naffn kastede Anker. Om anden Dagen sende ieg folk vd, oc lod Allesteds slitteligen Leede, om der nogensteds paa Landet fandtes folk, eller visse Tegn at der haffde været folk, Imod Middag komme de igien, oc haffde ingen folk fornummit, Men ellers funde de mange Plager, huor folk haffde været, dog icke Nyligen.

Den 18. Julij, som wi Laae bag en Holm i Skiul met Skibet oc Jagten, formerckte wi at der vaare folk paa den Søndre side aff Haffnen, huorfor ieg strax bemandede min Baad, oc for selff Personlig met der hen, der Landsens folk som der da vaare, fornumme, at ieg kom til Landet til dennem, bleffue de stille staaendes, oc haffde lagt deres Gevehre, met huis andet Redskab de haffde, bag nogle Steene. Oc der ieg nu kom til dennem, da huad *Reverentz* ieg dennem beuiste, den samme beuiste de mig igen vdi lige maade, Men de hulde sig slitteligen imellem mig oc den Plads, som deris Gevehr laae, huor ieg oc gaff vel Act paa, oc mig derhen forsoeyede, oc tog deres Gevehr oc Doent¹⁶) op i min Haand, oc det besaae, da lode de sig strax mercke, at de heller ville miste alle deris Klæder, oc være Nøgne, førend de vilde miste deris Gevehr oc Redskab, oc pægte paa Munden, giffuendis dermed tilkiende, At de met samme Gevehr oc Redskab skulde søge deris Føde, oc der ieg samme deris

Gevehr oc Doent igen nedlagde, sloge de Hænderne tilsammen, oc saae op til Himmelen, oc teede sig meget lystige oc glade, Der effter foræret Jeg dennem, Kniffue oc allehaande Jernfang, oc iblant andet gaff ieg en aff dennem et Speigel, men han viste intet huad det var, hvorfor ieg tog det fra hannem, oc holt det for hans Ansigt, at hand kunde see sig selff. Der det steede, greb hand Speilet hasteligen fra mig, oc stæck det vdi sin Barm, Der effter forærede de mig i lige maade igen, aff huis de haffde, som vaare Altskillige slags fugle oc Selle flesk, Oc vaar der en aff mine folk, som wonder sit Ansigt var meget brunactig, oc haffue soert haar, den tog de Allesammen vdi fauffn, Meenendes visseligen, At hand vaar en aff deres Landmænd oc Nation, Huorledes disse folk vare sticgede, oc huad deres Gevehr oc Redskab var, der aff findes fagon vdi denne høffølgende Thaffle ¹⁵).

Samme Dag at Aften gick Jeg igien til Seigels, oc den 19. Julij kom ieg igen for Jisen, oc holt saa en tidlang aff oc til, Men ieg haffde dog ingen forhaabning paa den tid at komme igiennem Jisen, Huorforre ieg begaff mig igien til den Haffn, som ieg haffde talet med folket, i den Act oc Meening, at komme videre met dennem vdi Kundskab, Men det vaar alt forgieffuis, thi ieg bleff der stille liggendes indtil den 22. Julij, Men der komme dog ingen folk til mig, w-anseet at ieg tilforn dennem met Altskillige foræringer haffde begaffuit, icke heller komme de igen at hente deris Syster Redskab, saa lenge som ieg der bleff liggendes. Huor aff er at *Concludere*, at de (vden tuiff) haffue Offrighed offuer sig, som dennem maa haffue forbudet at komme til oss igen, den stund ieg nu laa der vdi Haffnen, oc meente at Jisen des imellem skulle driffue bort, Eod ieg

mit soldt hente Vand, oc lod dennem toe deres Klæder, oc sende en part aff dennem op i Landet, at skiude Ringdiur, som paa den sted fandtes mangfoldige.

Den 22. Julij, imod Aften, der ieg fornam, at ingen aff Landsens soldt vilde komme til mig, gjorde ieg ferdig at seigle der fra, oc lod ieg sammesteds opsette Kong: Majest: Vaab oc Nassu *Christianus Quartus*, oc kaldede for^{ne}: Haffu Rin Sund¹⁷), fordi wi skiode der sammesteds nogle Ringdiur, Oc allesteds huor wi funde deris Fiste Redskab liggendes, derhoss lagde ieg Aftskillige slags aff vores Vahre, Kniffue oc allehaande Jernfang, oc der effter ginge wi til Seigls, samme Haffu er en meget god Haffu, thi mand kand der ligge trygt for all den Vind der blæsse kand.

Den 23. Julij, om Morgenens tilig, der Dagen bleff klar, befunde wi off at være paa alle sider met Jis gandske omringet, saa wi icke paa nogen Boug heller side kunde Afflegge. Huorfore wi gjorde Lamprenen fast met Enhjørningen baade for oc acter, oc skode Stengerne neder, thi der begyndtes en stor Storm, oc dreff saa hen, huor Vinden oc Jisen off wille henføre, Oc kunde samme tid ingensteds see oben Vand, oc næst følgende Nat trengde Jisen ind paa off saa hart, oc synderlig vdi Lee sade wi saa fast vdi Jisen, at wi icke kunde vige til nogen side, saa at Jisen sondertryckte fire Andere i støcker, paa Jagten Lamprenens Boug, oc Jisen stod sig vnder Kollen paa Lamprenen, at mand vel kunde legge sin Haand langs at Kollen, fra den ene Staffu til den anden, som Kortet vduiser.

Den 24. Julij, bleffue wi saa fast sidendes vdi Jisen, at Skibene kunde ingensteds driffue frem eller tilbage, fordi Jisen laae fast imellem Landet oc off, oc den Jis som kom aff Soen trengde meget

hart ind paa oss, thi det vaar en stor Storm, som blægte aff Sydost, huilken Vind stod tuert ind paa Landet sammesteds.

Den 25. Julij, vare wi i lige maade hart trengt aff Jisen oc kunde icke heller nogensteds see oben Vand, oc haffde ieg samme tid noget nær mist toe Mend vdi Jisen, som skulle hente en dreg igien, som vaar fast paa it stort stœcke Jis, at wi i saa maade nogenlunde kunde tørne Skibet, at det icke skulde haffue for meget stor fart, thi der gic en meget haard Strøm. Samme Dag brodes vores Roerlade paa Skibet Enhjørningen vdi stœcker. Item samme næstfølgendes Nat tog Jisen oc Strømmen oss ind imellem det faste Land, oc nogle Holme, saa at dersom der haffde været thi Styremend som haffde Marligen seiglet paa samme farvand, da kunde de icke bedre Leedsaget Skibet igiennem for^{ne}: Holm, end det aff Jisen oc Strømmen vtsad bleff ført oc drefuit.

Den 26. Julij, Befunde wi oss at være gandske bellempt aff Jis paa alle sider, saa wi ingensteds kunde komme til at stoppe med it Anker, icke heller kunde wi saa noget Thoug vdi Land, Men Skibet bleff den gandske Dag stille liggendes, oc dreff huercken ind eller ud, saa wi paa samme tid vare vdi allerstørste Nød oc Fare, oc viste nu ingen flere gode Raad at bruge, Men befalede all Sagen i Guds Haand, oc bade hannem inderlig om hielp oc bistaad, oc samme dag gaffue wi huer effter sin Effne noget til de fattige.

Den 27 Julij. Dreffue wi mellem nogle Holme, oc huad wi med en tid dreff ind, det dreffue wi ud tilbage igien med en anden tid, Oc dreff da omkring oss saa mangfoldigt Jis, at det vaar icke mueligt at mand nogensteds kunde omme til Lands, om mand end der med kunde vundet den gandske Verden.

Den 28 Julij, Komme wi met stor møyen oc arbeide ind vdi en liden bugt imellom tuende Holmer, huor wi strax lode gaa tre Aender i grunde, oc forde tuende Kabelouff i Land, oc kortede off met legste Wand saa nær grunden, at wi da neppelig haffde Vand wnder Kollen, Men der floden kom igien, da bleffue wi saa hart aff Isen *Tribulerit* oc tuingde, at wi haffde meget meere Arbeid wnder Landet, end wi haffde paa Kommet iblant Isen. Oc stod der it stort stöcke Is fast paa 22. Sauffne dyb, huilket brast mit i toe, Det Is gjorde saadan stor Søe oc Roling, at Jagten Lamprenen, som laa ved siden paa Enhjørningen fast giort, haffde nær slingret vdi grunden, dersom wi icke saa snart haffde lagt den fra Enhjørningen, oc slingrede et Aender i sønder paa Skibet Enhjørningens side, førend Taugled bleff hugget, som hun vaar giort fast med.

Den 29. Julij, haffde wi nock met Isen at bestille, som paa alle sider trengde ind paa off, som wi laa vdi en liden bugt imellom nogle Holmer.

Den 30. Julij, haffde wi i lige maade stor Trengsel aff Isen, oc megen mødsommelig Arbeid, at wi kunde holde Isen fra Skibene, som før er meldt.

Den 31. Julij, Komme wi met høyeste Vand ind offuer nogle Klipper, som met laugeste Vand stode vel fire Sauffne tørre offuer Vandet, oc komme saa ind vdi en liden bugt, huor wi kunde ligge sikker for Isen, noget bedre end tilforne, Thi folcket var saa gandske vdræullet, at de icke nu lenger den store Arbeid kunde vdstaa, at sette den mangfoldige Is fra Skibet, disligest den meget firen oc Holen, som der faldt at giøre.

Den 1. Augustij, Der folcket haffde nu noget huilet, oc wi igien

vare komme noget til Nølighed. Gaff it Quarter aff foldet sig til Land til lige, paa forsøgelse, om wi kunde fanget noget at skiude til forferskning, oc finge wi da vel nogle Rinsdiur at see men de vaare saa meget styre at wi ey kunde komme dennem nær. Men dersom ieg haffde hafft toe eller tre gode Hunde, haffde de vel kundet giort oss nogen fordeel, dog finge wi der sammesteds effter haanden nogle Harer. Belangende folkene som midler tid bleffue ved Skibene, da vaare de icke nogen tid ørkesløse, men stedie wdi verck med Jisen at hindre oc affuerge, at Skibene kunde vorde wlad beholdne.

Den 5 Augustij, Begyndte Jisen noget at ryndes, oc bortdriffue, huorfore ieg lod Easten opromme, oc lod hente meer Ballast, fyldede mit Øll om, lod hente Vand, gjorde altinget klar, oc gjorde nye forordninger om Seigladsen, at dersom wi formedelst Taage komme fra huer andre, paa huad steder oc hørgede wi da igien skulde findes, Endog den finding naar meget wuijs at lide paa.

Den 8 Augustij, falt der saadan en Snee, at alle fælde vaare der met bedeckede, oc laa gandste huide, oc laa paa Offuerlobet Snee meer end it quarter tyck, samme Dag lod ieg der begraffue en Baadsmand ved naffn Anders Staffuanger. Huad denne Haffn belanger, haffue wi kaldet den Hæresund¹⁸, thi wi finge der mange Harer, Oc haffuer ieg sammesteds opfat Kong: Majest: Vaaben oc Naffn med store warder, Oc ligger denne Haffn hen ved 50. Mile ind wdi *Freto Christian*, paa 62. grad. 20. min. ved det Norre Land, med en stor fiord der højs, som strecker sig ind meest Nor, oc vden tuijsl inde vdi samme fiord er vel noget at bestille, dog icke førend vdi *Augusti* Maanet. Noch ligger der højs Vesten for, en anden fiord, som strecker sig oc Norlig ind, Men for den store oc

mangfoldig haab Jis der dreff, var det icke mueligt at komme en halff fierding veigs fra Skibene til Vands. Item, findes oc samme-
steds meget aff det Rydske glas¹⁹⁾, oc i lige maade lod det sig ansee,
som der skulle være nogen Erg, men effterdi ieg haffde ingen met
mig, som der paa haffde nogen Kundskab, bleff der om icke sonderlig
Randsaget, dog lod ieg fylde nogle Tønder fuld aff for^{ne}: *Materie*,
som ieg tog met mig. Folk paa dette Land belangendis, haffue wi
ingen paa den tid fornummet, men dog kunde mand see visse Tegn
oc Kiendemærcke paa alle steder, at der haffde tilforne været folk,
som haffue hafft deris Tielter sammesteds.

Den 9. Augustij, Ginge wi til Seigels met en Norduestvind,
vores Rejse vider at fremme, Oc satte wi vores *Curs* Vest Sudvest,
som den tid var nøyest bi, fordi wi vare, da for Jisen bleffne fry,
Vndertagne nogle Støcker, som dreffue her oc der paa nogle faa
steder, Oc samme tid begyndte da en meget haard oc stor Storm,
oc da Vinden oc Strømmen komme imod huer andre, gick saa stor
huol Søe, som ieg eller nogen inden Skibs Borde aldrig tilforne
haffde seet, huor til den sterke Flod oc Ebbe der falder er Marsag,
Thi naar Strømmen oc Vinden ere imod hinanden, da gior den det
huolle Vand met en storm, Thi Vandet voyer oc falder der samme-
steds offuer fem fauffne²⁰⁾, met en ræt ordentlig tid som før er sagt.

Den 10. Augustij, Om Morgen en betimelig komme wi til den
Vester side aff *Freto Christian*, da satte Styremændene deris *Curs*
syderlig hen²¹⁾, meenendis at wi skulle være kommen vdi en stor Bugt
huilket dog fants anderledis at være. Som wi nu seiglet Synder
hen langs Landet, befunde wi det at være it meget høyt Land oc
Brocketland, fuld met atskillige Ølender, oc vden tuiffel skulle der vel

mangesteds findis guode Haffner, om mand haffde der om stitteligen søgt, oc tiden haffde sig tilstreckt. Som wi nu alt saa seiglede langs Landet Synder hen, komme wi paa det sidste til en stor Vdhug, som nu kaldis Alcke Neß Kap²²⁾, ligger vngeserlig paa 60. *grad*, huor der oc saa gaar en stor Bogt ind, som streckede sig ræt Sudvest ind, huor wi komme til et laugt oc slet Land, huilcket den Engelske Styrmand²³⁾ lod sig mercke met, at det skulle være den Plaz som wi efftersøgte, men de ord oc den meening bleff snart igien kaldet, Vdi samme Bogt lod sig vel ansee, at der gick stene fiorder ind, men for tidens Korthed som stedde off icke lenge der at fortøffue, satte wi voris *Curs* vd aff for^{ue}: Synder bogt²⁴⁾, voris Reyse oc fart videre at fremme. Oc ligger samme Bogt paa 60. *grad*, vel saa syderlig.

Den 14. Augustij, Som wi vaare komme hen ved fem Mile vdaff den Synder bogt, komme wi til et stort Øeland, huilcket vaar paa den Nordvest ende, et meget høyt Land, men ved den Syndre side, var det fuld met Ijs, oc fordi at der sløye mange Fugle til oc fra Landet, oc det met Snee laa huit Offuertagt, kaldede wi samme Land Snee Øeland²⁴⁾, huorledis dette Land var sticket, findes vdi høff folgendis fort.

DEN 20. Augustij, Kom Vinden Østerlig, huorfor wi satte voris *Curs* Vesten til Norden *Variationen* afftagen, oc vare da paa 62. *grad*. 20. *min*. Oc vare wi da vdi voris rætte Farvand²⁵⁾, men formedelst der fald megen Taage, kunde wi icke paa nogen side see Land, w-anseet at samme Farvand var icke offuer 16. Mile breedt, paa den sted imellem begge faste Land. *In Summa*, wi seiglede alt saa Vest Nordvest, vel saa Norøst, indtil wi befunde off at være

under 65. grad. 20. min. Dog vare vi imidler tid paa atskillige steder, som her nu icke Raffugiffues, dog vdi Søekaartet, som her omgiort er, findis stitteligen effter deris *Dimension* vdi *Quantitet* oc *Qualitet*, Storlighed oc Danlighed affmalede oc bestreffne. *Item* de høye Øelander som her omkring findis, ere vdi lige maade i Søe Kaartet affmalet. Her skal mand tage sig vare, at mand icke kommer disse Lande, oc Zigner²⁶) kaldis, for nær, aff Marsag, at baade den haarde Strøm af *Freto Christian*, oc den aff *Novo mari* møde huer andre sammesteds, huorfor der altid falder megen Raffing aff den store Strøm der gaar, oc gemeinlig driffuer der til met megen Zig vdi samme Strøm, som huercken kand komme hid eller did, thi huad som met en tid driffuer bort, det kommer tilbage igen met en anden tid. *Item* naar mand kommer ved 10. Mile vesterlig hen vdi for^{ne}: Farevand, da fanger mand toe Øelander vdi sigte, huilcke kaldis Søster²⁶), dennem kand mand lodde rundt omkring, Men dersom nogen vil ind vdi *Novum mare*, oc sætte sin Kurs til *Novam Daniam*, da skal hand holde for^{ne} tuende Øelander vdi Bagbord, en halff eller heel Mill, dog hand kand vel løbe paa begge sider, oc da vesterlig fra hannem vdi Farevandet møder hannem et stort slet oc laugt Øeland, som mand ocsaa kand lodde omkring, kaldis Digses Eyland²⁷), oc er det stor skade, at samme Øelande icke ligger wnder en synderlig *Horizont*, thi det er baade et stort oc slet Land, oc mand kand løbe det rundt omkring paa it Lod, vil hand oc i lige maade løbe ind vdi *Novum mare*, kand hand oc løbe paa huilcken side hand vil, Men det er dog best at løbe Norden om, fordi der falder icke saa megen Zig, som paa den Syndre side. Oc seiglede ieg samme Land rund omkring, *Item* fra den Norde ende aff det

atskillige
 her om
 titet oc
 Hem
 i See
 kommer
 de den
 mode
 ing aff
 megen
 id, thi
 met en
 en vdi
 huilke
 dersom
 Novam
 gbord,
 der, oc
 ort slet
 Digjes
 vnder
 d, oc
 i lige
 huilken
 di der
 iglede
 aff det



Oeland
haffn
3. etma
oc min
lenge h
met Sch
fig vd
vdi Ha
saa Su
wnder
forbi, s
vel for
Skibet
vel en
Besee

DER

Storm
Haffn,
vdi seg
oc haff
igen, s
kom de
dei Na
dog in
Tilfald
met S

Øeland som nu kaldes Diges Eyland, oc til Jens Munkes Vindter:
haffn vdi *Nova Dania*, er *Cursen* Sudvest til Syden oc Sydvest,
3. etmaal sejglads, oc naar hand begynder at faa grund 30. fauffne²⁸)
oc mindere, da kand mand holde sin gang noget syderlig, indtil saa
lenge hand fanger det syndre Land vdi sigte, som er it laugt Land
met Schouff, oc da skal hand finde nogle lauge Klipper, huilcke skinde
sig vd som en Nadde, oc der ere opsatte tuende Vardere, vil hand
vdi Hauffnen, da skal hand holde Varderne vdi Styrebord, oc seigle
saa Sudvest ind, men noget ind vdi Gabet, ligger et blind Sker
wnder Vandet, ved den Øster side, saa at mand kand vel gaa det
forbi, saa kand hand sætte paa 7. eller 8. fauffne, siden kand mand
vel forfare, huorledis det haffuer sig der inde met alting, fordi at
Skibet Enhjørningen (aff Marsag som her effter skal bemeldis), ligger
vel en Mill bedre op i fiorden, bag en hug paa den Vestre side.
Besee Thafflen saa vel som Kaartet, som der om her hojff findis.

DEN 7. Septembris, Der ieg nu met største Besuerlighed formedelst
Storm oc Wueier, Sneefug, Hagel oc Taage var kommen vdi for^{ne} :
Haffn, da lod ieg strax sammensætte min Sluppe, som vaar Adskildt
vdi sex Støcker, oc om Natten der effter hulde wi Vact paa Landet,
oc haffde en Ild optendt, paa det at Lamprenen kunde finde til oss
igen, som vdi den store Storm oc Wueier var fra oss forbildet. Oc
kom den saa til oss igen den 9. Septembris, oc haffde været wnder
det Nørreland, huor der meentis at skulle været et oben Gab, oc var
dog intet. Oc effter at folkene vdi for^{ne} : Storm, oc anden haard
Tilfald oc besuerlighed vaare *Macereret*, oc en part der vdoiffuer
met Singdom betagne, Lod ieg vdi disse Dage, føre de sluge folk

aff Skibet paa Landet, oc funde wi end da nogle Moltebær, Stikkelbær oc andre, som vdi Norge kaldis Tydebær, oc Kragbær, Oc lod ieg dagligen giøre en god Jld for de Singe paa Landet, huor aff de bleffue vederquegede, oc der effter komme de smuck til deris Helbrede igien.

Den 10. oc 11. Septemb. Daar der saadan ſreckelig Sneeeier oc Storm, at der intet kunde vdrættis.

Den 12. Septemb. Om Morgenen tilig, kom der en ſtor huid Biørn neder til Vandet ved Skibet, som ſtod oc aad noget Valuge fleſk, som vaar aff en Fiſt²⁹⁾ som ſaa kaldis, oc ieg næſte Dag tilforne haſſde fanget, huilcken Biørn ieg ſkiød, oc folket ſamplig begerede, at de maatte æde Kiødet, huilcket ieg oc tilſtedde, oc lod Kocken forſt forvelde³⁰⁾ det, oc lod det ſiden legge vdi Eddicke paa en Nats tid, oc haſſde ieg ſelff 2. eller 3. Steege aff ſamme Biørne Kiød vdi Kahiutten, oc vaar vel ſmagendis, oc bekom det off icke Jld.

Den 13. Septemb. Sende ieg baade min Sluppe oc Skibsbaad met begge mine vnder Styremend, hans Brock oc Jan Pettersen hen, den ene paa den Veſtre, den anden paa den Øſtre ſide langs Landene, met Commiss, at de paa 8. eller 9. Mile veigs ſkulle forſøge huad gelegenhed der var, om der vare nogle bedre Haſſner paa de Plæher, end den som wi haſſde.

Den 16. Septemb. Kom Jan Petersen igen, som var paa den Veſter ſide de Plæher at beſee, oc berættede hand, at paa de ſteder hand haſſde værit, kunde ingen Haſſner findes, men der var laugt oc ſlet Land met Skuff, oc neppelig ſants ſicker Haſſu til en Vaad vel at forvaare. Samme Dag vaar der en ſreckelig Storm oc Snee aff Nordoſt.

Stickel.
De Iod
uor aff
ris Hel.

neveier

or huid
Baluge
tilforne
egerede,
ten forst
tats tid,
iød vdi

ibsbaad
Dettersen
e langs
ille for-
mer paa

aa den
e steder
r laugt
n Baad
oc Snee

Den 18. Septemb. Effterdi wi fornumme intet andet end Frost oc Sne, da Raadsforde wi oss met huer andre, huad wi skulle giøre, Da bleff aff alle *Officererne* for gaat anseet oc endelig *Concluderet*, At effterdi Vindteren begyndte meget streng oc haard at komme, oc den ene Dag effter den anden at tiltage oc forogis, At wi da aff den onde Effne der vaar, lode føre Skibet en steds bag en hug, huor det kunde ligge sikker for driff Jis. Samme Dag gik Mucker Ringen vdi støcker paa det Mucker wi laae forre.

Den 19. Septemb. Løbe wi met Skibet oc Jagten op i Riuveret, det lengste wi kunde komme, oc laa en Nat for Mucker, samme Nat skar den Nye driffue Jis vel toe fingersbreedt ind vdi begge siderne paa Skibet oc Jagten, da nodis ieg at lade korte Skibet 8. Kabel tong lang ind imod det Wester Land offuer en flade grund, som er hen ved 900. Faffue offuer grunden, huor Skibet en stor fare wdstod, fordi samme grund vaar fuld met Steene, oc Skibet kunde icke vel sidde formedelst skarphed, oc driff Jisen sig offuerhaand, saa at Skibet bleff hengendis paa en Steen, oc bleff heel Læ, at alle Thimmer mendene haaffde nok at digte, med legest Vand før floden kom igien.

Den 23. Septemb. Der wi nu haaffde Skibet tet inde under Landet, oc haaffde ført Jagten paa Landet met en høy flode, da lod ieg graffue Kiøllen aff Skibet neder vdi grunden, oc wonderstrøde flagget med Greene aff Treerne, oc fylde Klid oc Sand iblant, paa det Skibet kunde sidde ret paa begge flagerne, at det da skulle lide mindre Kost.

Samme Dag kom hans Brock Styremand igen, som haaffde været paa den Øster side paa forsøgelse, om bedre Haffner kunde findes, hand berætte ocjaa at der fants ingen Haffner paa de steder hand

haffde været, som oss kunde tiene til Vinterleye, Men der fants allee-
niste slet bart oc Moragig Land. Oc haffde hand imidler tid hand
derom søgte, været vdi stor Liffs fare, iblant det meget nye Jis som
der drest frem oc tilbage, oc miste de en Dreg som de haffde met
sig, fordi Touget brast formedelst slem grund.

Den 27. Septemb. Der wi nu meente at Skibet vdi alle maade
vaar vel forvarit for driff Jis oc Wueier, da kom der en streckelig
driff Jis met en stor Ebbe paa oss, saa dersom Skibet icke haffde
siddet saa fast paa grunden, haffde wi met Jisen drestuen bort, oc
maatte wi slippe alle fire Tougen, som Skibet laa spendt fore, en
part aff dennem gick vdi støcker, oc vdi samme Jisbrud bleff Skibet
saa Leck, at wi met floden pompede vel 2000. Steg Vand, oc bleff
Skibet samme gang forrucket aff den Dock, som det sad vdi, oc som
wi første gang der til dannet haffde.

Den 28. Septemb. Lode wi met høyeste Vand legge Skibet til
rætte igen, oc spendte det for 6. Touge oc met laugeste Vand opsøgte
Leckerne, oc dennem igen dicket, oc da lod ieg paa nye giøre
en Dock som tilforne, huor vdi Skibet igen bleff laagt, Oc lod ieg
samme tid Thimmermendene oc andre som noget hugge kunde, giøre
fem Broekar, de andre foldt slebte Thimmer oc Steen til Broekarrene,
huilcke ieg lod sætte for Bougen aff Skibet, som skulle torne Jisen,
at den icke kunde giøre oss skade.

Den 1. Octobris. Effter som alting var nu vel forrættet, oc
Skibet oc Jagten vare vel for Jis oc Storm beuaret, lod ieg Easten
opromme, oc sætte Støckerne vdi Rommet, oc en part aff voris Gods
føre i Land, paa det Offuerlobbet kunde være Ryddelig, oc foldet

kunde haffue des bedre Rom oc Plaz, oc Skibet ey skulle lide for megen skade aff den store Tongsel offuen paa stod.

Den 3. Octob. Lod ieg Lamprenens folk komme vdi Enhjoringen til Kost, at der icke skulle holdis meere end it Kiøcken, oc forordineret saa, huorledis Kock oc Kiøldersuenden sig met vdsigninggen skulle forholde, effter min medhaffuendis *Instrux*, oc den tids oc steds Leilighed.

Den 4. Octob. Wddeelte ieg iblant folket, Klæder, Skorter, Stoe oc Støffe, oc huad som kunde hielpe for Kuld at affuerge.

Den 5. Octob. Lod ieg giøre toe store Fyrsteder paa Offuerlobbet, som 20. Mand kunde vel haffue rom at sidde omkring huert, det ene for Masten, oc det andet bag Masten, Noch et fyrsted paa Styreplicten³¹), omkring huilket 20. Personer i lige maade kunde haffue rom, foruden Kockens Kabye, som hand fogede vdi, den maatte hand selff haffue frij.

Den 7. Octob. Oc næstfølgendes Dage vare Thimmermendene met folket i Land at hugge Thimmer oc flebe Steen til Bolvercker som giordes til at forvare Skibet met for skade aff Iisen, som der sammesteds vaar windertiden meget sterck driffuendis, met vorendes Vand, oc til en halff Ebbe igen.

Samme Dag var det smukt Veir, thi reiste ieg selff op ad Riueren, at forsøge, huor høyt ieg kunde komme op met en Baad, men noget nær hen ved halffanden Mile op i samme Riuer, var der fuld met Steen, at ieg icke kunde komme lenger, oc maatte vende tilbage igen. Oc haffde ieg samme tid met mig allehaande Kramvahre, vdi den Aet oc meening, At dersom ieg haffde fundet nogle aff Landsens folk, at ville giffue demnem noget til foræring, paa det ieg kunde



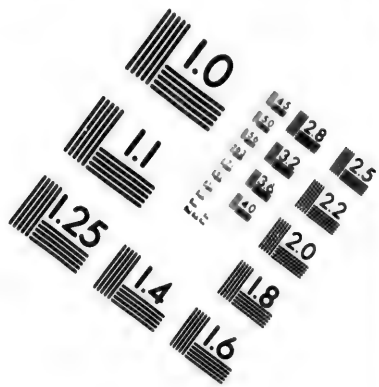
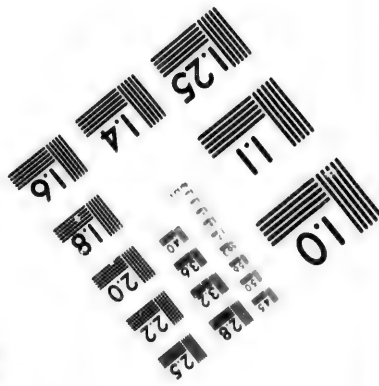
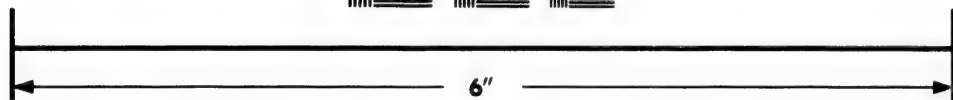
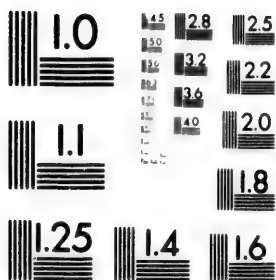


IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)



Photographic Sciences Corporation

**23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503**

2.5 28
3.0 32 25
3.6 22
4.0 20
4.8

10
01

komme met dennem vdi Kundskab, men ieg kunde slet in i fold finde eller fornemme. Der ieg nu reiste tilbage igen, kom ieg til en Vdhug, oc fandt der it Billede paa en Steen affmalet met Kull, des faagon vaar lige som en halff Dieffuel, huorfore ieg fattede samme Hug Dieffuels Hug. Paa mange steder huor vi komme, kunde vi vel see huor fold haffde vaerit, oc hafft deris Sommer Plaker, end oc dersom Skibet ligger, findes visse Tegn oc Kiendemærcke at der haffuer vaerit fold. Disligeste findes vdi Schouffuen mangesteds store Haabe met Sponner, som de haffue hugget Ved oc Thømmer, oc Sponnerne fiintes som de haffde vaerit hugget met krumme Jern, men ieg er i den Meening, at for^{ne}: fold haffue nogen Affgudsdyrkelse ved Jld, fordi, huor mand finder deris Plaker, som de om Sommeren haffuer hafft deris Vaaninger ved Søekanten, da findes der almindelig nogle firekantede Plaker hen ved s. foddet vdi huer Kant, som er met Steene omlagt, oc ved den ene ende er det belagt met Thynde flade Steene oc Moes, oc ved den anden ende finder mand tuende flade Steene opreist, hen ved en fod fra hin anden, paa Kanten, oc paa disse tuende Steene ligger en flad Steen oplagt, oc er sticket lige som det skulle være et lidet Altere, huor paa findes toe eller tre smaa Kull paalagt, oc ingen Jld eller Kull findes meere der nær omkring, huoraff ieg icke anderledis kunde eracte, end at det haffuer jo vaerit brugt til deris Affgudsdyrkelse, oc dersom det saa er, da var det at ynske, at de arme forblindede Hedninge kunde komme til den rette oc Christelige Troes Bekiendelse. Belangendis deris Kost oc fortæring, lod det sig ansee, at de bruge meget Halffraad, thi paa huilcke steder mand fandt dersom de haffue holdet Maaltid, fiintes Beenene vel icke at haffue vaeret for meget steegt.

Den 10. Octobris. Begyndte ieg først at giffue foldet Vin Ranson, men Ell maatte de dricke til deris Nødtørfft, saa meget som dennem selff lystet. Forordineret oc samme tid, huorledis met Vact, Wed-hendten oc Kull brenden skulde *tracteres*, oc huem om Dagen skulle smelte Snee til Vand, saa at en huer viste huad hand skulle bestille, oc huorledis hand sig skulle forholde.

Den 15. Octob. Om Natten haffuer den nye driff Jis sat Skibet igen aff Docken, som det sad vdi, Men ieg lod strax der effter met leg Vand kaste andre greene wnder Skibet, oc met Leer oc Grueß igen opfyldte, lige som det tilforne var opfyldt. Samme Nat tog Jisen et Broekar slet bort, huorfor ieg strax motte lade et andet vdi steden, Skibet til beskærmelse, igen forfærdige, oc det første Jisen bleff slet tillagt, leed Skibet der effter ingen meere skade.

Den 22. Octob. Lagde Jisen sig fast til met alle, da det var en streckelig haard frost, oc fangede wi samme Nat en soert Ræff.

Effter denne Dag fangede foldet an om Dagen, at begiffue sig paa Jagt, en part aff dennem gic i Schouffuen oc gjorde felder at fange Diur vdi, nogle aff dennem bygte Huß at ligge for glug vdi, som det kaldis vdi Norge, Oc en part aff foldet begaff sig paa Marken at bruge Skytterie, thi der fants Rytter oc Hærer fuldt, saa vel som allehaande slags fugle, saa lenge som Sneen vaar icke for dyb, saa at for Juel var der tids fordriff nock, oc huer Mand haffde da lyst til at gaa vdi Schouffuen oc Marken at bruge Skytterie til tids fordriff, fordi de ginge ey nogen tid vdi Land naar Veirligen god vaar, at de jo forde noget got igien tilbage, huilket nocksom gaff dennem Ultraa sig at *Movere*.

Den 30. Octob. Lagdes Jisen til allesteds vdi Riveret, som

førend denne tid icke kunde allevegne tillegges, for den stærcke Flod oc Ebbe der gick, Vdi disse Dage var det temmelig mild frost, oc vor huer Dag smuck klær Soelstin, huorforre ieg den 7. Nouemb. begaff mig vdi Land self thiffuende; oc samme tid komme wi hen ved tre Mile op vdi Landet, at wi kunde forfare, om der nogensteds fold fandtes. Men fordi en stor Snee saa hastig paa kom, oc var for meget Tung at komme frem vdi, motte wi vende tilbage igen, oc med denne Rejse intet vdrættede, Meden dersom wi hæfde hæfft Skeer, som rdi Norge brugelig er, oc fold som der paa hæfue kunde løbe, var det vel mueligt, at mand hæfde kommet saa langt, at mand hæfde fundet fold, ellers er det umueligt, at mand paa de steder, land komme frem, om Vinteren.

Den 10. Nouemb. Som vaar S. Martens Aften, hæfde folcket studt nogle Rypper, med hvilcke wi vdi steden for S. Martens Gaas off maatte behielpe, oc lod ieg giffue foldene vdi huer Støtel en Potte Spanst Vin offuer det som dennem ellers daglig var forordineret, huor med det gandste Skibsfold var vel til freds, der hoff oc lystige oc glade, oc aff Skibs Øllet gaffuis dennem saa meget dennem lystede, Men siden der frosten tog offuerhaand, frøs Øllet gandste til bonde, saa ieg icke ræt vel torde lade folcket dricke deraff, førend de hæfde det vel optøet oc igien opsoet, huorfor ieg igien paa nye lod det siude, huer Tønde for sig effter haanden, som de toge det op at dricke, thi det var dog bedre end Snee Vand, som ellers aff Sneen skulle hæfue smeltet til at dricke, eller at blande det vdi Viin, Men dog lod ieg dennem her vdi deris egen vilge, fordi den gemeen Mand er dog saa til finds, at den deell dennem meest forbiudis,

snige de sig dog til at giøre tuert imod, oc icke anseer huad heller det fand være dennem enten gaffnligt eller skadeligt.

Den 12. Nouemb. Var det smuck Soelskin, oc da om Aftenen *Observeret* Soelen at gaa wnder vdi Suduest til Vesten. Ilige maade er det ocjaa at eracte, At en Vest Sudost oc Vest Norduest Maane giør her omkring paa denne sted fuld Soe.

Den 13. Nouemb. Begynte tuende aff mine fold første gang at legge for Slut (som det kaldis vdi Norge) vdi et lidet Hus, som de der til haffde bygt vdi Schouffuen, oc første Nat finge de tuende sorte Keffue oc en Kryhsug, som alle vare stene.

Den 14. Nouemb. Om Natten kom der en stor soert Hund til Skibet paa Jisen, da bleff en aff foldet, som gic paa Vact, hannem vahr, oc viste icke andet end det var en soert Keff, huorfore hand strax stød hannem, oc kom saa met hannem slebendes ind vdi Kaihuten met stor glæde, meenendis hand haffde en stor Bytte bekommed, Men om Morgen en wi saae off forre, var det en stor Hund, oc uden tuißl var hand affræt paa Diur at fange, thi hand haffde været bunden om Næsen met smalle Linier, saa haarene vare der affgangne, oc var hand kloffted vdi det høyre Ore, oc fand stee hans Eyermand haffde icke ræt gierne mist hannem, Jeg haffde oc gierne self seet, at ieg kunde haffue faaet hannem leffuendis fatted, da vilde ieg strax haffde giort en Løbekremer aff hannem, oc ladet hannem gaa hjem igen, did som hand var kommen fra, met Kramvahre.

Den 21. Nouemb. Vdi disse Dage, var det meget skönt veirlig, som det nogen tid saa til Mars kunde være vdi Danmark, samme tid var Haffuet uden for oss gandske klar, disligeste var Vandet oben, saa viit mand kunde see ud vdi Soen, Men her skal mand acte, at

Jisen der vdi Soen driffuer meest som Vinden er sterckst til. *Item*, alle disse Dage, saa lenge det gode oc milde Veier varede, w-anseet at Sneen var meget dyb, var folcket dog dagligen vdi Schouffuen, thi en part aff dennem skød Rypper som wi da finge god hielp aff, en part var hoss deris Felder at giøre ferdige, som de fangede Diur vdi. Samme Dag bleff en Bodhmand begraffuit, som haffde ligget Sing langsommelig tid.

Den 23. Nouemb. Den tid Soelen vaar vdi Sudvest, lod sig der til siune paa Himmelen, som der haffde været tre Soeler paa Himmelen.³²⁾

Den 27. Nouemb. Var det en meget skarp frost, saa at alle de Glasflaster wi haffde frøie vdi støcker, vdi huilcke var allehaande kosteligt Vand, huorfore er at acte, At huo sig paa saadanne kaalde farevand acter at begiffue, hand forsiuner sig vel met Thinsflaster, eller andre, som for frost kunde vel være foruarede.

Den 3. Decemb. Var det meget mildt Veier, huorfore ieg met nogle aff folcket gick vd, mit paa fiorden, at forsøge huor tyck Jisen var mit vdi renden, da befunde wi at Jisen var siuff Siellandske quarter tyck, huilcken Tyckelse Jisen beholt en lang tid effter Juell, huad heller det frøjs lidet eller meget, Men huor stille standendes Vand var, der frøes oc Jisen meget tyckere end siuff Quarter. Belangendis megen driff Jis, der vdi Soen frem oc tilbage driffuendis, oc er meget tyck, da er det den Jis som kommer aff de mange store Elffuer oc fiorder, oc formedelsi den store Krafft som Vinden oc Strommen haffuer, stiudendis den tilsammen, huor aff hand voger saa meget tyck tilhaabe, oc driffuer saa hen. Huor iblant findes oc vel saa store stycker Jis, som ligge vel thiffue fauffne offuen Vandet,

oc en part støcker Jis, som ieg selff haffuer ladet forsøge, stod fast
 offuer 40. fauffne paa grunden huilket mand skulle meene at være
 wtroligt, men det er dog saa i sanhed. Anlangendis saadanne Dybe
 oc høye støcker Jis, som ieg haffuer fundet, da er min meening
 derom, at huor høye oc mange bratte fælde ere, der er ocsaa meget
 dybt Vand, oc alt den Sneedriff som imod fældene kommer driff-
 uendis, det haffuer en stor tyng, oc siuncker effter haanden, oc saa
 snart at Sneen kommer vdi Vand paa saadanne kaalde steder, bliffuer
 det strax til Jis, oc effterdi det dagligen i saa maade formeeris, da
 bliffuer det paa det sidste saa meget tyck oc høigt, thi meenligen huor
 saadanne høye Lande oc fælde findis, der findis oc saadanne store
 oc tycke støcker Jis.

Den 10. Decemb. Om Aftenen ved Klocken var halffgaaen Otte
 klocke stet, lod Maanen sig til siune met en formørkelse, der Maanen
 vaar fuld, da bleff Maanen met en stor rund Kreg omgiffuen, som
 var meget klar, oc bleff der vdi it Kaarß, som gick haade tuert oc
 endelangs igiennem Maanen, Oc begynte det den tid, Maanen var
 vdi Vest Nordost, oc varede indtil hand kom om til Øster, da be-
 gyndte Maanen at komme vdi *Eclipsi*, Oc Maanens *Distantz* fra
 den yderste *Circkel* fra Maanen paa begge sider lige meget $20\frac{1}{3}$
grad offuer for min Østerlig *Horizont*, Oc der den første formørk-
 else begyndte, var Maanen $15\frac{1}{2}$ *grad* offuen min Vest *Horizont*,
 Men den tid formørkelsen sick ende, var Maanen 47 *grad* offuen min
 Syd *Horizont*, oc hen vdi Sudost til Syden der Klocken var 10.
 endtis det.³³⁾

Belangendis videre *Relation*, om denne Maanens formørkelse,
 da vil ieg haffue den gunstig Læser til *Ephimeridem* henuist, huor

hand fand ſee, Mar, Maanet oc Dag, naar ſamme formørckſe begyndte oc endtis, da ſkal hand viſſeligen forfare, huad *Differentz* der er *in longitudine* paa ſtederne. Oc er dette min korte oc enfoldig Beſtriffueſe om for^{ne}: formørckſe, ſom ieg paa for^{ne}. ſted haſſuer ſeet oc *Obſerveret*, forhaabendis, at den gunſtig Læter ſom derpaa haſſuer forſtand, jo tager alting met mig i den beſte meening, om ieg end ſtiønt icke ſaa lige her om haſſuer beſtrefuit huer *Circumſtantie*, ſom det ſig burde.

Den 12. Decemb. Døde min ene Vardſker paa Lamprenen, ved Naſſin David Velfke, oc maatte hans Liig ligge vdi Skibet toe Dage offuer vobegraffuit, fordi det var ſaa megen ſterck froſt, at der ingen kunde komme vdi Land hannem at begraffue, forend den 14. Decemb. oc var det ſamme tid ſaa haard kuld, at der frøs Vobler paa Næſene oc Kinderne paa mange aff folcket, huor de met bare Anſiet komme imod Vinden.

Den 20. Decemb. Var det ſmuckt mild Veier, ſaa at alle Mand vare i Land, en part paa Skytterie, at wi kunde haſſue noget ferſt til tilkommendis Jule hellige Dage, en part aff folcket var effter Ved oc brende Kull, om Aſſtenen kom folcket tilbage igien ſom haſſde værit paa Skytterie, oc haſſde en heel haab Rypper oc en Hare.

Den 22. Decemb. Var det ſkarp froſt, da lod ieg fylde en Roſtocker Tønde met Vand, oc om Morgen en der de løſte alle Vaandene aff Tønden, var den gandske bundfroſſen, oc var alſammen Iſ.

Den 24. Decemb. Som var Jule Aſſten, gaff ieg folcket Viin, oc ſterck Øll, ſom de maatte ſiude om igien thi det var bond frøſſen, ſaa de ſinge en halff Rueß oc vare ſmuck lyſtige, oc den ene icke forternede den anden met et ord.

Den Hellige Jule Dag *Celebreret* oc høytideligen hulde wi samptlig (som Christeligt er) holdte Prædiken oc Messe, oc efter Prædiken offrede wi Præsten efter gammel viis, huer efter sin formue, Enddog at Pengene vare icke mange iblant Folket, saa gaffue de dog huad de haaffde, en part gaffue huide Kessuestkind, saa at Præsten siel til at fodre en Kiortel met, men hannem bleff der efter icke langt Liff fristet, at hand den kunde slide.

Vdi alle Hellige Dagen var det temmelig mildt Veier, Oc paa det tiden skulle icke falde off for meget lang, Offuede Folket sig vdi adskillige Spill, oc huem som meest Kortviile kunde optencke, hand var best antagen, saa at Folket, som den tid var meeste parten vel til pas, haaffde da allehaande Optøger oc tids fordriff, oc i saa maade fordreffue wi de Hellige Dage met den Lystighed som da paa færde var.

Anno Domini 1620.

DEN 1. Januarij. Paa Nyt Aars Dag, var det en forstreckelig starp Frost, oc lod ieg da giffue Folket, et par Potter Viin vdi huer Skietel, offuer deris daglig *Ordinantze*, at de kunde giøre sig lystige met, oc var det samme Dag gandske klar Soelskin, oc altid kom den sterckeste Frost aff Norduest, vdi disse Dage haaffde wi den starpeste Frost, som haaffde været den gandske Vindter, oc samme gruelig Frost tuingde off da allermest.

Den 8. Januarij. Oc alle forløbne Dage, varede den streckelig haarde Frost, oc var det Norduest veier oc klar Soelskin. Samme Dag bleff en aff min Baadsmend død.

Den 9. Januarij. Begynte foldet igien nogle Ræffue oc Sabeler.

Den 10. Januarij. Ginge Præsten Her Rasmus Jensen oc Bardskeren M. Casper Caspersen til Sengs, effter at de nogen tidlang tilforn hæfde gaaet heel siuge, oc der effter daglig Dags begyndtis hefftig Siugdom iblant foldet, som jo meer oc meer tog offuerhaand, samme Siugdom som da der *grasserit* var en sieldsom Siugdom, oc siuge de Siuge gemeenlig allesammen Blodgang, ved tre Ugers tid førend de døde. Oc samme Dag døde min beste Kock.

Den 18. Januarij. Alle disse Dage var det saa mildt veirligt, som det nogen tid saa til Mars kunde være her vdi Danmark, des midler tid alt foldet som var met Helbrede, var vdi Schouffuen en huer paa sin bestilling, oc i sønderlighed paa Skytterie, at de kunde skinde nogle Rytter til de Siuge.

Den 21. Januarij. Var det skönt klar Veier oc Soelstin, oc fants da hoff off tretten Personer, som met Siugdom vare betagne. Oc da, saa vel som offte tilforne, tilspurde ieg Bardskeren for^{ne}: M. Casper Caspersen, som oc paa den tid laa død siug, om hand viste nogen god *Remedium*, som kunde findis vdi hans Kiste, som kunde komme foldet saa vel som hannem selff til Lægedom oc hielp, oc begerede hand ville mig det obenbare, Der til hand suarede, at hand hæfde allerede brugt saa mange *Remedii*s som han met sig hæfde, oc saa viit hand meest kunde, oc hannem siintes Raadeligst at være, oc dersom Gud icke ville hielpe, kunde hand slet ingen anden Middel som til Rædning vare behielpelig, bruge.

Den 23. Januarij. Døde min ene Styrmand ved Naffu Hans Brock, som hen ved fem Maaneders tid hæfde gaaet oc ligget siug.

Samme Dag var det ſmuckt Veir oc deylig Soelſkin, da ſad Præſten offuer ende vdi ſin Koie, oc for foldket giorde Prædicken, huilcken Prædicken var oc den ſidſte hand giorde her i Verden.

Den 24. Januarij. Om formiddag, ſiuntes off at være tuende naturlige Soele paa Himmelen.

Den 25. Januarij. Der ieg lod for^{ne}: min Styremands Hans Brockes Eiig begraffue, da lod ieg ſiunde tuende faldeneter aff, huilket var den ſidſte ære ieg paa den tid hannem beuiſe kunde, da ſprand Tappen aff begge faldeneter, oc den ſom gaff fyr, haſſde noget nær miſt begge ſine Been, ſaa meget ſkor var Jernet, aff den meget ſtarpe oc ſtrenge froſt.

Den 27. Januarij. Døde Jens Helſſing Baadsmand, ſamme Dag gik min Lutenant Velbiurdig Maurids Stygge met alle til Sengs, effter at hand nogen tid tilforne met Suaghed var betagen.

Item ſamme Dag haſſde foldket ſeet ſporret aff fem Ringdiur, huilcke vare foriagede aff en Vlff, hues Spoer mand oc kunde ſee, Huorforre ieg ſende en Partie fold affter ſamme Diur oc Vlff, vdi, meening nogle aff dennem at ſulle bekommit, Men formedelſt et ſtort Sneefug ſom foldket paakom, kunde de icke lenger ſpore for^{ne}: Diur effter, thi vende de tilbage igen, oc ſinge intet.

Den 28. Januarij. Var det ſaa meget haard froſt, at en Tinkande ſom Drengen haſſde glembt vdi Kahiutten met noget Vand vdi om Natten, var froſſen vdi ſtycker, ſaa ieg icke fand vide, vdi huad ſom heldſt Kar mand paa ſaadanne kaalde Reyſer oc farevand ſulle kunde forvare koſteligt Vand vdi, effterdi Thin fand icke holde.

Den 2. februarij. Var det ſterck froſt, da bekom foldket ſom

var vdi Land tuende Rypper, som til de Siuge vare meget Kierkomne.

Den 5. februarij. Døde en Baadsmand ved Naffn Laurids Bergen, samme Dag sende ieg atter Bud til Bardskeren for^{re}: M. Casper Caspersen med aluorlig formaning, om hand viste nogen *Remedia* oc gode Raad, at hand da for Guds skyld ville giøre sin største flid, eller oc effterdi hand var selff meget siug oc suag, hand da vilde lade mig vide, huad Middel oc *Remedie* ieg vdi nogen maader til folcket kunde bruge, huor til hand suarede nu som tilforne, at dersom Gud icke vilde hielpe, kunde hand aldelis ingen Raad eller hielp betee.

Den 6. februarij. Gick ieg med tre aff folckene vd til det Gab, som wi komme ind aff, at besee huorledis det haffde sig met Jisen i Soen, dog kunde wi paa denne tid icke see oben Vand, oc komme saa om Aftenen igien tilbage til Skibet.

Den 10. februarij. Vdi disse Dage var det temmelig mildt Veier, Men der var megen Siugdom oc Suaghed iblant folcket. Samme Dag døde der tuende af folcket, som vdi langsommelig tid haffde ligget paa deris Sotteseng.

Den 12. februarij. Finge vi tuende Rypper, som til de Siuge vare off meget Kierkomne.

Den 13. februarij. Ordineret ieg til huer Person huert Maaltid om Dagen en Pegel Viin oc om Morgen en heel maade Brendeviin offuer den *Ordinarie Deputation* som tilsat var.

Den 16. februarij. Alle disse Dage var der intet andet end Siugdom oc Strøbelighed, oc huer Dag forøgtis de Siugis tall ideligen, saa at paa denne Dag vare icke flere end siuff karise

Mennisker, som kunde hente Ved og Vand, oc giøre huis Arbeid som faldt inden Stibs Borde. Samme Dag, døde en Baadsmand, som paa den gandste Aars havde ligget Siug, oc vdi ræt sandhed at sige, saa omsledig⁹⁴), som et vittigelig Væst.

Den 17. februarij. Døde der en aff min Sold ved Naffn Rasmus Kiøbenhauß, oc var der da allerede bortdøde af soldet tiuffue Personer. Samme Dag bekomme wi en Hare, som oss var meget velkommen.

Den 20. februarij. Om Aftenen døde Præsten for^{ne}: Her Rasmus Jensen, som da havde gaad oc ligget Siug vdi lang tid.

Den 25. februarij. Vdi alle disse Dage er intet synderligt vdrættet, andet, end Lutenantens Dreng ved Naffn Claus, som lenge havde ligget siug, bleff død. Vdi denne Nat er Kedelbunden frossen i støcker vdi en Kedel, som bleff brugt til at smelte Vand vdi om Dagen, fordi at der vdi var om Aftenen tilforn en slump Vand forglemt.

Den 29. februarij. Var det saa sterck en Frost, at ingen kunde komme vdi Land, Vand eller Ved at hente. Men Kocken maatte den Dag tage til brendsel huad hand kunde saa, dog imod Aften fik ieg en Mand i Land at hente Ved. Oc maatte ieg samme Dag selff tage vare paa Kahiutten, ellers wi intet havde fanget den Dag til føde, thi min Dreng var da ogsaa worden siug, oc met alle gaaet til Sengs.

Den 1. Martij. Døde Jans Borringholm oc Hans Studenes, oc efter at Siugdommen havde nu taget ossuerhaand, saa at alt soldet mesten deel laa siug, da havde wi stor besuerlighed, forend wi kunde saa de Døde begraffne.

Den 4. Martij. Var det mildt Veir, den Dag finge wi fem Rypper vdi Marden, huilcke vare off saare kierkomne, dennem lod ieg faage mer Suppe, oc lod det iblant de Singe wddeele, dog de aff Kiødet kunde intet fortære, formedelst deris Munde vare inden vdi aff Skerbug forderffuede.

Den 8. Martij. Døde Olluff Boye, som haaffde ligget siug paa Nij Dgers tid, oc bleff hans Eiig strax begraffuit.

Den 9. Martij. Døde Anders Pøcker, som siden Juell haaffde ligget siug, oc bleff hans Eiig strax begraffuen.

Den 11. Martij. Gick Soelen vdi Vederen, oc var da *Æquinoc-tium vernum*, Nat oc Dag lige lange, oc gick Soelen op paa de steder vdi Vest Endost, oc gick under vdi Vest Norduest, ved siuff Klokkeslet, om Aftenen, Men var dog ey mere end sex Klocke slet, formedelst *Variationen*. Samme Dag, var det smuckt milt Veir, da lod ieg kaste all Sneen aff Offuerlobbet paa Skibet, oc lod giøre smuck reent, Jeg haaffde paa den tid icke mange til wals, som kunde Arbejde.

Den 21. Martij. Alle disse Dage var Veiret til oc fra wnder-tiden god oc stier, oc wntertiden haard oc streng, saa mand der om intet synderligt kand tegne. Men huad folcket var belangendis, da laae de mesten deel alle siuge (des vær) saa at der var stor Jammer oc Bedrøffuelse, enten at see eller høre dennem. Samme Dag, døde Bardsteren for^{re}: M. Casper oc Povel Pedersen, som haaffde ligget siuge mesten siden Juell, Nu oc frem i bedre *grasseret* Siugdommen io hefftiger Dag effter anden, saa wi som end vare til offuers lidede stor mødsommelighed, førend wi kunde de Døde til Jorden bestedige.

Den 24. Martij. Alle disse Dage var smuckt milt Veir, oc ingen

frost, saa vi haaffde nu en god forhaabning, at det effter denne Dag skulle vorde got veir. Der var oc en aff foldene vdi Land, som krøb op paa en høye Klippe, oc saae da oben Vand vden for Gabet, huilcket gaff oss god fortroestning.

Den 25. Martij. Døde Skipper Jan Olluffsen, som haaffde ligget siug vdi 19. Dger. Samme Dag var det vackert Veier, saa ieg da selff var i Land, oc leedte op vnder den nye affgangen Sneer, Tydebær, som de kaldis vdi Norge, som stode saa ferske huor Sneen naar afgaaen, som det haaffde været om Høstens tid, dog skulle mand tage vare paa, dennem strax at affplocke, thi ellers de strax vignede.

Den 26. Martij. Var det oc smuckt Veier, da var ieg vdi Land oc samlede en heel haab Bær, som ieg iblant foldet vddelte, huilcke vare dennem meget kierkomne, oc bekom dennem icke ilde.

Den 27. Martij. Saae ieg Bardskerens Kiste offuer, oc huader vdi var *Specialiter*, thi effterdi ieg haaffde nu ingen Bardsker motte ieg selff giøre mit beste. Men det var en stor forsømmelse oc forseelse, at der icke fandtis en liden forteignelse aff *Medicis* giffuen, huor til slige adskillige *Medicamenta* vare tienlige, oc huorledis de skulle brugis. Jeg veed oc visseligen oc tør end sætte mit Eiff til forved, derpaa, at der fants mange haande *Species* vdi for^{ne}: Bardsker Kiste, som den Bardsker ieg haaffde, icke kiende, meget mindre hand selff viste huor til eller huorledis de skulle brugis, Thi alle Rassenene vare streffne paa Latin, aff huilcket hand vdi sit leffuendis Eiff haaffde icke megit forglembt, Men naar hand nogen flaske eller Buddicke vdi sit leffuendis Eiff skulle Bese, maatte Præsten for hannem læse Op-skrifften derpaa⁸⁵).

Den 29. Martij. Alle disse Dage var det temmelig mildt veir,

Oc døde samme Dag Ismael Abrahamsen oc Christen Gregersen, hues døde Legome bleffue oc samme Dag begravne, efter den Leilighed oc Effue der da forhaanden var.

Den 30. Martij. Var det skarp Frost. Samme Dag døde Suend Arffuedsen Thimmermand, paa denne tid gick min største Bedrøffuelse oc Melendighed an, Oc var ieg da lige som en vild oc forladt Fugl. Jeg maatte nu selff løbe omkring vdi Skibet at giffue de Siuge at dricke, oc laage drycke til dennem, oc staffe dennem huis ieg kunde tendte dennem gaffnligt at være, huilket ieg icke var til vandt, oc haffde derpaa en føye forstand.

Den 31. Martij. Døde min anden Styremand Johan Pettersen, som haffde ligget siug vdi lang tid.

Den 1. Aprilis. Døde min Salig Brodersen, Erich Mund, oc komme Johan Pettersens oc hans døde Legomer begge tilsammen vdi en Grav.

Den 3. Aprilis. Var det en skredelig skarp Frost, saa at ingen aff oss kunde blotte sig for Kuld. Jeg haffde ey heller nu nogen at *Commendere* offuer, fordi de laa nu alle wnder Guds Haand, saa her var stor Melendighed oc Bedrøffuelse forhaanden. Samme Dag døde Iffuer Allsing.

Den 4. Aprilis. Var det saa streng oc haart Veier, at det var gandste umueligt, at nogen kunde komme vdi Land at gravue en Grav, til de Dødis Eiig som da vare vdi Skibet, vdi Jorden at bestedige.

Den 5. Aprilis. Døde Christoffer Opsløe oc Rasmus Clemendsen min Arkelimester³⁶⁾ oc hans Maat. Samme Dag ad Aften døde min Høybaadsmand ved Naffn Lauritz Hansen, oc var der nu saare

ringe Mandtall paa funde fold, at wi neppeligen vare mectige til, de Dødis Eiig at begraffue.

Den 8. Aprilis. Døde Villom Gorden²³⁾, min ypperste Styrmand, som lenge haffde baade gaaet oc ligget frantz. Samme Dag ad Alften, døde Anders Sodens, oc bleff hans oc for^{ne}: Villom Gardons Eiig begge tilsammen vdi en Graff begraffue, huilcke wi, som da igien leffuede met stor Nød kunde affsted komme, formedelt den Jammerlig Suaghed som var iblant oss, saa at der var icke end nogen ved den førlighed oc styrcke, at de kunde gaa vdi Schouffen, Ved oc Brendsel at hente, Huorudoffuer wi vdi disse Dage motte opsege vdi Skibet alt saa meget Brendsel der fandtis, oc der det var opbrendt, da nødis wi til at tage voris Sluppe til at brende.

Den 10. Aprilis. Døde Erlig oc Velbiurdig Mand, Maurig Stygge min Eutenant, som haffde lenge ligget siug, oc tog ieg aff mine egne Einklæder oc suobte hans Eiig vdi det beste ieg kunde, oc var det met stor Nød at ieg kunde faa en Eiigliste gjort til hannem.

Den 12. Aprilis. Var smuck Soelstin met nogen Regn, da det paa den Lands Orth icke haffde regnet vdi siuff Maaneder. Samme Dag førde wi Eutenantens Eiig paa Landet, oc bleff efter den Leilighed da forhaanden var, vel til Jorde bestediget.

Den 13. Aprilis. Var ieg i Bad vdi en Vimpibe, som ieg der til haffde ladet berede, oc brugte der til alle de slags Orter som wi funde vdi Bardsker Kisten, oc tienlige vere kunde. Der efter vare oc saa mine fold vdi Bad, saa mange aff dennem som noget kunde røre sig, oc icke vare for meget suage, huilcket Bad bekom oss saare vel (Gud stee loff) oc mig selff vdi synderlighed.

Den 14. Aprilis. Var det starp frost. Oc samme Dag var ieg icke vden selff femte, som kunde taale at sidde offuer ende, oc da herde Langfredags Prædiken.

Den 16. Aprilis. Indfaldt Paastedag, da døde Anders Wroust oc Jens Bødker som hæffde lunge ligget siuge, oc effterdi det var da noget temmelig mildt veir, siæ ieg deris Liig begraffuen. Samme Dag gjorde ieg min Skibmand³⁷⁾ til Skipper, enddog hand var siug, paa det at hand dog skulde hielpe mig noget, saa meget hans styrcke formaatte, Thi ieg var da selff gandske Ælendig, oc aff den gandske Verden aldelis forladt, som ieg giffuer huer at betende.

Om Natten der effter, døde Hans Bendtsen.

Den 17. Aprilis. Døde min Dreng Olluff Andersen, som vdi siuff Mars tid hæffde tient mig troligen oc vel.

Den 19. Aprilis. Døde Peder Amundsen, som lunge hæffde ligget siug, oc var slet bort visnet.

Den 20. Aprilis. Var det smuck Soelstin oc østelig Vind, Paa denne Dag bekomme wi tre Rypper, huilcke vare off meget kiertomme.

Den 21. Aprilis. Var det deylik Soelstin, huorfore en part aff de Siuge trøb op aff deris Koye, at de kunde verme sig imod Soelen. Men fordi de vare saa meget kraffteløs, besuimede de en part, saa det bekom dennem icke vel, oc ieg hæffde nock met dennem at bestille, førend ieg kunde skaffe huer til sin Koye igen. Samme Dag imod Aften bekomme wi tuende Birkhøns, huilcke vare off storligen fornøden, at wi kunde faa noget ferskt at vederquege off met, huilcken vederquegelse skeede aff denne synderlige Guds forstun, thi de aff den salt Spise aldelis intet kunde fortere, vden alleeniste Saaddet aff huis ferskt mand bekom.

Den 22. Aprilis. Om efftermiddagen, lod ieg bereede et Bad, vdi huilcket wi alle saa mange som vare ved den styrcke, at wi off kunde røre, off Badede, oc bekom det off vel.

Den 24. Aprilis. Døde Olluff Sundmøer, som var Stibmands Maat.

Den 25. Aprilis. Begyndte graa Gieffene at komme, huor udoffuer wi off frydede, forhaabendis, Sommeren da at haffue været nær forhaanden, men denne forhaabning slog off feil, Thi Kulden varede end da meget lengere.

Den 27. Aprilis. Var det skarp Nattefroft oc Syderlig Vind, den Kuld som kom vdi disse Dage, den tuingde off meest, oc gjorde off stor Affbred oc forsuekning. Samme Dag døde Halffword Brønne, som offuer toe Maaneders tid haffde ligget siug, oc met stor Besuerlighed fiek ieg hans Eiig begraffuen.

Den 28. Aprilis. Døde Morten Nielsen Butelerer, oc Thoer Thønsberg, oc var det met stor nød, at wi fire Personer som endnu lid kunde røre off, finge deris Eiig begraffuen.

Den 3. oc 4. Maij. Alle disse Dage kom der icke it Menniste aff Koyen, vden ieg oc wnder=Kocken, som endda noget lidet formaatte. Sidste forskreffne Dag, døde Anders Marstrand oc Morten Marstrand, Høybaadsmands Maat, som lenge haffde ligget siuge.

Den 6. Maij. Døde Johan Wagen Engelske Styremand²³⁾, som var den fierde Styremand Jeg haffde, huilcke laa Eiig i nogle dage, fordi det var saa streng oc skarp Kuld, at ingen aff off arme tre Mennister, som endnu noget lidet formaatte, kunde hielpe deris Eiig til Jorde.

Den 7. Maij. Bleff det noget mildere Veier, da finge wi de

Dødis Liig begraffne, dog formedelt voris store Strøbelighed, faldt det off saa befuerligt, at wi ey anderledis kunde staffe de døde Legomer til Jorden, end wi maatte slebe dennem paa en liden Slæde, som ellers om Vindteren waar brugt at slebe Ved met.

Den 10. Maij. Disse forgangne Dage var det nu meget streng kuld oc frost, som oc giorde off største Sueckelse oc Affbrect, Men denne dag var det smukt mildt Veier, da komme Giesene igen saare mangfoldige, oc bekomme wi en aff dennem, vdi huilken wi hæffde nock til tuende Maaltider. Den tid vare wi Elleffue Personer vdi leffuendis Liffue met de Siuge.

Den 11. Maij. Var det en meget streng Kuld, saa wi den Dag laa alle stille ved Koyen, Thi for voris store Suagheds skyld, kunde wi aldelis ingen Kuld taale, saa vare Lemmerne aff Kuld tuingde oc forknusede.

Den 12. Maij. Døde Jens Jorgensen Thimmermand, oc Suend Marstrand, Men Gud ved huad Elendighed wi lide, førend wi finge deris Liig begraffuen. Oc vare disse de sidste som vdi Jorden bleffue begraffne.

Den 16. Maij. Var det saare meget kalt, da døde Skipper Jens Hendrichsen³⁸⁾, oc maatte hans Liig bliffue liggendis wbegraffuit.

Den 19. Maij. Døde Erich Hansen Ei, Som den gandske heele Reyse hæffde været meget slittig oc tiennistactig, oc icke fortørnet det ringeste Menniske, eller fortiente nogen Straff. Oc hæffde da graffuet saa mange Graffue til de andre, oc var nu ingen som kunde hielpe hannem til Jorden, men maatte ligge wbegraffuen.

Den 20. Maij. Var det smukt mildt Veier, oc Syden vind, oc var det off en stor bedrøffuelse, at der var saa offuerflødig Guds

Gaffuer aff adskillige slags fugle, oc var dog ingen af oss saa stercke, som kunde gaa paa Marken nogen aff dennem at stinde.

Den 21. Maij. Var det klar oc deylig Soelskin, oc var det met stor besuerlighed, at ieg end da selff fierde, kom vdi Land, oc giorde der en Jld for oss, oc smurede Ledemoderne paa oss met Biørneseett, oc kom ieg selff anden igien Ombordt om Aftenen.

Den 22. Maij. Var det saa støn oc varm Soelskin, som mand ville ynste aff Gud. Oc aff Guds forsiun kom der en Gaas tett op til Skibet, som 3. eller 4. dag tilforne var det ene Been affskødt, den finge wi fatt paa, oc laaget, huoraff wi haffde to Dages kost.

Hvad fugle er anlangendis, som ere vdi denne Lands Egn, var der paa Atte dags tid, komne aff allehaande slaugs, Nemlich, alle slaugs Giesz, Swaner, Ender aff alle slaugs, Terner, Synderlands Diber, Sualer, Snypper som er en god oc kostelig fugel, Moger aff alle slaugs, falcke, Raffne, Rypper, Ørne.

Den 28. Maij. Vdi disse dage var intet synderligt at skriffue om, andet, end at wi siuff ælendige Personer, som endda laae leffuendis, saa huer andre bedrøffueligen an, oc forventede huer dag, at Sneen skulde bleffuen bortthøet, oc Jisen vilde gaa bort.

Hvad belanger Siugdommens *Symptomata* oc Eilighed, som wi vare behafftet vdi, var det en fielsom oc wonderlig Siugdom. Thi alle Lemmerne oc Ledemoderne krømpede sig saa Jammerlig tilsammen, met store Sting udi Lenderne, som mand haffde stucket tusind Kniffue igjennem dennem. Oc Kraapen var saa blaa oc brun, som den der støder sig it blaat Øye, oc det gandske Legome var aldelis Kraffteløs, Munden var oc meget Jde fahren oc ælendig, thi alle Thenderne vare løse, saa wi ingen *Victualia* kunde fortære.³⁹⁾

Vdi de Dage wi laae saa slet met alle, til Sengs, døde Peder Nyborg Thimmermand, Knud Lauriksen Skudenes, oc Jørgen Kockedreng, som alle bleffue liggendis paa Styreplickten, Thi der var da ingen, som kunde deris Liig begraffue, eller kaste offuer Borde.

Den 4. Junij. Som var Pinkedag, var jeg nu selff fierde leffuendis igien, Oc laae den ene oc kunde intet hielpe den anden, Mauffuen var tidig nock, og haaffde *Appetit* til mad, Men Tenderne kunde icke stede det til, oc der var icke en aff oss saa sterck, som kunde gaa vdi Rommet at hendte oss en driek Viin, Kockedrengen laa død ved min Koye, oc tre Mand laa død paa Styreplickten, Oc toe Mand vare vdi Landet, som gierne vilde haaffue været vdi Skibet igien, men det var dennem umueligt at komme der ind, thi de haaffde icke saa megen styrcke vdi Lemmerne, at de kunde selff hielpe sig op i Skibet, saa at baade de oc Jeg laae aldelis forsmectet, fordi wi nu vdi fire gandske Dage haaffde intet faaet til Legomens ophold. Saa ieg nu forventet intet andet, end at Gud vilde giøre ende paa denne min Melendighed, og tage mig til sig vdi sit Rige. Oc effterdi ieg meente, at det skulde haaffue været det sidste Jeg streff vdi denne Verden, saa streff ieg en Skriff, Eindendis som effterfølger:

Effterdi at ieg nu icke lenger haaffuer forhaabning at kunde leffue vdi denne Verden, da beder ieg for Guds skyld, om nogle Christne Menniske hender hid at komme, at de mit arme Legome, met de andre deris, som herhoss findis, vdi Jorden ville lade begraffue, tagendis Een derforre aff Gud vdi Himmelen. Oc at denne min *Relation* maatte bliffue min Naadigste Herre og Konning tilstillt. Thi huert Ord,

Oeder
Kocke-
ar da
fierde
nden,
derne
funde
a død
Mand
men
e saa
Skibet,
di fire
eg nu
e min
neente,
n, saa

Ieffue
hrifne
andre
ois Lon
maatle
t Ord,

Facsimilengrafik
af
Dens Munks Haandskrift
efter

Manuskriptet paa Universitets-Biblioteket.

Jeg fast belønne dig nu for julegælden om.
Nagden. Knappe. Manuskriptet findes
at Lære vist der Med denne Engem.
med der ender som nu for fast findes
dej, findes ville Lære Lære, og tagende
løn. og gud i samlingen. Og det der
min Relation Maade bliffu Min Navn
Dig for belønnet og Lønning tilskat
Hvis det er samfundet alle fund i
Jeg fast belønne dig for ord gælden som
at Min faste Lære og Lære. Maade
Hvis Min faste Lære og Lære. Nagden
Lære, for med alle Lære og Lære
Hvis i det Lære Lære. Lære Munk
Lære funde,

som her vdi findes, er altsammen sandfærdigt, Paa det min fattige Hustru oc Børn maatte nyde min store Besuerlighed oc yndelig Affgang noget gaat ad. Hermed ald Verden gode Nat, Oc min Siel vdi Guds Haand, etc.

Jens Munk.

DEn 8. Junij. Der Jeg nu icke lenger for slem Euct oc Stancet aff de Døde Kroppe, som en rom tid bleffue liggendis vdi Skibet, kunde bierge mig, da begaff ieg mig, huorledis ieg kunde, vd aff Koyen (som var uden tuißl aff Guds faderlig forsiun, at hand endda lenger ville spare mig Eiffuit) I den Meening, at det var lige got, huor eller paa huilcken sted Jeg døde, enten det skulde være vden for iblant de andre som laae døde, eller ieg bleff vdi Koyen beliggendis. Der ieg da formedelst Guds hielp kom udaff Kabiutten, behialp ieg mig den Nat paa Offuerlobet met de dødís Klæder. Men om anden dagen, der de tuende Personer som vare paa Landet, saae mig, at Jeg endda leffuede, huilcke ieg oc meente at haffue lenge siden varit død, da begaffue de sig vd paa Jisen imod Skibet til mig, oc hialp mig saa aff Skibet til Landet, met huis Klæder ieg dennem tilfaste. Thi Skibet laa icke lenger end hen ved tolf eller fiorten fauffue fra Landet. Oc paa Landet wnder en Buß haffde wi voris Voning en tidlang, som vdi denne højsfølgende Thaffle er at see, oc giorde Jld for oss om dagen. Paa det sidste krøbe wi omfring alleuegne derhøff, huor wi saae det mindste grøne at voge oc komme aff Jorden, huilcket wi opgroffue, oc sugede paa hierte Roden deraff, det fornumme wi oss vel der effter, oc Varmen be-

gynte smuckt at tage til, saa det begynte at bliffue noget bedre met off.

Emidler tid wi saa vare paa Landet, døde Seigl-Eggeren vdi Skibet, som tilforn met yderste Suaghed vaar betagen.

Den 18. Junij. Som Iisen gief bort fra Skibet, finge wi et fløndergarn vdi Jagten, da ginge wi til Vandet met tørre Fodder, og satte det ud met en fierde part Ebbe. Der nu floden kom igien, da gaff Gud off ser store Øretter, huilcke ieg selff kaagede, oc de andre tuende ginge vdi Camprenen oc hente Viin, som vi nu lang tid ickc haffde proffuuet fordi ingen aff off haffde hafft *Appetit* der til.

Der wi nu saa dagligen finge ferske Fisk, oc den bleff vel toget, enddog wi intet aff Fisten kunde æde, men alleeniste aff Suppen, oc drucke Viin der til, vederqueget det off, saa det bleff efterhaanden noget bedre met off. Oc omsider finge wi en Bøsse i Land oc stod fugel, oc komme saa til god forfriskning, hnoraff wi dagligen bleffue sterckere oc Dag efter Dag temmelig vel til passe.

Den 26. Junij. Vdi Iesus Naffn, efter Bøn oc paakaldelse til Gud om Lycke oc gode Raad, fanget wi an at ville legge Camprenen til Enhjørningen, oc gjorde off Segel ferdige det slitteligste wi kunde. Men off forkom en suar *Stimulus* oc stor Nød off angict, i det Camprenen stod høyt opsat paa Landet med Vindter floden, huorfore wi først maatte Vdlosse alt det der vdi vaar, oc da vocte paa en høy spring, at wi da kunde vinde den vd, som wi oc gjorde, oc lagde den til Enhjørningen. Der wi komme vdi Enhjørningen, da førend wi for ond Euct oc Stanck kunde røre off noget der vdi at Vdrette, maatte wi først vdkaste de døde Kroppe, som da vare

gandske forrodnede, effter som wi endeligen motte Vdtage aff Enhjørningen ind vdi *Camprenum Victualia* oc anden Nødtørfft, saa wiit wi tre Personer Raade oc Regere kunde, oss offuer Soen met at behielpe.

Den 16. Julij. Som indfaldt paa en Sondag, om efftermiddagen, da ginge wi vdi Guds Naam til Seigels derfra, Paa huileken tid det var der vdi Landet saa varmt som det kunde være vdi Danmark, oc Møltebærrene stode da knoppede. Oc var der saa fuldt aff Myg, at mand icke kunde bære sig, naar det var stille Veir, oc var der megen Regn denne tid om Aaret dagligen. Oc der ieg reyßde derfra, borde ieg to eller tre Huller paa Enhjørningen, at det Vand som var i Skibet, met en halff Ebbe maatte bliffue, Paa d: i at Skibet altid kunde bliffue fast stoddendis, i huad Jis der komme kunde, som vdi denne Kort er at see. Oc haffuer ieg kaldet samme Haffn, effter mig self: *Jens Munches Bay*. Oc findes i denne Thassle alt Aftegnelse, huad sig her er Tildraget.

Den 17. Julij. Imod Aften mødte mig megen Jis, da holdt ieg aff oc til for Jisen, oc om Natten formedelst still oc mistig Veir bleffue wi fast vdi Jisen, Oc da slap ieg Enhjørningens Baad, som ieg slebte met mig, i den Mæening, om ieg nogensteds haffde kommet til Land, Jeg da kund hafft dem at hielpe mig met.

Den 20. Julij. Dreffue wi alt vdi Jisen, Oc kom der da en huid Biørn thet Ved Skibet, som hand bleff oss var, tog hand *Refugium* offuer Jisen, oc igjennem Vandet, Oc en stor Hund ieg haffde met mig, fulde hannem effter, som der uoffuer fra Skibet, bleff forvildet, oc kom icke igjennem, oc ved toe Dage der effter, kunde

wi endda høre hannem ſtrige. Oc var det effter min Giedſing vel 40. Mile fra Land.

Den 22. Julij. Var det en haard Storm, ſaa Skibet dreff bitterlig hart, oc huer gang det tórned imod Jiſen, var det lige ſom det haſſde tórnet mod en Klippe, oc ſamme tid ſtøtte Jiſen min Roer i ſtycker, oc ſaa fremt ieg icke haſſde ſaaed kaſt en Dreg paa et ſtort ſtøcke Jiſz, at tórne Skibet met, at det icke ſkulle driffue ſaa faſt, haſſde baade Skibet oc wi ſamme dag bleffne forlaaren.

Den 24. oc 25. Julij. Dreffue wi ſaa alt vdi Jiſen, oc vare giort faſt ved it Jiſzbiereg, at Skibet ſkulle icke driffue for hart, oc lide for megen ſtade.

Den 26. Julij. Komme wi aff Jiſen, oc *tenteret* ieg Øſtlig hen imellem Jiſen, oc det Syndre Land, ſid der Sandgrund paa 38. ſauffne, oc holt ſaa aff oc til. Men ieg formodet dog icke at komme der igiennem.

Den 27. Julij. Om effter middag kom ieg igien til Enhjørningens Baad, ſom ieg maatte ſlippe thi dage tilforne, der ieg førſt kom vdi Jiſen.

Den 28. Julij. Loſſueret ieg alt imellem Jiſen oc Landet fra 10. 15. ſauffne, oc til Jiſen igien paa 45. 46. oc 48. ſauffne, oc da beſandt ieg at det var intet beſendt at haabe, at komme Jiſen forbi paa den Syndre ſide.

Den 29. Julij. Lagde ieg Nordveſtlig offuer igien.

Den 30. Julij. Kom ieg atter faſt vdi Jiſen, formedeſt det var ſaa tyck Taage, at mand ey vel kunde ſee ſig for.

Den 1. Auguſti. Kom ieg aff Jiſen igien, oc ſeiglede Nordueſt

hen, oc paa dagen graadet saa hart, at ieg tog focken ind, oc lod driffue for it Seigel.

Den 4. Augusti. Seiglet ieg alt imellem Jisen oc Landet Vestvart op.

Den 5. Augusti. Threngde Jisen mig om Natten saa hart, at ieg maatte ind paa 12. fauffne, førend ieg kunde komme den Hug Jis for offuer, oc er det at acte, at Jisen tager sin driffu lige som Landet strecker sig der, oc meest Sydlig hen.

Den 6. Augusti. Sick ieg dybt Vand igien paa 45. fauffne, oc da satte ieg min *Curs* Ost Nordøstlig hen, oc fornam ingen Jis.

Den 8. Augusti. Seiglet ieg vdi it Etmaal 40. Mile Ost Nordøst an.

Den 9. Augusti. Seiglet 38. Mile, da sprang Vinden Østlig met en skarp frost.

Den 10. Augusti. En Bilegger⁴⁰⁾ aff Østen met Kuld, Taage oc frost.

Den 11. Augusti. Var det wstadigt Veier, dog Vinden noget til Østen, oc laa ieg Nordvart offuer, oc vdi dagningen forfaldt wnder det faste Land paa Nordfiden, som kaldis den Kolde Hug, oc ligger paa $62\frac{1}{2}$ grad. Oc haaffde ieg der grund paa 20. fauffne, wngesehr en fierding veigs fra Landet. Oc falder Landet hen vdi Nordøst paa den Synderste ende, oc er slet Land foruden Schouff, oc satte ieg min *Curs* Ost Nordøst hen, wngesehr 5. Mile fra Landet, oc er der haard Steengrund paa 40. fauffne.

Den 12. Augusti. Seiglede ieg Ost Nordost met en sagt Kiølling.

Den 13. Augusti. Om Morgen tillig, kom ieg for den Nordøst ende aff Digjes Eyland, huor der ved Landet sandtis megen Jis, oc

er paa Synder siden langt flet Land, oc den Øster ende ligger paa 63.⁴¹⁾ *grad*. Oc en Nat oc Dag holdt wi aff oc til formedelst megen Jis der mødte oss, det wi icke kunde komme igiennem.

Den 14. Augusti. Om Morgen den ieg befandt mig saa meget paa alle sider aff megen Jis at være beringet, oc Landet paa begge sider haff mig, da tog ieg det store Seigl ind, oc met foden halleret mig igiennem Jisen, huor den var tyndest. Oc hen ved Middags tide kom ieg vdi klart Vand, da befant ieg vdi Styrebord nogle høye Eylander, Syduest fra mig, oc satte ieg da min *Curs* Ost Suduest, de toe Eylander var Søsteren, som vdi Kortet findis anteignet, oc laa i Bagbord ieg seiglede hjem, oc de andre kaldis Ihuer²⁶⁾, liggendis wnder det faste Land i Styrebord ieg seiglede hjem. Oc er det Entringen aff *Fretum Christian* kommendis aff *Novo mari*.

Den 15. Augusti. Befandt ieg alt i samme Canal imellem Landene megen Jis, dog tyndt, aa det var intet andet, end Loff an⁴²⁾, oc hold Dregen, met megen Snee, oc graa Giesene begyndte stiftt igien at stiffe Synder paa.

Den 16. Augusti. forfaldt wnder det Norland vdi *Fretum Christian* eller Huttisom Stræde, oc satte ieg min *Curs* Ost til Syden, hen som var Suduest til Osten effter en ræt *Compass*.

Den 17. Augusti. Var en Norduestvind, oc satte ieg min *Curs* Sudost, *Variationen* afftagen fter en vis *Compass*. Denne Nat var det megen Taage oc frost, men paa Dagen, igien vacker Soel- skin oc got Veier.

Den 18. Augusti. Indtil Middag, taagit Veier oc vestlig Vind, oc imod Aften finge wi Mundenes i sigte. Oc strecker sig samme

er paa
megen

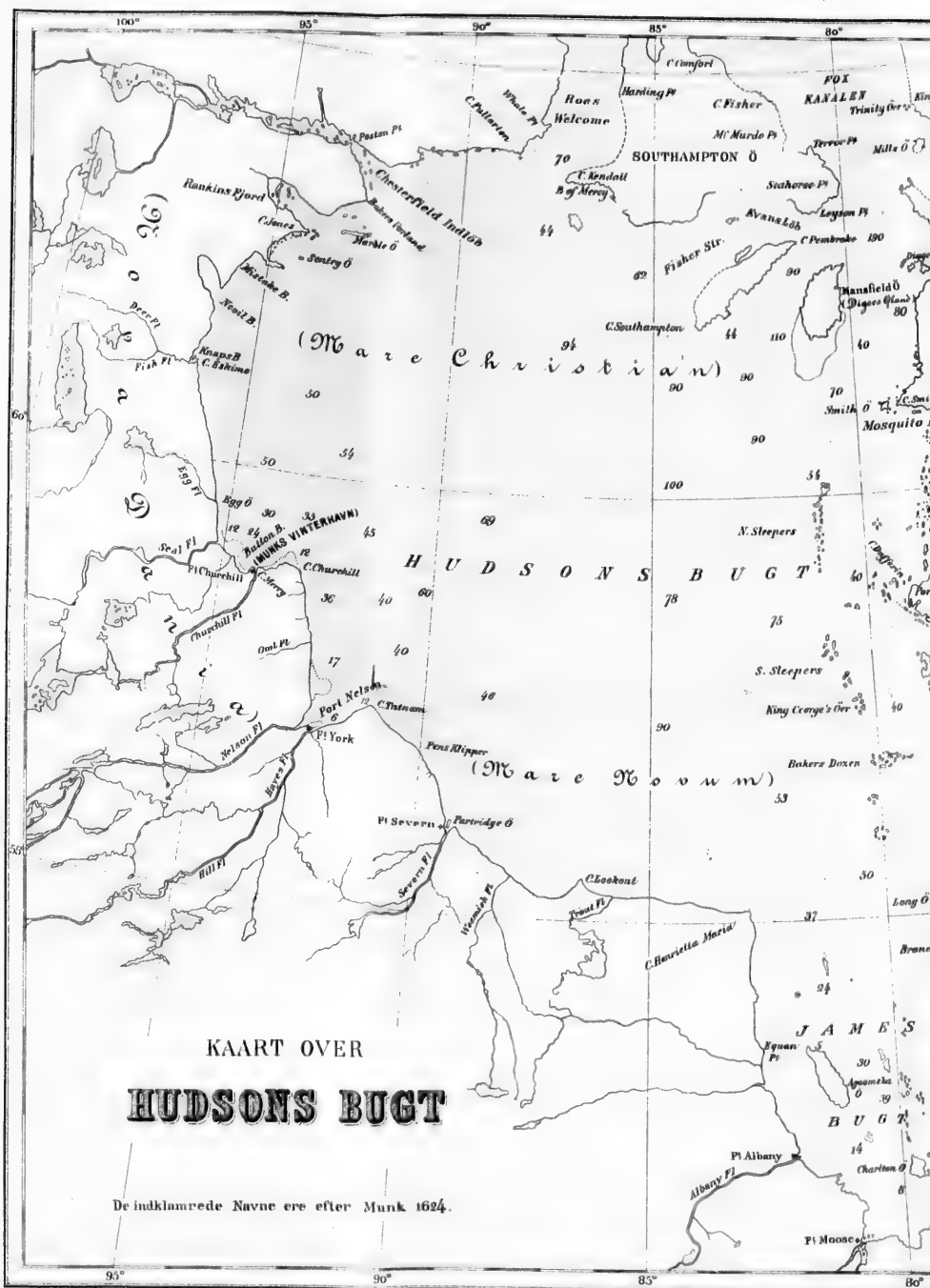
meget
begge
galleret
iddags
e høye
sdoest,
net, oc
gendis
et En-

n Can-
an⁴⁹),
te stift

e Chri-
en, hen

n Curs
ne Nat
Soel-

Vind,
samme



Cap paa den her Noer side op ad *Fretum Davis* Nord, oc ind ad *Fretum Christian*, Norduest oc vel saa Nordlig.

Den 19. Augusti. Sterck Vind aff en Vestlig Haand, oc tyet Veir, oc seiglede wi det etmaal 40. Mile, oc var her oc der driffuendis store Jigbierge.

Den 20. Augusti. Var det en vacker JEFFKOLING, oc seiglede wi da 30. Mile.

Den 21. Augusti. Den heele Nat Regn, Nordoest Vind, paa dagen STIFFKOLING, oc seiglede det etmaal 20. Mile.

Den 22. Augusti. Det etmaal seiglede wi met Skonfar Seigl⁴³⁾ oc STIFFKOLING 36. Mile.

Den 23. Augusti. Seiglede wi 27. Mile, høyden var 58. grad, oc 44. min. Oc samme dag imod Aften bleff det stille, som lyckes vilde, thi ieg motte haffue min Pompe op, som var wklar, oc legge en Sentering⁴⁴⁾ omkring den.

Den 24. Augusti. En storm aff Osten, oc seiglede wi det etmaal Syd Sydoest, wnaefer 20. Mile, oc om Middagen lagt Norlig offuer.

Den 25. 26. oc 27. Augusti. Bleff det heel stille.

Den 29. Augusti. Finge wi en god Nordvest vind igien, voris Curs, Ost til Nord, oc Vinden sprang til Norden, met en storm, saa at wi maatte indtage alle Seiglene, oc Pompen forglemte oss slet intet.

Den 31. Augusti. Giorde wi Seigl igien, dog smaa Skonfor Seigl, oc var alt storm oc wueier.

Den 1. Septemb. For en Vind, huad men kunde berore.

Den 2. oc 3. Septemb. Utter storm oc wueier aff en Sudost, oc imod Aftenen motte wi indtage Seiglene met alle, oc vare wi stille ved Pompen.

Den 4. Septemb. Var det ſkreckelig Regn oc blæſt met Storm, oc kunde wi aldelis icke være fra Pompen. Imod Aſſten begyndte Vinden at løbe off noget til vilge, oc formedeſt wi ved Pompen vare udtrællede, drefſue wi den heele Nat foruden Seigl, paa det wi kunde faa nogen huile, ſaa viit Pompen det ville tilſtede.

Den 5. Septemb. Om Middagen *Observeret* ieg 58. grad, 59. min. Vinden løb Veſtlig met Regn oc temmelig Søeveir.

Den 6. Septemb. Den heele Nat var det ſtille Veir, om Morgen begyndte Vinden noget at krympe.

Den 7. Septemb. *Observeret* ieg 59. grad, 15. min. met en vakker Jeſſu ſoling, Halsen opſiret, dog ſtrag paa dagen begynte Vinden igien at krympe.

Den 8. Septemb. *Observeret* 60. grad 19. min. Vinden var noget Veſtlig igien, dog ſtille.

Den 9. 10. oc 11. Sept. Vare allehaande ſlaugs Vind, oc taaget Veier, men om Aſſtenen oc paa Natten begyndte en Storm, oc vor ſock ſloig fra Eiget ſaa wi tre Menniſker haſſde nock at giøre, førend wi finge den Bierget, oc var da Skibet halff fuld met Vand.

Den 12. Septemb. Om Natten ſprang Vinden Veſtlig, oc graaede hart, vor Merſſked ſloig i ſtøcker, Stenghoffuet toug ocſaa i ſtøcker, oc den ſtore Rack i ſynder, ſaa at det var heel forlegen verck for off tre.

Den 13. Septemb. Haſſde wi eſſter min *Coniectur* lengden aff Hethland, oc da bleffue wi it Skib var, huilcket wi om ſider Naade ſaa nær, at wi komme ſoldene i thale ſom var paa ſamme Skib, oc begerede ieg aff hannem Vndſætning, oc giirede ieg hannem toe

gange om Vord, Men formedelst det graaede saa hart, kunde hand intet hielpe mig.

Den 14. Septemb. Forfaldt wi vnder Orcknøe.

Den 15. Septemb. Passeret Orcknøe, oc Vinden løb heel til Sudost.

Den 16. Septemb. Seiglede wi 20. Mile, Øst til Norden offuer, ad Norge til Nøvestbie.

Den 17. Septemb. Vdi lige Maade alt seiglet Øst til Norden offuer.

Den 18. Septemb. Laagt Sydlig offuer igien vdi 20. Glasz.⁴⁵)

Den 19. Septemb. Altid Bilegger.

Den 20. Septemb. Saae wi Norge.

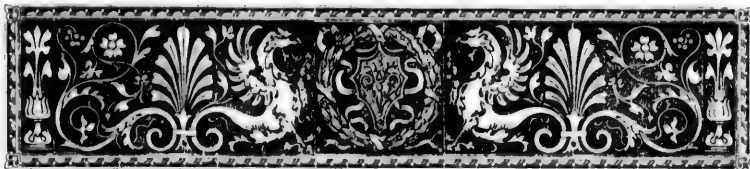
Den 21. Septemb. Komme wi i Haffn Synden for allen met en sliffuendis storm og vbekjendt. Oc der ieg nu kom inden Skers paa en stor Fiord, kunde ieg ingensteds finde, huor ieg kunde sette, thi maatte jeg den heele Dag holde aff oc til inden Skers, fordi ieg haffde icke vden it halffst Ancker, Men imod Afftenen der ieg saae, at ingen folk vilde komme, gaff ieg mig hen ind vdi en Bugt, huor ieg lod det halffue Ancker falde, oc bleff saa liggendis wfortøut, thi ieg haffde ingen Vaad, hvormet ieg kunde føre it Landtoug i Land. Seent vdi Afftningen, kom en Bonde der wforvarendis, huilken ieg maatte truge til met en Moskett, at komme oc hielpe mig it Landtoug i Land. Oc om Morgen en begaff ieg mig strax met samme Vaad til Kon: Majest: foget i Sundfiord, at hand skulle forstasse ferst getallie, oc folk, som kunde løbe Skibet til Bergen.

Der ieg nu haffde Skibet vdi god *Salve*, oc var vdi Christen Land igien kommen, da græde wi arme Menniske aff stor Glæde oc tackede Gud hand oss naadeligen den Lykke haffde beskerit.

Den 25. Septemb. Kom ieg vdi egen Person til Bergen, oc begaff mig strax til *Medicos* oc Læge om hielp oc *Remedie*, lod oc strax bereede drick oc *Medecin*, som ieg lod sticke til de toe mine Soldt, met en Skipper som ieg sende til Skibet at tage vare vdi min sted.

Den 27. Septemb. Skreff ieg hiem til Danmarkt til den høye Øffrighed, at ieg vaar did Ankommen.





Almectigste, Ewig GUD,

Naadig Fader oc Himmelske HERRE, Du som
haffuer befalet at paakalde dig vdi all Nød oc Modgang,
oc loffuer derhoss, at du Naadelig vilt Bønhøre oc redde
oss, saa at wi skulle tacke dig, for din Miskundhed oc for
dine vnderlige Gierninger, som du gjør imod Menniskens
Børn. Jeg haffuer nu vdi denne lange oc farlige Rejse,
værit vdi fare oc Nød, vdi huilken ieg haffuer dog for-
merckt din Naadige Hielp oc Bistand, i det du haffuer
reddet mig fra Ijs-Biergene, vdi gruelig Storm oc det
brusende Haff. Du varst min høieste Styremand, Raad-
giffuer, Leding oc Compas. Du haffuer førdt oc Leed-
saget mig baade frem oc tilbage. Du haffuer førdt mig
aff Ungift, Soet oc Siugdom, Saa at ieg ved din Hielp

er kommen til Førlighed igien, oc til mit Fæderne Land,
huilket ieg aldelis troer at være din Gierning. Oc er
icke ſteed formedelt min egen Forſtand eller Forſiunlighed,
Huorffore ieg ydmygelig aff Hiertet tacker dig, O du min
Naadige Fader. Oc beder, At du vilt giſſue mig din
Hellig Aands Naade, at ieg fremdelis Land findes dig
tacknemmelig met Ord oc Gierninger, dig til Ære oc
Prijs, mig ſelff til min Troes Offuelse, oc en god Sam-
uittighed. Dig O Hellig Trefoldighed, ſtee euig Loſf oc
Tackſigelse, for denne oc alle dine Velgierninger. Dig
alleene bør all Mact oc Ære till euig tid,

AMEN.

Esa: 44. Cap.

Frycte dig icke, thi ieg frelste dig: Naar du gaar igiennem Vandet,
da vill ieg være hoſf dig, at Strømmen ſkulle icke Druckne dig, etc.



Noter.

- ¹⁾ Grønlands Østkyst.
- ²⁾ Efter Løjtnant G. J. Holms Maalinger ligger Kap Farvel eller Umanarsuaq, Sydspidsen af Eggersø, paa 59° 45' 54" n. Brede, og Munks Bredebestemmelse er altsaa omtrent 25' for nordlig. Se: Meddelelser om Grønland. 6. Hefte. S. 46.
- ³⁾ Fretum Regis eller Reij, som det staar paa Kortet, er Munks Navn paa Davisstrædet, en Navneforandring, der er temmelig ilde anvendt.
- ⁴⁾ Efter den angivne Brede maa Munk være kommen ind under den amerikanske Kyst omtrent i Højde med Loks Land. Se det medfølgende Kort.
- ⁵⁾ Overklædning, Busseronne, „lange Kjortler, som Baadsmænd have paa, naar det er koldt“.
- ⁶⁾ Idet Munk her bruger Cumblis eller Combles Stræde som enstydende med Hudsons Stræde, gjør han sig skyldig i en forveksling, som dog med stor Sikkerhed kan søges tilbage til Hessel Gerritz. Cumley's Indløb er Frobisher Strædet, der gjenopdagedes 1587 af Davis, og da han i Fjorden ikke kunde gjenkjende Frobisher's strait, gav han den Navnet Cumley's inlet, medens det egentlige Hudsons Stræde af ham kaldtes The furious Overfall. I Hessel Gerritz Kort over Hudsons sidste Rejse, som vi antage, at Munk har kjendt, findes Navnet Hudsons Stræde ikke, men derimod staar lige ud for Resolution Øen Comles Inlet, og i det latinske Glyvebrev Detectio freti, der 1612 ledsagede Kortet, staar udtrykkelig, at Hudson seilede ind i Hudsonsbugten gennem Cumley's Inlet = Hudsonsstræde. „Hudsonus, cum ne hoc quidem itinere quidemquam memoria dignum gessisset, anno proxime insecuto 1610, a popularibus suis maribus emissus est, et secutus illum in Cumles Inlet sibi a Georgio Wainman ex parte calcatum tramitem, post multas tandem molestias fretum hoc superavit, et ad gradus 50, et 51, progressus

est. Usher: Hudson. The Navigator. S. 187. Heri maa formodentlig ogsaa søges Grunden til, at Munks Instrug paabød ham at søge ind i Hudsons Stræde paa $62\frac{1}{2}$ Grad n. Br., der svarer til Nord siden af Frobisher (Kumleys) Stræde.

7) Munks Isefjorde ere Frobisher's Strait.

8) Munkens er det nuværende Kap Vest paa Sydspidsen af Resolution Island. Dette Punkt havde intet Navn 1619, Davis havde kaldt den Warwick Foreland, og Enke foye kaldte derfor dens østlige Landspids Cap Warwick. Munks Rejseberetning S. 54—5 er vigtig for Bestemmelsen af Munkens. fra dansk Side turde der være nogen Anledning til at opfriske det oprindelige Navn som ei Munde om Munks Rejse. — Den angivne Brede for Munkens er temmelig nøjagtig.

9) Idelsmanden Maurij Stygge.

10) Hudsonsstræde har forholdsvis meget betydelige Dybder og er et meget rent farvand. I Midten veksle Dybderne mellem 150 til 300 Favne med fast Lerbund. Se: Proceedings of the roy. geogr. Society. 1881. S. 578.

11) Munk fulgte langs Nord siden af Strædet under Halvoen Meta Incognita, medens Hudson 1610 først sejlede Syd paa ned i Ungava Bay. Hudsons-Bay Compagniets Skibe sejlede sædvanlig langs den sydlige Kyst.

12) Loffvold, den luv Val.

13) De af Munk her omtalte Øer ere formodentlig Mid. Savage Islands.

14) Undergrund.

15) De folk, Munk saa Spor af, og de, han her traf sammen med, vare Eskimoer, der bebo begge Sider af Hudsons Strædet og en betydelig Del af Labradorkysten. — Billedet er udeladt i denne Udgave, da det ikke har nogen Betydning.

16) Et norsk Ord, der betyder Smaating, som man fører med sig paa Rejser, Redskaber, Værktøj.

17) Det er ikke muligt med Bestemthed at angive, hvor Rensund skal søges. Paa Meta Incognita mellem Mid. og Upr. Savage Islands gaa flere Vige og Fjorde Nord paa ind i Landet.

18) Efter de her givne Bestemmelser maa Haresand søges ved Upr. Savage Islands. Den omtalte store Fjord er formodentlig North Bay. 4 Aar tidligere havde Baffin været ved Upr. Savage Islands.

19) Marienglas.

20) In Hudson's Strait there is a very good tide, amounting to $38\frac{1}{2}$ feet at

fort Chimo (Ungava Bay), according to the reports we have received of Acting Staff-Commander J. G. Boulton's reconnaissance during the past summer. Proceed. of the roy. geogr. Society. 1881. S. 580.

²¹⁾ Fra de øvre Savage Øer er Expeditionen gaaet tværs over Strædet ned i Ungava Bugt og har fulgt dennes vestlige Kystlinje i Syd-Sydøst. I Mannskriptet til Nav. Sept. stod oprindeligt den sydre og ikke den Vester Side af Fretto Christian, hvilket turde give en bedre Mening.

²²⁾ Hvis Bredden er rigtig, kunde Ukenæs med nogen Grund søges ved Østspidsen af Øen Kikkertaujok, der ligger nogle Minutter Syd for den 60. Bredegrad.

²³⁾ Munk havde to engelske Styrsmænd, nemlig William Gordon og John Wagen. Han sigter dog formodentlig her til W. Gordon, der var første Styrmand eller „Pilot“ paa Togtet. Se Indledningen S. XX.

²⁴⁾ Sønderbugt og Sneoland maa utvivlsomt søges i de sydlige Dele af Ungava Bay, hvor Expeditionen opholdt sig fra d. 10. til henimod den 20. August. Hvis den angivne Brede er nøjagtig, maa Sønderbugten være den nuværende Hopes Advance Bay og Sneoland Akpatok. Der findes ingen andre store Bugter paa Vestsiden af Ungava Bay, men har Munk opfattet Kikkertaujok Øen som en „stor Udbug“, noget, der ligger meget nær, da den skilles fra Fastlandet ved et meget snævert Sund, maa Akpatok være Sneoland. Hans Kort fører dog nærmest Tanken hen paa Kong Island.

²⁵⁾ Det vil sige det egentlige Hudsonsstræde Nord for Ungava Bay.

²⁶⁾ De to Øer, Munk kalder Søstrene, maa være Nottingham og Salisbury Is.; den første omdagedes 1610 af Hudson og fik dette Navn. Ishuer ere de smaa Digges Øer.

²⁷⁾ Den her omtalte Ø kan ikke være nogen af de smaa Digges Øer, men derimod den langt betydeligere Mansfield Ø Vest for dem. Hvis Munk har kjendt Hudsons Kort laa en saadan forveksling dog meget nær, da denne har tegnet Mansfield og Digges Øerne i én Gruppe med Navnet „Digges Landt“. Se: Usher. Henry Hudson. I Hessel Gerrits' Kort over Hudsons Bugten ere Navnene ikke med nogen Nøjagtighed stillede ved Siden af de Steder, de betegne.

²⁸⁾ Her er en mærkelig Overensstemmelse mellem Munk og E. Chappel i Kursforkrifterne for Sejladsen til Kap Churchill. Se videre derom i Indledningen S. XXXIII.

²⁹⁾ Hvidfænnen eller hvid Delfin, Delphinus albicans, der ogsaa kaldes Beluga leucas Bell eller Delphinapterus Beluga Lacep.

rimodentlig
søge ind i
n af Fro-

on Island.
rwick fore-
o Warwick.
Munkenæs.
oprindelige
for Munk-

meget rent
ie med fast
S. 578.

Incognita,
Hudsons-

lands.

, vare Effi-
Del af Ea-
e har nogen

paa Rejser,

d skal søges.
aa flere Dige

Upr. Savage
4 Mar tid-

38 $\frac{1}{2}$ feet at

³⁰⁾ Norst: forvella, halvfuge, tillave ved et lindt Opkøg. Forvelling, foreløbig Behandling ved en lind Opfogning.

³¹⁾ Agter i Skibet omfring Roret.

³²⁾ Saadanne optiske Tilsyneladelser synes at være meget hyppige i Hudsonsbugtlandene og omtales jævnligt i Expeditionernes Beretninger. Se: Ellis: A Voyage to the Hudson's Bay. 1748 og The Arctic Regions. 1881. S. 5.

³³⁾ Denne Maaneformørkelse er bleven benyttet til at bestemme Beliggenheden af Vinterhavnen. I Relation du Groenland faar la Peyrere Længden ved Maaneformørkelsen at være 105° Vest for Paris, hvilket falder vestenfor Hudsonsbugten, omtrent svarende til det indre af Chesterfield Indløb, men da han anvender andre Data, end de af Munk opgivne, er der ingen Hjemmel for hans Beregninger. Om dette Punkt udtaler N. f. Ravn sig saaledes: „Munk angiver formørkelsens Begyndelse til Klokker halv otte og dens Slumning til Klokker ti om Aftenen, medens dens Varighed i Virkeligheden var fire Timer. I Greenwich begyndte den 38 Minutter efter Midnat og endte 36 Minutter efter Klokker fire om Morgen den 11te. Man faar saaledes ifølge den ene Bestemmelse en Længdeforskjel af 77° og ifølge den anden af 99°. Munk opgiver ogsaa Maanens Højde baade ved formørkelsens Begyndelse og Ende, hvorved Længden kunde bestemmes, naar Bredden kjendtes. Udføres imidlertid Beregningen med alle Bredder indenfor Hudsonsbugtens Grændser, faaes Længder, som falde betydeligt vesten for denne Bugt“. Danst Maanedsskrift. 1860. S. 92. Anm.

Støttet til denne Udtalelse er der i Indledningen ved Bestemmelsen af Munks Vinterhavn ikke taget noget Hensyn til formørkelsen. Se: S. XXV.

³⁴⁾ Et tyffagtigt Ord, der skrives meget forskjelligt. Omflædlig, omflødig, omflettig; det betyder smudsig, skiden og i overført Betydning utugtig, ublu. „En omflædig og full Bøffel“. Omflædighed: Snavs, et utugtigt eller ublu Væsen. Her kan Ordet vel nærmest omskrives ved arrig.

³⁵⁾ Jens Munks Vardstær er formodentlig den Barber eller Mester Casper med Tilnavnet Rottenberg, som den 25. April 1619 har faaet Bestilling som „vor Vardstær at lade sig bruge til Lands og Vands“. I hans Ud nævnelse hedder det: „Ville vi selv naadigt lade forskaffe hannem hans Vardstær Kiste med dets Tilbehør, som hand skal have og bruge til sit Handverk, hvis hand til nogen lang Rejse til Skibs bliver forskibet“. Sjællandske Register. 1619.

³⁶⁾ Gyrværker, Overkanoner.

³⁷⁾ Den Matros Underofficer, der ombord i et Krigsskib har Opsyn med Lastens Stuvning.

³⁸⁾ Kamprenens fører.

39) Som det allerede ses af det foranstaaende, vidste Munk meget godt, at den Sygdom, der saa frygtelig hærgede Expeditionen, var Skorbug; han nævner dens Navn, og han har haft næret Kjendskab til Planterodens og det friske Kjøds heldbringende Indflydelse paa de lidende, thi der tales flere Gange om, at der opledes Vær og Grønt under Sneen, og det fremhæves, at det friske Fuglevildt, som jævnlig tilvejebragtes af de udsendte Jægere, var til stor Vederkvælgelse for de syge. „De her fremsatte Bemærkninger“ — siger Dr. Storch — „ere fuldkommen tilstrækkelige til at kunne gjenkjende Sygdommen i dens værste Form. — Spørges der om Skorbugens Natur og Væsen, maa dertil svares, at den hører til de saakaldte Ernærings sygdomme, og at den gaar Haand i Haand med Ændringer i Blodblandingen. Virkninger af denne spores i de finere Blodkars Tilbøjelighed til at bryde og til, dels at lade Blodet træde ud under Huden, hvor det danner Ansamlinger, der blive synlige som blaalige Pletter („Echymose“), dels at lade Blodet træde aabent frem som Blødninger fra Slimhinderne (Næseblod, blodig Diarrhø). Med Hensyn til Symptomerne begynder Sygdommen med Mæthed og Afkræftelse, der hurtig tager til og til sidst gaar over til fuldstændig Ulyst til legemlige Bevægelser. Patientens Sindstemning bliver nedtrykt og modløs og Ansigtetsfarven faar en ejendommelig bleggul eller bleggraa Farve; paa Skinnenebenerne fremtræde Hudpillerne („Gaafehuden“) med en blaalig Farve. Rundt omkring i Lemmerne opstaa heftige Smerter, og omkring Anklerne viser der sig Hævelser, hvori man med et Tryk med Fingeren kan frembringe Fordybninger („Ødem“). Desuden have Tænderne fra Sygdommens Begyndelse vist sig omme, og Tandkjødet sultent og tilbøjeligt til at bløde; efterhaanden som Sygdommen skrider frem, blive Tænderne løse, udfikkede til Tygning, og de falde tilsidst ud. Hist og her paa Extremiteterne, især paa Steder, som trykkes eller anstrænges under Arbejdet, viser der sig blaa Pletter, som i nogle Uger gennemløbe de fra et blaat Øje bekyndte farveaffygninger af grønt og gult. Disse Pletter kunne antage en ejendommelig, træagtig Haardhed og danne da paa Grund af deres store Omtaalighed en stor Hindring for Lemmernes Brug. Bliver Sygdommen ved at gaa frem, opstaa der Blødninger fra Slimhinderne, og Afkræftelsen naar en stedse højere Grad, saa at den syge næppe mere kan holde sig oprejst, og han begynder at lide af en jævnt tiltagende Kortaandedhed, indtil en indveidig Betændelse eller en større Blødning gjør Ende paa hans Lidelser“. Geografisk Tidsskrift. III. S. 21. Sygdommens væsentligste Betingelser ere den ensformige Skibskost, men især det salte Kjød, naar der favnes fersk Kjød og friske Vegetabilier, samt i sjældne Henseende Modløshed og et orkesløst Liv. Den dybe Sne omkring Churchillfloden tvang Besæt-

ningen til Orkesløshed, og deri mere end i alt andet maa man søge Grunden til den store Ulykke, der traf Expeditionen, og de Vebredelser, der af Richardson og flere engelske Forfattere rettes imod Munk, synes derfor at være mindre vel overvejede.

- ⁴⁰⁾ En Storm, som Skibet maa lægge bi for.
- ⁴¹⁾ Denne Brede for Mandskabet er noget for nordlig.
- ⁴²⁾ „Loffan“, d: Luve til man er Vinden saa nær som mulig.
- ⁴³⁾ Skøn-Skion-Skonfarjejl (svensk: Skeenwärfejl) er et forældet Sömandsudtryk, hvorved betegnedes det største Sejl, der førtes paa Stormasten (?). (Viden-
skabernes Selskabs Ordbog).
- ⁴⁴⁾ Surring.
- ⁴⁵⁾ 1 Glas = $\frac{1}{2}$ Time.



Grun-
der af
erfor at

sudtryk,
(Viden